

مُرَّ آغاجینین کهربا گؤزلی

رقیه کبیری

انتشارات یانار

انتشارات یانار

مُرَّ آغاجینین کهربا گؤزلی

رقیه کبیری

MÜRR AĞACININ KEHRUBA GÖZLERİ

RUGEYYE KEBİRİ

انتشارات یانار

مُرّ آغاجینین کهربا گۆزلی

رقیه کیری

ویراستار:
حمید بخشمند

بو رومانی آتاماسونورام.

قوشلار حاقداء علمی سوئیله بیلگی لر آلدہ انتدییم اوچون
خوی دا ابراهیم بئی وحیدنیا و تبریزده فرج مولوی، ابراهیم محمدی،
خصوصیله علی کهنهچی جنابلارینا صمیمی تشکّورلریمی بیلدیریم.

قاباقكى حۇكومتىن دئوريلمەسى دۇلو ياغىشى كىمى اوز وئرمىشىدى. شىدىرقى ياغىب، سونرا كىمىشىدى. كودتاچىلار اىل آلتى واسىپىلەرى مەين بىر زاماندا، اۇنجه نىشانلانمىش مكانلاردا ھجوم چكىمىشىدىلر. كودتادان قالمىش اىزلر، پايتختىن او يان بو يانىندا گۇزدن اىتمىردى: سىنىق قاپىلار، اشيالارى آلت- اوست اولونموش ائولر، چپ- چئوير ائدىلمىش ايش يئرلرى، دانىشجو ياتاق خانالارى و...

گئجه نىن قارائلىقى كودتاچىلار اوچون ھمىشە اۇنملى بىر فاكىور سايىلار. گئجه قوشو كىمى قاباقجا نىشانلانمىش مكانلاردا قونوب، مخابىلەرى تاپدالايب، ياخالاماق، دۇنيادا اوز وئرمىش بىر چوخ كودتانىن اورتاق نىشانەلرىندىن دىر. بو تجربەلرە رىغما باش دىلالىن تدبىرى اوزوندن نىواك اۇلكەسىنىن كودتاسى گونون گون اورتا چاغىندا اوز وئرمىشىدى.

ففىل دەبىشمىشىدى. آچاچلار آستا- آستا اويانىردىلار. پايتختىن خىابانلارى ھر گونە تاى جماعتدن دولوب، بوشالىردى. مدرسەلرىن زنگى واختىندا چالىنىپ، قاپىلارىنىن آچىلىشى سو گىلىفىنى خاطرلادىردى.

گيليفدن سو چيخان كيمي محصللر قاپيدان چيخيب، نئچه بؤلومه بؤلونوردولر. ساغ، سول، دوز، ساغدان كسمه، سولدان گئتمه ... راستالاردا، تيمچهلرده آل- وئر اؤز قايداسيندا گئيدى. كارمندلر واختيندا ادارهلرده حاضير اولوردولار. ايشچىلر فصيلين ديشمه سينه اومود باغلاييب، قازانچلار يېنى حسابىنى ساليب- چيخىردىلار. ماشينلار قيرمىزى چىراقلار يېتىشك دايانيب، ياشيل چىراغى گۆزله ييردىلر. دونيانين بوتون پايتختلىرى كيمي نيواكين پايتختينده ده هر شئى قايداسيندا اولماسا دا، قايداسيندا اولدوغو كيمي گۆزه گليردى.

گون اورتا خبرلريندن سونرا جماعت كودتائين اوز وئردىيىنى باشا دوشموشدو. قونشو اۆلكه لره، آيرى شهرلره قاچان كيم، آل چاتيلماس مكانلاردا گىزلەنن كيم؛ اۆلكەنى ترك ائتمەين آيدىن فيكىرلىلىرى، هنرمندلىرى، كودتاي قارشى دوران شخصيتلرين بير چوخونو ياخالاييب، قۇيون- قۇزو كيمي زيندانلار سالميشدىلار.

حۆكومتين دئوريلمەسى جماعتين بير قيسمينين وئجىنه ده دئيلىدى. حۆكومت باشچىلارى گلدى- گئىردى، هر كس گلير گلسين، گئىر گئىسين دئيىب، گون چۆركلىرىنى تاپماق فيكىرينده يدىلر.

مملكتده ايت يىيەسىن تانيمىردى. صحرايى محكمه لرده گئجه- گوندوز حۆكم صادير اولونوردو. گون يوخ ايدى نىظام دؤوره سى گۆرمەميش، سر جوخە سىز ناشى نيشاچىلار يىن سىلاحلار محكوملار يارپاق تۆكومو كيمي ياشام آغاجيندان يئره تۆكمەسىن. بونونلا بئله، آيرى اۆلكه لرين بوتون جماعتلرينه تاي نيواك جماعتينين بير قيسمى هئچ بير حادىته اوز وئرمەميش كيمي عادى ياشايشلار يىندايدىلار. بير قيسمى ايسه كودتا حادىته سىنى گۆرمز سانا بيلمەيىب، يابانچى رادىولار و ديگر سوسپال ميدىالاردان ألدە ائتدىكلرى خبرلىرى گىزلىجه يار- يولداشلارينا

اۋ اوزدن ھىچ ايسىتمىدى قورو اودونا يانان ياشلار يىن سىراسىندا اولسون.
نە ساغا مايىل ايدى، نە سولا. نە طرفدار ايدى، نە طرفسىز. اۋزل
علاقەلر نە باخمىياراق، يالنىز گلدى - گىدر ھۆكۈمەتلەر ضررى
توخونمايان بىر سرھنگ ايدى.

طیب ایچری كئچمزدن اول همیشه کی کیمی قفەنین اؤنۈندە کی ترەزی تندیسینین هر کفەسینە بیر قارا پول آتیب، ھۆزۈ^۱ سایاق قاپینی آچیب، ایچری كئچدی. طیب ایچری كئچمکدە، کۆر قوجا کیشی عادت اوزرە همیشه اوتوردوغو یئردن، قفەنین پیللەسیندن قالخیب، اونون آتدیغی قارا پوللاری گۆتۈررکن قاپی تاققیلتیلا باغلاندى. ایللر ایدی طیب قفەیە كئچمزدن اول کور قوجانین اۈوجونا پول قویماق عوضینە ترەزی تندیسینین ایچینە قارا پول آتاردی. قوجا ایسە طیبی آياغینین سسیندن، بدنینین ایسیندن تانیبار. طیبین بو عادتى قفەنین آیری مشتری لرینە دە سرايت ائله میشدی.

طیبدن اۈنجه قفەیە گلن دۆکتور دە همیشه کی کیمی ایچری كئچمزدن جیبینی قوردالاییب، اَلینە گلن قارا پولو قوجانین اۈوجونا باسیب، دئدی: «قوجا عمی، دئییرلر آدامین روزوسونو آلاە یئتیرر، سنجه من آلاە دئییلیم؟»

۱- ھۆزۈ: خوشونتله داورانان آدام.

دۆکتورون سسی قفەدە ایلشنلری نیشان توتوموش داش کیمی، قفەنین آچیق پنجرەسیندن ایچری دوشدو. جلیل ایله ایییش بیر- بیرینە قاش گۆز ائله ییب، گولوشدولر. قیرقی جلیل دئدی: «گۆرەسن بیزیم بو آدۆهتور هر گون کور قوجانین آلاهی اولماخدان یۇرولمور؟»

باقوش ایییش گولە- گولە دئدی: «مش باغلیرام اۇزونو قوجانین اورەییندەکی آلاهدان دا بۇیوچ بولور.»

«من مش باغلاماگی ترکیتمیشم، باغلادیخلاریم دەدەمە دە بسدی، ننه مە دە.»

دۆکتور ایچری گیرجک، قوجا همیشه کی کیمی ترەزی تندیسینە ساری گئندی. گۆزو گۆرن آدام کیمی ساغ- سولونا باخیب، قارا پوللاری کفەلرین ایچینە آتیب، گئری قاییتدی. سونرا قفەچینین شاگیردی کبەعسگردن بیر لیوان سو ایستەدی. کبەعسگر دیل- دوداگی آلتدا دئیینە- دئیینە لیوان دولو سویو قوجانین آلینە وئریب «گئنه قارا پوللارین طهارت قوسلو باشلاندى!..»، دئدی.

دۆکتور سرهنگین اۇنوندن کئچندە سلام وئرمک علامتیلە باشینی ترپەدیب، ایکی میز اویانلیقدا ایلەشندە اورەییندە دئدی: «آلاە بولور بو یالانچی معلیم بوردا کیمین گودوکچوسودو! کوپک اوغلو ائله پنجرە دالیسیندا کمینە یاتیب باخیر کی، دئیەسن آدامین دیش لرینەجن ساییر.»

کور قوجا، سویو ترەزی کفەلرینین ایچینە بوشالاندان سونرا قارا پوللاری سویون ایچیندە یاخالادی. سونرا اونلاری چیخاریب، شالوارینا سوروتوب، قورولایاندان سونرا جیبینە قویدو.

«قارا پوللار پاچلاندى!»

کور کیشی نین داورانیشینی ایزلەمک سرهنگین مشغولیت لریندن ایدی. بیر گون کور قوجا یا دۆکتور تصادف اوزره قفەدە اولمایاندا اونلارین بوش یئرلری اونون گۆزونه گلردی.

سرهنگين قفهدە اۆزل يئرى واردى. دائىمىي مشتريلىر پنجرە اۋنوندەكى مىزى اونون آدينا چىخىمىشىدىلار. اوستەلىك، سرهنگدن علاوہ قفەيە گلن آيرى مشتريلىرىن چوخو قوش آل- وئرى اوچون، دەن ايله قوش زىلىنىن گون مظندەسىنى بىلمىكىن خاطير، يا قوش دۇيوشدورمە مسابىقەلرينىن زامانىندان خبر بىلمىكىن سارى قفەيە گليردىلر.

دۇكتور، طيب و كور قوجانىن داورانىشلارى، هر گون تكرر اولان بير چرخە ايدى. سرهنگە گۆرە، قارا پول ايله كور كىشى، طيبىنن دۇكتورون دونياگۇرۇشونو آنلاماق اوچون لازىمىي عنصرلر ايدىلر.

سرهنگ گئە ھمىشەكى يئرىندە ايلهشىپ، بير گۇزو كىتابدا بير گۇزو پنجرەدن انشىيە باخىر.

«گۆرەسن نە واخىت بو تكرر اولان صحنەلر پوزولاجاق؟»

ھاوا توتقۇندور. قارا بولۇدلار آستا- آستا، تەكە- توك قالمىش ايشىقلى بولۇدلارنىن اوستونە سىرلىپ، ياغىپ- ياغماماق آراسىندا ايكي ھاوالى قالىپلار.

سرهنگ گۇزآلتى قوجانى اىزلەيىر. قوجا آلنى ترەزى كفەسىنىن ايچىنە سورتوب، طيب آندىغى قارا پوللارى گۇتوروب يولا دوشور.

سرهنگ اونو گۇزدن ايتىنچە تعقيب ائدىر. قوجا ايسە نە بئلى بوكولوب، نە آياغى آخسايىر. دىم- دىك يئريىر. آرخادان باخان اونون كور اولدوغونا اصلا شوبەھلەنە بىلمز.

ايندىيەجن كور قوجايا پول وئرمك اوچون سرهنگين آلى جىيىنە گئتمەيىپ. مۇحتاج اولان شخصلرە قارا پول وئرمك نە ھمىشە اۋلۇلرىن اوستونە آتيلمىش قارا پوللارى اونا خاطىرلادىر.

سرهنگ پنجرە اۋنوندە ايلهشىپ سىسىز- صداسىز، كىمسەيلە دانىشمادان كىتاب اوخوماغى، قفەنىن دائىمىي مشتريلىرىنە عادى بير ايش

گلن کیمی، طیبین ھۆزولوغو دا اونلاردا عادى گلیردى. قاپى چیرپیلاندا نابلد مشتریدن علاوه ھىچ کیم دۇنوب طیبە باخمازدى.

طیب بیر باشا خالوغلو أیلشیدیى میزه ساری گئتدی. خالوغلو چال ساچیلا چیینینه قوش قونموش بیر تندیس کیمی گۇرونوردو. أل-قۇلۇنو تریپتدیكجه تندیس لیى پۇزولوردو. طیب کیفینی میز اوسته قویوب، عادتی اولدوغو ایشینی تکرار ائلهدی.

سرھنگ باشینی کیتابیندان قالدیرمازدان طیبین حرکاتی ذهینندن کئچدی: «ایندی آیاغینی صندل اوسته قويدو... توپوغوندان آچدی... ایندی أیلشیدی، تسبیح کیمی بارماغیندا تۇلادی، ایندی اوتوروب، دانیشا-دانیشا گئنه بارماغیندا تۇولاییب، سونرا کیفینین ایچینه آتاجاق...»

ایندییه جن طیب له بیر کلمه ده دانیشمايیب، اونولا گۇز-گۇزه باخماسا دا، اونون حرکاتی أزبری ایدی. اۇزلیکله اونون قفهیه یئتیشیب یئتیشمه میش زینقرو سیمبولونو آیاغیندان آچماقدان، هم تعجوبله نیب، هم ده خوشلانیردی.

آیاغی قفهیه أچیلان گوندن بری هامیدان آرتیق طیب اونون دیققتینی چکمیشدی. طیب ایسه نه گۇیچکدیر، نه ده حرکاتیندا اونو تحریک ائدن قادینسل عشوه گۇرونور. أمما طیبین کۇبودلوغو دانیشیغینین لحنی کیمی خوشا گلیمدیر. اونون کۇبودلوغوندا غیرعادى بیر سادهلیک و صمیمیت گۇزه چارپیر.

گۇزواجو طیبی سوزدو. طیب ایسه همیشه کی کیمی خالوغلونون کناریندا أیله شدی. بو دفة زینقرو تندیسینی تسبیح کیمی بارماغیندا اویناتمادی. آیاغیندان آچدیغی زینقرووو میز اوسته قويدو: «نه کیشیدن کیشی اولدوخ، نه آرواددان آرواد. خالخین بیر دهنه اولسا منیمکی بیر جوتدی... دلی شئیطان دیبیر...»

دانيشا- دانيشا يىرىندىن قالخىب قەنەن دىيىنە گەندىب، چا- ساماوار بوساينىن بۇيرۇندەكى دولچادان بىر چىمدىك قند خەكەسى گۆتۈرۈپ، دۇندۇ. خالوغلو دۇندۇ: «ھەر كىشىمىشەن گۆتۈندە بىر پوسگوسو اولار، اگر اىستەسن نىواكدا چۆرك قازانسان ھامى كۆر، سن دە كۆر... سن دە ھامى كىمى بو سىمبوللارنى دۇشۇندە، تۇپۇغۇندا داشىمالىسان. ناحاق دىيىرم اگر، دۇنە!»

طەبىدىن سىس چىخمايدى. خالوغلو سورۇشۇدۇ: «دوز دىمىرم دۇھتور؟» دۇكتور «حاقلىسان» دىيە، باشىنى تىرپەيدى، موبايلىنى قۇردالادى. طەبى خالوغلونون چىيىنە قونمۇش قەقەنەدە ئۇلارنى توكلىرىنى تومارلايدى، ئۇچۇنۇ قەقەنەدىن دىمىيىنىن ئالتىنا توتۇپ، قوش كىمى قۇرۇلدادى. قوش ئونۇ ئۇچۇنداكى قند خەكەسىنى دىمىكلەيدى.

قەقەنەدە طەبىن ئۇچۇنۇ دىمىكلەيدىكە سىرھەنگىن اچىندە ياتمىش نىسگىلەر اويانماغا باشلادى. ئالىنى كۆتۈنۈن جىيە سالىپ، زىنقۇرۇۋۇ لىمى ئالەيدى. ايللر ايدى قوشلاردان نىفرت اندن آروادىنىن داشقاشلى زىنقۇرۇۋۇ ئۇزۇيلە جىيىندە دولاندىردى. تىسبىخ اوينادان كىشىلر كىمى، او دا زىنقۇرۇۋۇ جىيىندە لىمى ائتمەكەن خوشلاندىردى.

آروادى تۇپۇغۇندىن آچىب آلاچىق آلتىندا مىز اوستۇنە آتەيدى يىردىن اونو گۆتۈرۈپ جىيىنە قۇيۇشۇدۇ. اوگۇندىن بىرى، زىنقۇرۇۋۇ جىيىنە قۇيماغى ھىچ اونوتمايمىشەيدى.

آروادى كودتا دۋولتينيىن اعلانيني انشيتىجىك دئمىشىدى: «قىچىمى سىندىرىپ، انشىيە چىخمارام داھا. نئجە تصوۆر ائتمىك اولار كى من، اۋلكە سرهنگىنىن آروادى، آياغىما زىنقرو باغلايىپ، زىنقا- زىنق، زىنقا- زىنق، بۇينو زىنقروۋلى اينىك كىمى خىيابانلاردا يئىرىيم! خالخال اولسايدى گئنه بىر جور راضىلاشماق اولاردى بلكه...»

ترەزى سىمبولونو دۇشونە تاخىپ، تاخاماق بىر چوخ ايشلر كىمى سرهنگىن وئجىنە دئىيلدى. نىظامى دانىشكەدە اوخودوقلارى درسلىكلردن علاوه، شىخىسا اوخودوغو اۋۇل كىتابلار اساسىندا، حۇكومتلارنى دەيىشىلمە پراسەسىنە آز- چوخ بلد ايدى. اۋ، اوز وئرن كودتالارا گۇرە، اوستەلىك، دونيانىن آدلىم دىكتاتورلارى حاقدى آز كىتاب اوخومامىشىدى. اوخودوقلارنىنا گۇرە بوتون يئنى قدرتە چاتمىش حۇكومتلر، اۋۇللىكلە كودتايلار سىياسى قدرتى آلدە ائدىن توتالىتر حۇكومتلر مختلىف تشبۇتلرلە اقتدارلارنى جماعتە گۇسترمك اوچون اخلاقدان اوزاق ھىچ بىر عملدن واز كىچمىزلر. ھمىن اقتدارى ايرەلى

سۈرمەك گاهدان بەزى آرمىلار فورماسىدا ھازىرلانغان، ياخالار تاختىلار، گاهدان دا سىچىلمىش آفورىزىملىرىدىن اولوشان كىتابلار واسىپەسىلە اولنارى كۈتلە تەرىپىدىن اوخوماغا مەجبۇر ئىدىلەر. بەزى دە قەدرە باشچىلارنىن يەككە شەكىللەرنى بىرلەر چىچەۋەسىندە شەھىرەن بۇيۇك مەيدانلارنى و خىيالىلارنى پەيلىدىرىپ جەمئەتە خەتەرلەرلەر كى، ھەر آددىم آتەپلەرنىدا اقتدار نەزەرى ئالەندە نەس چەكلىلەرنى اونۇتماسىنلار. آما نىۋاك كۈتەسەننىن تەۋرىسىلەرنى دونىا كۈتەلەرنىن تەجەربەلەرنىن ايسەنەنلەر دەرسلەرنى آلمىش، سىمبولىلەر جەمئەتنى كۈتەرلەر اىنەلەرنى گۇرە سەچمەشەلەر. خىيالىلاردا نە يەننى ھەكىملەرنى شەكىللەر گۇرۈنۈردۈ، نە دە آفورىزىملىق كىتابلار چاپ اولۇنمۇشە. آنجاق جەمئەتە تەننىش اولان، آتە-بابالاردان مەرات قەلمىش تەزەنى و زەنقەر تەندىسلەرنى شەھىرەن ھەر كۈنچۈندە گۇرە چەپەردى. دىمەك، كۈتەچىلەر دەرسلەرنى ياخشى اۋىرنەشەلەر.

سىمبولىلەر اعلان اولۇنمۇش تەندىسلەر گۈنۈ گۈندە گۈلەك كىمى اۋلەكەننە دۇردە بۇجەندە گۇيرەلەر. ھەلەكە، سەھنەن زەھنىنى مەشغۇل ائەلەن مەشغۇل سىمبولىلەر دىيەلەر. كۈتەننە بۇراخەننى ايزلەر ائەندە جۈانلىق چەغلەرنى كىمى گەنە دە «شە» دىيەلەر سۇز مەيدان تەپەن، زەھنىندە مەنۇر وئەمكەدەلەر. يەتەقە، اوتەقە، تەلەزىنە بۇخەندە، آروادى تەپەنەندەكى زەنقەرۈۋە دىيەندە، آلاچەق ئالەندە اوتۇرۇپ، مۇر آغاجىنىن گۇدەسەندە كى عەجەبە دۈيۈنلەر گۇز تەكەندە، قوشخەندە قوشلەرنى دەنەنە، سۈيۈنە يەتەشەندە، ھەتە اُن سۇدەيى مەكان، ائەۋەندە ايلەشەپ، اۋىنەن قوشلەرنىن رەقەنە بۇخەندە بئە، «شە» زەھنىن اُل ائەندە ھەزەر اولۇردۇ. شە آنەلە چەرخەلەك كىمى زەھنىندە فەلەنەن، مۇسەقى نەشەسەننە دەندەنە قەچەرەندە، ھەر نەيى بۇراخەپ، گۈندەلەك

يادداشتلارنى پناھ آپارىپ، زھنىندە جۇولان ائىن سۇزلىرى كاغىذ اوستە بوشالدىردى. دفتىرىن آغ كاغىزلارى دالبادال قارالانىردى:

«اىنسانا نىسبەت وئىرىلن شىر دىئىيىن مىسئەلەنى ھانسى اۇلچولىه اۇلچىمك اولار؟ ھانسى ايشى، ھانسى عملى حقىقتاً شىر سانماق اولار؟ دوشونجە، جان، مال... ھانسىنى اوستون توتماق اولار؟»

شىر دە مەبەت كىمى، سئوگى كىمى، نىفەرت كىمى، ايمان كىمى بىر ھىس دىر. طبعى كى بو ھىسلىرى اۇلچىمك مومكون دئىيل. بو جور شىھودى ھىسلىرى آنجاق نىشانەلر واسىطەسىلە بلكە باشقاسىنا چاتدىرا بىلدىن. لاكىن بو نىشانەلر و اۇلچولر ھاردان گلر؟

بو ھىسلىرىن قاورايشى اىنسان سايىسى قدر اولسا دا، آنجاق اىنسانلار آراسىندا اونلارىن عمومى و اورتاق نىشانەلرى وار. مەبەتلە داورانماق سئوگى نىشانەسى، كىن-كەدورت نىفەرت نىشانەسى، تانرىيا تاپىنماق ايمان نىشانەسى اولورسا، شىرىن عمومى نىشانەلرى ندىر؟

جماعتىن جانىنا، مالىنا تەروۇز ائىن شىر ايله، ھۆكومتلىرىن سىاستلىرىنە قارشى (يالنیش يا دوعرو اولدوغونا باخمىيلاق) عصيان ائىن شىرى بىر اۇلچولىه اۇلچىمك اولارمى، عجباً؟ كودتا واسىطەسىلە سىياسى قدرتى آلدە ائىن ھۆكومتلىرى، سىياسى شىرلەر قارشى سايماق اولار، يوخسا اۇزلىرى ذاتاً شىردىلر؟ اصلىندە ھانسى عمل شىر ھىسابلانا بىلر؟ مال و جانا توخونان عمل شىردىر، يوخسا دوشونجەلەر تەروۇز ائىلەن؟ شىرىن معيارى ندىر؟..»

گوندىلىك دفتىرىن آغ كاغىزلارى جىزماقاراىلا دولسا دا، آنجاق سۇرغولارى جوابسىز قالىردى. بو كىتابى قويوب، او بىرىسىنى گۇتورودو. شىر حاقدى يازىلمىش نظرىەلرى بىرىبەبىر اوخويوب، ئىكونلاشدىردىغى سۇنوجلارى ثبت ائىدىردى. سىرھىنگ اوخويوب، بىلگىسىنى آرتىرسا دا آلدە

ئىتتىپاقىي مەلۇمات يالنىز اۋزو اوچون ايدى. او ايستر كودتا دۋولتىنە، ايسترسە كودتادان اۋنجهكى دۋولتە ضرر- زىانسىز بير شىخس ايدى. آنجاق بو گونلر شرّ دئىيلن آنلام، ياشايشىدان آلدىغى لذتلىرىنە قارشى بۈيۈك بير مانع تۇرتمىشىدى. هر نه يىن دادى داماغىندان قاجمىشىدى.

گاھدان بير گليب آروادىنىن يانىندا أيلهشيب، تئلويزيون خبرلىنى ايزلەيىردى. بازارىن باشدللالى قضاوت مسندىندە يئنى تشكىل تاپمىش صحرايى محكمەلردە حۇكم وئىردى. ياخالانلارلىن سايسى زىندانلارلىن ظرفىتىندن آرتىق ايدى. دۇرد آداملىق سلولدا ايرىمى نفر ساخالانىلىردى.

كودتادان اول بازاردا مىلياردلار دەيرىندە شومش معامىلەسىنىن باشىندا اولان باشدللال ايندىسە كودتا حۇكومىتىنىن قاضىالقضاتى اولموش. او، كودتاي قارشى دورانلارى، قاباقكى دۋولتە باغلى اولانلارى عدالت ترەزىسىندە آغىر- يونگول ائديب، دستەدستە زىندانلار، دار آغاجلارلىنا، تىرباران جوخەلىرىنە تاپشىرىردى. عالمىلر يازدىغى كىتابلار، هنرمندلر ياراتدىغى اثرلر كودتا دۋولتىنىن محك داشى لاقيمتلندىرلىردى. بو داش- ترەزىدە آغىر- يونگول گلنلر آغىرجا جزالانىردىلار. گون يوخ ايدى كى خبرلىرىن صدرىندە سياسى شرلردن آد گلەمسىن. يئمك يئىندە، تاكسى دا گئىندە، چۇركخانادا نۇوبە چكىندە، چارشىلاردا آل- وئر ائىندە بئله، هانسىسا بير سۇز- صۇحبىت حۇكومىت مخاليفلىرىنى وورغولاماقلا بيتىردى.

گون يوخ ايدى ترەزى و زىنقرو سۇزونو خبرلردە ائشيتمەيەسن. بو ايكى سىمبول يالنىز اۋلكەنىن اىقتصادىندا دئىيل، بلکہ هم كاپىتالىست، هم دە كمونىست اۋلكەلىرىن اىقتصادياتىندا اۋزل تاثير بوراخماقدايدى. قىرانى گۇيدە ووران كرخاناچىلار واختى غنىمىت سانىپ، كودتا دۋولتىلە

مقاوله‌لر باغلاييب، سيمبوللارين استحصالينا باشلاميشلار. سيمبوللارين خاريجي ماركي بئله بازاردا آل- وئر اولونوردو.

سىموللارېن بازارى قىزىشاركن، اعتراضلارېن دا بازارى قىزىشىردى.
قادينلار جمعىتى نېن مختىلف سىنىفلرى توپوقلارېن زىنقرو باغلاماق
عوضىنە دۇشلىرىنە ترەزى تاخىب، اعتراضلار قاتىلىرىدىلار. بعضى
پلاكارتلارېن اوزرىندەكى سىمبول شكىللىرىنېن اوستونە قىرمىزى چارپى
چكىشىدىلر. قادينلار يومروقلارىنى ھاۋالاندىرىب، زىنقرولارى حۇكومت
مأمولارېن سارى تۇللايىب، سونرا خىيابانلاردا قاچ ھا قاچ، توت ھا توت
دوشوردو. حتى بعضى كىشىلر قادين جمعىتلىرىندىن حمايت اوچون
توپوقلارېن زىنقرو باغلايىب، اونلارى دستكلەيىردىلر. اعتراضلارېن آردىجا
زىندانلار دولوردو. ھىمىن اعتراضلارېن نتيجهسىندە، بىرلشمىش مىللتلر
تشكىلاتى آرا- سىرا كودتا دۇولتىنە گۇز آغاردىب، بيانىە صادىر ائىدىرى.
او بىرى ياندان دا، اينسان حاقلارىنى قۇرويان تشكىلاتلاردا آل دوشوموشدو.
دونيانىن باشباشىندا نىۋاك اۋلكەسىندە اينسان حاقلارىنېن قورونماماسىنا
گۇرە آباشى جلسەلر و مېتىنگلر قورولوردو. كودتا دۇولتى، اينسان
حاقلارى تشكىلاتلارېن گۇز آغارتماقلارىنى، مېتىنگلرىنى گۇرمزدن اۋز
اىشىندەيدى.

وزیرلر، وکیللر بوتون وار- دؤولت لرینی ترهزی و زینقرؤو کرخانلاریندا قازانجا قویموشدولار. ایش اورا چاتمیشدی کی دؤولت، داشدان یونولموش، تۆکمە تۆکولموش سیمبوللاری، ادارهلرین، دانیشگاهلارین و شهر مئیدانلاریندا یاراشدیر یلماسینا فرمان وئرمیشدی.

سون ايللردە اۆلكەنن خىيابلارنى ترەزى و زىنقرودان اشباع
اولموشدو. ايللر اۋنجه كىسمەنن عئىننە گلەين سىمبوللار ايندىسە
آددىم باشى گۆزە تاخىلىردى.

سرھنگ قفەنن اۋنودەكى ترەزى تىندىسەنە دالمىشىدى. تىندىسەن
رنگى قارا بولودلارن رنگىنە چالىردى. كور قوجا يئرىندە دئىيلىدى. او،
خالوغلونون اوجا سسىنە دۇنوب، يان مىزە باخدى.

«دۇھتور، بو دارقاشايىردى گۇروسن؟»

خالوغلو چىننە قونموش قرەقاناد ابلانغىيە^۱ سارى چىكى چۇنوب،
دانىشماقدايدى. كاپشنىنن ياخاسىنا تاخدىغى تىتانيوم ترەزىنن
دەنگەسى قارىشىپ، سۇلا يۇنلمىشىدى.

۱- قرەقاناد ابلانغى: قوشباز قوشلارنن بىر نۇوعو. بو قوشون شاھپرلى گۆيە اوجاندا قارا رنگدە،
يئره دۇندە آغ رنگدە گۇرونر.

«بو دارقاشايىردىن آياغىنى قىرقى ووراندىن بويانا، دا اۋز يىواسىنا زىللەمىر. گىدىر دومدوز اوتورور رىحانىنىن^۱ سەنگىنىن^۲ قاباغىندا. ايكى گون قاباق رىحانىنىن ائركەبىنىن ائله بىر- بىرلەپنە آتاشدىلار كى، گل گۈرەسن! دارقاشايىرد اوزدن گىدىن دە دەيىر. چولاخ- چولاخ ايسىتىر رىحانىنىن مایاسىنا آتلىسىن.»

طېب گولە- گولە دىدى: «گىچىنىن قۇتورور سرچشمەدن سو اىچر.»

ايسمايىل عادىتى اوزرە ساغ قاشىنى يوخارى آتدى.

«بىزىم قىدىم محلەدە بىر آرواد وار ايدى گۇچەلىخە محلەنىن بىرى بىرداناسى... آما هر گون سحر گون دوغان چاغى دوروب قاپسىنىن قاباغىنى سوپورور، زىيىلى تۇكردى قونشونون قاپسىنا. دىيرم سىنىن دە بو/بلاغىن چكىب بىزىم محلەنىن او گۇچە آروادىنا.»

قىرقى جليل رىشخندىلە گولدى: «محلەزىن گۇچە آروادىنىن زىيىل تۇهمەسىنىن نە دخلى وار ابلاغىنىن رىحانى يە آتلىماسىنا؟!»

«دىيرم يانى...»

بايقوش ايبىش جليلدن قاباق ايسمايىل سۇزونو كىدى.

«سال- چىخ... گۇر دخلى وار يا يوخ.»

دۇكتور مىز اوستە دىرسكلنىپ، بىر آلەندە پىپ، بىر آلە چال ساققالىنى تومارلاماقدىدى. ياخاسىنا تاخىلمىش ترەزىنى بىر كەفەسى قۇلونون دالىسىندا قالمىشىدى. هر دۇنە پىپى آغزىنا آپاراند، ترەزىنىن او بىرى تاى گۇزدن ايتىردى. سرهنگىن گۇزو اونا ساتاشاندا نظرىنە گلىدى دۇكتورون دۇشوندە كى سىمبول اونونلا گىزلىنقاچ اوينايىر.

۱- بىر نۇوع قوشباز قوشو.

۲- سەنگ: ساخسى قاب. قوشلار اۋز سەنگلىرىنىن اچىندە يومورتلاياندىن سونرا يومورتالارىن اوستوندە اوتورارلار.

نېچە آيدان بىر دۇشوندەكى ترەزىنى پالتارى كىمى تازالايب،
نېمداش ترەزىنى مېتىن ايشچى سېنە باغىشلماق دۇكتورون عادىتى دىر.
دۇكتور دوداغىنىن بوجاغىندان توستونو تاغا سارى پوفلەدى.
«جىس قوش ايدى، حئييف كى توخومدان دوشدو. من ھلە
اىستىردىم گئىچن ايل ايكى مىليونىن آلدىغىم قرەكۆينە يى گتيرىب سىنن او
أبلاغىننان جوفلشدىرىم.»

«ارادت وار دۇھتور، سن جان اىستە!» خالوغلى دئدى.
ايىش دئدى: «أبلاغىنان قرەكۆينە بىر- بىرىنە دەيسە^۱ چىتى^۲
دوشىر دۇھتور.»

دۇكتور ايسە درىن دوشونجەيە دالمىش بىر عاليم ژستى توتوموشدو.
«سارى، قىرمىزى أبلاغىدان چىتى دوشىر جانىم، قرەقاناد أبلاغىدان يوخ..!»
«ايندى پارپارلى^۳ بىر بوردادى.»
خالوغلو ايىشە گۆز ووروب دئدى: «أمما ايىش، ايندى ترەزى بىر
بوردادى!»

ايىش گولە- گولە محكمەنىن برائت كاغىزىنى جىيىندىن چىخاردىب،
خالوغلويىا گۆستردى:

«جانىم چىخسا دا اۋزومدىن آيىرمارام.»
ايىش سئودىيى قىزىن آدى گۆيرچىن اولدوغونا گۆرە ايللر اۋنجه
دۇشونە گۆيرچىن شكىلىنى خال دۇيدورموشدو. قصادان خال دۇين دە
ناشى يىمىش. دۇيمە شكىل گۆيرچىندىن چوخ بايقوشا اوخشايدى. ايش
گلىب ترەزى سىمبولونا يىتىشندە ايىش ھر زادى بىر يوللوق تاماملامىشىدى.

۱- بىر- بىرىنە دەيمك: جفتلشدىرىمك. قوشبازلارنى اۋزل اصطلاحلارنىدان.

۲- چىتى: قوشلارنى بىر نۇوع ژنتىكى اختلالى.

۳- پارپارلى: قوش نۇوعو. پارپارلى قوشون اياقلارى توكلو اولار.

تەزىنى ياخاسىنا تاقماق يەنە، ئونو بايقوشون بۇيرۇنە دۇيدورموشدۇ.
 باخانا ئالە گلەردى كى بايقوش تەزىنى دىمىكلەيىر. خۇكومت
 مۇمۇرلار سىمبۇللار كىتروپ ئىندە ئىيىش دۇشۇنۇ گۇستىرە،
 دىمىشىدۇ: «ئىشى گەرك برك تۇتاسان. مەن تاقمامىشام، دۇيدورموشم!»
 مۇمۇرلار تەزىلە بايقوشو بىر يەردە گۇرچە، سىمبۇلا ھانەت اولۇپ
 دىئە ئىيىشى ئىچرىيە تاقىشىدۇلار. ئىيىش ئىددى ئارخاسىنا ئىندە
 ئىچمىشىدۇ كى دۇشۇندەكى دۇيدورمە بايقوش دىئە، گۇرچىندى.
 ئوستەلىك، ئىللەر ئۇچە، كىچمىش خۇكومت دۇورۇندە دۇيولۇپ. دى گل
 كى سۇزۇنۇ ئىنانان كىم ئىدى..!

ئونو قانۇن كىملىيىنە^۱ گۇندرمىشىدۇلار. مەينە اولۇنغان سۇنرا
 بايقوشون تەزىدەن ئۇچە دۇيولمەسى تىدلىقەلىپ، تىرئە اولموشدۇ. ئو
 گۇندەن بىر ئىيىش مەكمەن بىرئەت كەغىزىنى ئىندەكى پالتارى كىمى
 ئۇزۇلە داشىيىرىدۇ.

جىل ئىندەكى چاينى ھۇرتولەدىپ ئرمۇدى ئىستىكانى نەلەكىن
 ئىچىنە قويدۇ. سۇنرا ئىسماعىلى يامسىلايلاق قاشىنى يۇخارى ئاتىپ،
 يۇخارىدان ئاشاغى خالۇغۇيا باخدى.

«ئالە اولار خالۇغۇ، ئالە اولار..! ھەر ئىشىن ئۇزۇنە گۇرە بىر خۇكىمەتى
 وار. سەن قەرقاناد ئۇلەينى سارى ئۇلەينەن دەيىشمەسەن... ئالە اولار.
 قىرقى ئونو گۇيدە ناكەوت ئىلر!»

تەيىب خالۇغۇلۇنۇ قاقلايىپ، دىدى: «سەن فەدا اولۇم دىئە گۇراخ ساباخ
 ئۇلەجەخ؟! خۇكىمەتەن زەددەن دانىشىسان..! ئۇلان، قىرقى گۇيدە قوش
 وورماسا ئو، قىرقى دەيى... سىرچەدى!»

۱- قانۇن كىملىيى: پىشكى قانۇنى.

«طیب خالا، من سنین اۆزۈۋە دە نوکرم كامانکاریوا^۱ دا!» جلیل
دئییب، یئریندن جلد قالخدی. آل آتیب کبه عسگرین آلینده کی چایی
آلیب، میز اوسته قویدو.

«بویور طیب خالا، منه قوناخسان!»

طیب حیرصله چایی جلیله ساری ایتله ییب، میزین اوستونه دیرسکلندی.
«بونو اۆزون دردلن، سورا کبه عسگره سفارش وئر منه بیر چای گتیسین!»
جلیله پیچاق وورسایدین قانی چیخمازدی.

«أستغفروللاه هااا... بو جاماعتا یاخچیلیخ گلمیییب..!»

«طیب، الحق کی دۆشوۋه تاخدیغین تره زی سنه یاراشیر» خالو غلو
دئییب، آلینی ابلاغینین قانادینا چکه - چکه جلیله ترسه - ترسه باخدی.

۱ - کامانکار: اُسکی یوک آپاران روس ماشینی.

كودتادان نىچە گون سونرا كودتاچىلار اۆزلىرىنى قانۇنى دۆۋلەت اعلان
 ائىدىلەر. قاباقكى ياسالار يىڭنى دۆۋلەت طرفىندىن دەيىشىلدى. «دۆۋلەت،
 ھەمەن مىللىتىدى. دۆۋلەت مىللىتىن گوزگوسودور...»، دىدىلەر. بوروكراسىيە،
 كاغىدبازلىغا، ايشلىرىن اۆزاندېرماسىنا سون قويماق دىيە، اوچ قۆۋەنى بېر
 قۆۋەدە جمعلىشىدىلەر. ھەر قۆۋە سۆزۈنۈن باشىنداكى كىلمەنى گۆتۈرۈپ،
 دۆۋلەت يىڭنى آد وئردىلەر: «نيواك اۆلكەسىنىن م.ا.ق بېرلىشمە دۆۋلەتى.»
 آنا ياسانىن كىسگىن اولدوغونو مىللەت بېلدىرىندىن سونرا، يىڭنى ياسالار
 كىچىرىلمە شرطىلە گلەجكە آنا ياسانىن آرتىرىلماسى اعلان اولوندو.
 وزىرلىكلەر، اداره سىستېمىلرى و... آرتىش بىلە، م.ا.ق بېرلىشمە دۆۋلەتىنىن
 نظارتى آلتىنا كىچىدى.

بېر گون باش دىلال غىلىدىن اعدام حۆكىملىرىن اجراسىنىن نىجەلىينى
 گۆرمەيە گىدىب، اجرا تشبىتلىرىنى گۆردۈكە احوالى پوزولدو. آتش
 جوخەسىنىن تەلىم گۆرمەمىش ناشى نىشانچىلارلى محكوملارلىن قۇل -

قىچىنا، اوز- گۆزونه آتش آچىردىلار. باش دلاللار وضعىتى گۆروب، چىغىر- باغىرى گۆيه قالخدى.

«بو ندى، بو نه ايشدى، بو نه اوضاعدى..؟! بئله ده اۇلوم سوردورمىك اولار؟ بورا اعدام مئيدانىدى يوخسا ايشىكنجه گاه؟! آلاھىن حىوانىنى دا بئله اۇلدورمىز. حتى قۇيۇن- قۇز، حتى خۇروز- تۇيۇغون دا اۇرۇزونه گۆره ذىح قانۇن- قايداسى وار، قالسىن كى آدم اوغلو بنى بشرىن..!»

سونرا اوزونو معاونلىرىنه توتوب، دندى: «نشانچىلارلىن ناشىلىغىندان واز كئچمىك اولماز. بىزىم مقصىدىمىز م.اق بىرلشمە دۆولتىنىن دوشمىنلىرىنى يئر اوزوندن يوخ ائله مكدىر؛ لاكىن بو قصدىن بىر يۇل- يۇندەمى وار. بىز ساغ- سولوموزدا اوز وئرمىش كودتا تجربەلىرىندىن مجبوراً درس آلمالىيىق. بو آن دونيا قوزغون كىمى دۇرد گۆزلو بىزى گودور. گئجه- گوندوز بىزدە ضعف نۇقطەسى دالىسىنچادىلار. اىستىرلر گۇرسونلر بىزى ھانسى بهانه ايله آشيرا بىلرلر! بئلىنچى بىر دورومدا ايكى- ايكىنى دۇرد بىلن آدم آغرىماز باشىنا دىسمال باغلاماز، جانىم..! ھىچ بىلىرسىز بىرلشمىش مىللىتلر، اينسان حاقلارىنى يالاندان قۇرويان تشكىلاتلار اعداملارلىن نئجه لىيىندىن خبر توتسالار نئجه ق...بە شوونى سالارلار؟! بىلمىسىز... بىلمىسىز! بىلسەيدىنيز، بو شلم- شوربانى بوندان چوخ قاباق منە راپورت وئرمىشىدىنيز..!»

باش دلاللار معاونلىرىنە آمر ائلهدى بوتون كئچمىش آرشيولرى، دۇسيەلىرى آراشدىرىپ، دوز- اوصولو اعدام ترتيباتى وئرمىك اوچون دئورىلمىش حۇكومتىن نظاملىرى آراسىندىن، ضرر- زىانسىز امنيىتى مأمورلار ايشە دعوت اولسونلار.

بئله لىكلە آراشدىرمالار باشلاندى. دۇسيەلر وراقلاندى، آدلارلىنا پوشك دوشن نيظاملىرىن پروندەلىرى باش دلاللىن مىزى اوستە قويولدو. بىرىنچى پروندەدە بئله يازىلمىشىدى:

«آد و سۇى آد: پىدىدار زمانە

آتا آدى: پايدار

درجە: سرهنگ

دىن: آتا- بابا دىنى

بۇى: ۱۷۹ سانت

گۇزۇنۇن رىنگى: خورمايى

بىرىنچى رىتە اىلە نىظامى دانىشكەنى بىتىرىپ، دانىشكەدە

نىشانچىلىقدا اۆل اۆلدۇغۇنا گۇرە بىر كىمى سىلاح اۆدول آلىپ.

اۆزىل علاقىلەر: قوشبازلىق، موسىقى، كىتاباوخوما و آراشدىرما.

اۆزىللىككە، آراشدىرمالارى و اوخۇدۇغو كىتابلارنى مۇمۇنۇ جىنايت، جىنۇن

و اخلاق بارەسىندەدىر. چاپ اولۇنمۇش «اىدام طرىقەلرى» آدلى

كىتابىن مۇلىفى.

باش دىلالل سرهنگىن پروندەسىنى اوخۇدۇقجا ئىلە دۇوقە گلىردى كى

دىئەسەن بۇيۇك بىر مەملىكەت خىلىك قازانمىشىدى.

سرهنگ اوتاغا گىرمەككە، باش دىلالل سۇرسوز- سۇرسوز اونون اىللر

اۇنچە تالىف ائىدىيى كىتابى قىزىل اۇنلۇق كىمى مىز اوستە قويدۇ. ھەر

يىردىن خىرسىز سرهنگ، تىجىرەلى و اوستەلىك، ھىجانلى آنلاردا بىلە،

سويۇق قانلىلىغىنى قورويان بىر اىنسان ايدى. او، باش دىلالل قىزىل اۇنلۇق

آدىغىنا اۇزۇن ايتىرمەدى. كىتابى آلىنە آلىپ، وراقلايىپ، اوجا سىسلە

بىرىنچى سىفەدە يازىلمىش عنوانلارى اوخۇدۇ.

اىدام طرىقەلرى غىرب اۆلكەلرىندە:

تىرىباران، دار آغاجى، الكىرىكى سىندىل، گاز اوتاغى، گىوتىن.

اىدام طرىقەلرى شىرق اۆلكەلرىندە:

تېرىباران، دار آغاجى، داش قالاق، شمع آجىن، ياغ قازانى، بۇيۇن وورما،
مُثلە/ئىتمك.

باش دلالل سرهنگىن سويوق قانلى ترپەنىشىندىن، كىتابىن
عنوانلارىنى دۇوق ايله اوخوماغىندىن شاشقىن قالدى. اونون سۇزونو
كسىب، سوروشدو: «سىزجه بونلارنىن ايچىندە ھانسى اينسانى دىر؟»
«ھىچ بىرى. آمما ھامىسى اينسان اوچوندى.»

باش دلالل تېستوملە سرهنگىن اوزونە باخىب، اورەيىندە دئدى: «مادىرق...بە
ائلە سويوق قانلى دانىشىر كى آدم دىير تە ائلە آنادان جلااد دوغولوب!»
سرهنگ آنادان دوغولاندا نە آلنىندا جلااد مۇھورو وار ايدى، نە دە
آناسى اونا بۇيلو قالاندا ھانسىسا بىر جلااد آلنىدن پاى آلىپ يىتمىشىدى.
اوجابۇيلو، سايتال، خوش سىما بىر كىشى يدى.

اوشاقلىق چاغلارنىندان بىر شىرى يىر اوزوندن محو ائىدن جلاادلارا
فۇوق العادە علاقە بىسلەمىشىدى. بو علاقە اونون تاياسى^۱ مخمر باجىنىن
سۇيلەدىيى ناغىللار واسىطەسىلە آستا- آستا ذھنىندە كۆك سالمىشىدى.
تاياسىنىن عادىتى ايدى ناغىل باشا چاتان زامان «گۇيدىن اوچ آلما
دوشدو...» دىمك يىرىنە «ھامىنىن چۆرەيى داشدان چىخسا دا، بىنوا
جلاادىن كى شىر دەيىرمانىنىن دار بوغازىندىن چىخىر» دئىردى.

تاياسى سىنەدفتر بىر قارى ايدى. قىرخ حرامى ناغىللارنىندان توتدو
قارنى يىرتىق كاظمىن ماجراسىنى ائلە شىرىن روايت ائلىردى كى، اونون
گۇزو يومولوب، يوخويا دالىنجا ناغىللارنىن شىخىتلىرى سىناما پردەسى
كىمى گلىب گۇزونون اۋونوندىن رۋە كئچردى. تاياسى ايللر اۋنجه اۋلوب
گىتسە دە اونون سىسىنىن آھنگى ھلە دە قولاغىندا دىپ دىرى قالمىشىدى.

«جلاد، وور باشىنى!! جلا، آل جانىنى، بلكە جاماعتىن جانى قورتولسون اونون شىرىندىن!!»

تاياسى بوتون شووق - دۇوق ايله جلاجلاردان دانىشاندا او ايسه خيال عالمىندە شاھ قىزىنا، ملكلره وورولماق عوضينه ناغىللارين جلاجلارينا واله اولاردى. اونا گۇره جلاجلار هميشه سويون ترسىنه اوزەن اينسانلار ايدىلر. او، ساعاتلارغا اۇز خلوتىندە جلاجلارين ضدىتلى ياشايشلارينين قالانىنى دوام وئرىپ، ائشيتىدىيى ناغىلى اوزون - اوزون اوزاداردى. هانسىسا بير جلا، محكومون بۇيۇنوو ووردوغو اُلريله ياناشى كۆرپەسىنى نئجه قوجاقلادىغىنى، آناسىنى نه جورە باغرىنا باسدىغىنى، آروادىنا نه تەهر ياخىنلاشىپ، اونون ساچىنى تومارلادىغىنى دا گۇزدن آتمازدى. اونون اوشاقلىق عالمىندە تۇخودوغو ناغىللاريندا، جلاجلارين اُللىرى غرىبە و اونودولماز اُللر ايدىلر. جلا، گاهدان بير اوغلونو باغرىنا باساندا، اوغلو باشىنى ياخاسىنا داشلانمىش قان لكەسى اوستە قوباردى. گاهدان دا همن قان لكەسى اوغلونا وئردىيى قارا پولونون اوستوندە قالىردى. ناغىللارينداكى جلاجلارين هميشه اوووج دولو گوموش پوللارى اولورموش. قادا - بلا اونلاردان اوزاق دورسون دئيه، جماعت باشى بدنندن آيرىلمىش آدمىن لشى اوستە گوموش پول آتيرمىشلار.

جماعت داغىلاندان سونرا جلا، مجبور ايدى قادا - بلالى، قان قۇخولو پوللارى يويوب، تمىزلەيىپ، عايله سىنه خرجهلىسين.

اؤلندىيى زامانادك سرهنگىن اُللى هئچ بير قىزىن اُلينه توخونمامىشدى. يقىن ائتمىشدى كى هئچ بير قىز گىوتىن دغدغهسى اولان بير اوغلان همدرسىله علاقه قورا بىلمز. هارداسا گىوتىن حاقدى يازى و كىتاب گۇرسەيدى آتاسىندان گىزلى اونو اَلِب اوخوياندان سونرا اۇزل

آرشىيىنىدە ساخلاردى. دۆكتور گىوتىن^۱ اختراع ئىتتىيى قىتالە آلتى اوچون اۋۇل حۇرمىتى وار ايدى. روبسپىر^۲ اُن چوخ سئودىيى شىخسىتلىرىدىن بىرى ايدى. آتاسى اوغلونون باشى كىتاب و يازى- پوزويا قارىشىدىغىندىن اۋزوندە غرور دويوردو. آما بوراجان بىر دىفە دە اونون نه اوخودوغوندىن خبر توتمايمىشىدى.

سرهنك ائولەندىن بىر شىخسى آرشىيىنى قوش خاناسىنىن بۇيروندەكى اۋۇل اوتاقدا قىيىللى ايشكاف ايجىندە آتاسىندىن گىزلى ساخلادىغى كىمى آروادىندىن دا گىزلى ساخلايمىشىدى.

دانىشكەدە دەرس اوخويان زامان اوندە كى بىلمىشىدى قارنى يىرتىق كاظمى دارا چكن اۋۇل تاياسى مخمىر آتاسى يىمىش، ذهنىندە عىبە بىر طوفان قوموشدور. تاياسى تىرىفلەدىيى خايطىرلەر اورەيى كۆورلىمىشىدى. نىجە دە شىرىن- شىرىن چىرىنبەزالارىندىن، بايرامدا آتاسىنىن اۋلىدىن آلدىغى بايرام سوتىلەرىندىن دانىشاردى...

«دئىمك، بىر جىلادىن قىزى دا باشقا قىزلار كىمى آتاسىنى سئو بىلمىش!» سرهنك، باش دىلالىن گۆزوندە سويوق قانلى گۆرونسە دە، اۋلوم و اعداملا باشلانمىش سۆز- سۆختىن سۆنو بىلىنمەدىيى اوچون ھۆوشنە چكىر. باش دىلال بىر باشا سرهنكىن يىنىدىن ايشە دعوت اولوندوغونون نىلىرىنى بىر بە بىر سايىر. سرهنك ايسە، گۆزو باش دىلالىن آغزىنا زىللەنمىش، اۋۇل ايجىنە دالىب.

«دئىمك روزگارنى گىدىشأتى بو يوكو مىنىم چىنىمە ائىدىر مىكلە، مىدرن بىر اعدام آپارىجىسى اولماغى مىنىم ائەيىمە قويماق قىدىندەدىر..!»

۱- دۆكتور گىوتىن: گىوتىن آدىلى اعدام وسىلەسىنىن اختراعچىسى.

۲- روبسپىر: ۱۷۸۹-جو مىلادى ايلىندە فرانسە انقلابىنىن آدىلىم سىركىدەلىرىدىن بىرى. بو انقلابدا بىر چوخ اينسانىن باشى روبسپىرىن آمرىلە گىوتىن آلتىنا گىتتى. ماراقلى بو كى نهايت، اۋزوندە باشى گىوتىنلە وورولدو.

بورا آياق قويمازدان اۆل دونيامى دۆلدوران قوشلاريم، كيتابلاريم،
موسىقى، مۇرآغاچيم، باخچام... بىر دە آروادىم ايدى، ايندىسە بو دللال
اوغلو دللال ايپكلە منى قامچىلاياركن، اۆزل ايستكلريمە بارماق قويوب،
تحرىك ائلەيىر تانييىب گۇرمەدييىم دىرىلىرى منە تاپشيريپ، سونرا
مئىيتلرېنى مندن تحويل آلسين.»

باش دللال دىل بوغازا سالمادان بىرپاشا دانىشير. جورەبە جورە مادى
وعدەلر تكليف ائتمكلە اونون تاماح اۆدونو آلوولانديريپ، بوتون وار
گوجويلە مقصدينى اونا تحميل ائتمەيە چاليشير. باش دللال دانىشديقجا
بىر بئيت شعر سرهنگين ذھيندە چرخ- فلک كيمي فيرلانىر:

اين نكتەى رمز اگر بدانى، دانى

هر چيز كه در جُستن آنى، آنى^۱

سرهنگ غريبە حيسلر كئچيريردى. گويا كى اونون بىلينچ آلتينداكى
گيزلى ايستكلر اوزه چىخماقدايدىلار. زامان اۆتوشوب، گون دولانيپ، اۆزو
ايستمەدن، چاليشمادان، ايللر اوزونو ذھينى مشغول ائلەين جلالدارين
سيرلى دونياسينين قاپيسى عنقريب اوزونە آچيلماقدايدى. باش دللالين
ايش تكليفىنى قبول ائديپ، جلالديق عالمينە قاتىليپ- قاتيلماقدا ايكي
ھاوالى قالمىشىدى. باش دللالين سۆزلرېندن بئلە معلوم اولوردو كى
جلالديق عالمى اونو ايستر- ايستمەز اۆزونە سارى چكىر.

سايتالليغينا رغماً سېسقا دللالين قارشىسىندا اۆزونو ضعيف حيس
ائديردى. باش دللالين بۇرنونو سىخسايدىن جانى چىخاردى، بونونلا بئلە
آرخاسيندا اوتوردوغو ميز اونو كودتا دۆولتېنين ايكىنجى مسندينە
قالديرمىشىدى. اونون بارماق ايشارەسىلە كيمي ايشدن دىشارى آتيلپ،

۱- ديوان شمس، رباعيات.

كىمىسى ايشە آلىنىردى. اينسانلار يىن اۆلوم- اۆلوم حۆكمو يالنىز اونا باغلىدى.

سرھنگ باشلادى تكلېف اولونموش ايشى اۆز يانىدا آغىر- يونگول ائتمەيە. نئچە دۇنە اۆلچوب، بېچدى. سالىب، چىخدى.

«گۆرەسن ھانسى جېھەدە دايانمىشام؟ يئنىلمىش يوخسا غالىب گلمىش قوۋەننىن طرفىندە؟ كودتاچىلار يىن سىراسىندا..؟ يوخ! قطعاً يوخ! اگر بو دللال اوغلو دللالا منفى جواب وئرسىم، مخالىف اولمايدىغىمى نظردە آلمايىب، اىستىر- اىستەمز مخالىفلر صفىنە قاتىلاجاغام. يوخ، اگر اونون تكلېفىنى رەئىدىيە، دوروب گئىسىم آدىمىمى قاپىدان ائشپە قويمامىش حياتىملا ويداعلاشمالى يام. بلكە دە اۆزوم سايدىغىم اعدام شپوھلر يىن بىرلە وارلىغىما خاتمە وئرىلەجك. ھە دئسىم..؟ اوندا يقىن كى نىواكىن ھروستروآتوس^۱ اولاجاغام. ھروستروآتوس جانىنى آلدن وئرمىشىدى، آما منسە ياشاماق اىستىرم. يوخ دئسىم، باش دللال بىر گۆز قىرپىمىندا منە تاى بىرىسىنى تاپىپ، ايشى اونا تاپشپراچاق...»

«فىكىرلشمەيە فرصت يوخ. ھن- يوخ، جواب اىستىرم!»

سرھنگىن سويوق قانلىلىغى بىر طرفە، باش دللال يىن نە دئدىيىنە باخمايلاق، ايش تكلېفىنى ائشىدىن بىر اېچىندە اۆز- اۆزولە آغىر بىر مجادىلە كئچىردى.

«سرھنگ، دىيەسن قورخوسان ھاا! ھە..؟ دئە گۆروم اۆزوندىن قورخوسان يوخسا جماعتدىن؟ نىيە قورخوسان... ندىن قورخوسان؟ اعتراف ائلە! قورخما، بورادا اۆزوندىن باشقا سنىن اعترافىنى ائشىدىن بىرىسى يوخ! ھئچ ندىن چكىنمە، كىمسە سنىن ذھنىدىن كئچنى بىلمىيەجك.

۱- ۳۵۶ ايل مىلادىدان اۆل ھروستروآتوس آدىلى بىر كىشى شۆھرت قازانماق اوچون يونانىن آرمىسى معبىدىنى اۇدا چكىپ، بوتۇلولكلە كولە چئوپرمىشىدى.

ذەنىندەكىلەر آنچاق و آنچاق اۇز دەنىندە قاللاچاق. دئىمىرم عاغلىن چاشىب، اۇزون جار سالىب دونىايە بىلدىرەسن..!

جماعتى بوراخ جانىم! اۇزون اۇزونلە صاف اول، اۇزونلە دوروست اول! بىر اۇزونسن، بىر دە اۇزون. اعتراف ائت كى بئله بىر ايش تكليفىنى ائشيتجك ھىچ تعجبولىنمەدىن. حتى بو تكليفى گۇزلەين كىمىيدىن... اعتراف ائت كى رۇيالارىن حقيقتە چئورىلمىكەدى... سن جلاد ياشايشىنى اوزاخدان و سۇزدە، كىتابلاردا يوخ، عملدە تجروپە ائدەجكسن... جماعتە چوخ راحت دىيە بىلرسن كى، مأمور-معذورسان؟!... دىيە بىلرسن كى، منە فرق ائتمز حۇكومت بكرىن آليندە اولسون يوخسا زئىدىن..!

آما اعدام ترتيباتىنى وئرمك، دۇشە، توپوغا سىمبول تاخماغا اوخشاماز. سىمبول آيىن- باشا تحمىل اولان بىر نسنەدىر. اعدام آپارىجىسى اولماق، آلنىنا جلاذلىق مۇھورو وورماق كىمىيدىر. حتى اگر او مۇھور گۇزە گۇرونمەسە بئله، آدىن پروندەلردە، سىندلردە، اعدام حۇكملىرىنىن آلتىندا دامغالانماق.

جسارتىن وار دامغانى گۇزووۋە آلمادان، ايللر اوزونو دەنىندە اولان دغدەنىن آردىنجا گئدەسن..؟ بو ايش سنىن اوچون نە ماجراجولوقدى نە دە اۇترى بىر ھوس. قبول ائتسن، اۇزون اۇزووون جلاذلىق يۇنونو، بىر كىتاب كىمى وراقلايىب، اوخويماقسان. اۇزووو سۇزدە، خيالدا دئىيل، عملينلە تانىيماقسان.

بو ايش اۇزووو سۇكوب، باشدان قوشماق كىمىيدىر. بو ايش سنىن احوال- روحيەوۋە درىن تاثير قويا بىلر، اخلاق آدلى سرحدلىرىنى معيّن ائدە بىلر. ايندىيەدك تانىمادىغىن بىر "من" اورتايا چىخا بىلر. "در جستن آنى، آنى!... تكليف اولونموش ايشى قبول ائتسن، جومردلىيوى قورويا بىلرسن؟»

«سنين جومردلييوي آتيم^۱ واختى گۇرموشوخ جَلْآ. گۆيدەكى قيرقى يئردەكىنن يئىدى. او بىرى قىچىنى دا وورسا سَنَنن آل- ألە سوتمەرم جَلْآ.»

جليل ايله خالوغلو زارافاتجا بىر- بىرلرينه آتماجا آتسالار دا، بىر- بىرلرله قانلى- پىچاق كىمى دىلر. دئىيلنلره گۆره گونلرين بىر گونو جليل اؤز آتيم قوشلاريندان چوخ بۇى دئيب، خالوغلونون قوشلاريني لاغا قۇيور. قفە اهلى بىرلىكدە قرار قويورلار آتيملار مسابىقه وئرسينلر. قوشلارى پايتختە يوز كيلومتر قالميش اوچوردوب، پايتختەدە تحويل آلسينلار. جليل بيليردى كى خالوغلو گۆى آتيمي گۆيه آتاجاق. اونون اوچون خالوغلونون قوشونا بنزر بىر آتيمي اؤز كاپشنى آلتدا گيزلەدير. مسابىقه چاغى دئيب: خالوغلو، سن منيم قوشومو آتاجاخسان، من دە سنينكىنى. خالوغلو ايسه «سيرغاسيننان^۲ سيخماسان ايه قبولدى»

۱- آتيم: قوشلارين ياريشى (موسابىقهسى). ياريش قوشلارينا دا آتيم دئىلر. اؤرنه يين: گۆى آتيم.

۲- سيرغا: قوشلارين ديمدىك آلتى.

دئىير. جليل كاپشنى آلتىندا گىزلىتدىيى آتىمى اوچوردوب، خالوغلودان آلدىغى قوشو كاپشنى آلتدا گىزلىدەر. بىر گون سوووشور، جليلين آتىمى قايدىر، خالوغلو ايسه ها گۇزلىيىر، آتىمىندان خبر چىخمىر. جليل دئىير: «گۇزلى، گۇزون وار اولسون. دئىمىشدىم دا قوش دەيى كى، بۇزباش ليخدى!» نچە گون سونرا ايشين باراسى چىخىر. خالوغلو نچە نفرله گندىب، جليلين قوشلاريني ايچىندىن اۇز قوشونو تاپىب، گۇتورور گلىر. خالوغلو اۇز قوشونون قانادى آلتىنى مۇهورلەمىشدى.

طىب گولە- گولە خالوغلونون سۇزونون آردىنى توتدو: «مۇهور چىخادانين آتاسينا رحمت!»

جليل، طىبين آتماجاسىنى ائشيتەمەيش سانيب، رىشخنديله دئدى: «بئله كى گۇرورم، سنین او بىر قىشلى قرەقانادين يا آلا قارقانين پايى اولاجاق يا دا مستانين.»

«جل آ، آلا قارقانى دىيمەرم... قاليب قىسمته. آما جانيم سنه دئسین كى، من چاخىرىمى تىكباشىما ايچسم دە، يۇغوردومو مستاننان يارى بۇلەرم. مستانين قارنى دا توخدو، گۇزو دە. او بعضى آداملاردان معرفتلىدى، چنگەسىنى هر قوشا اوزاتماز. مستان منيم قوشلاريمىن چوبان ايتىدى.»

«آما اۇز آرامىزدى پىشىكدن بتر چوبان ايتى چىخار ھااا»، ايبيش دئىيب، گولومسەدى.

اوجا بۇى- بوخونلو طىب تىكجە قوشباز آرواددىر، قوشبازلار قفەسىنه گل- گئدى وار. اوستەلىك، گودەبوى و ياشا دولموش خالوغلونون دا حمایهسى آلتىندادىر. طىب اوچ باش عايلهسىنين چۇرك گتيرەنى اولدوغونا گۇرە هر ايكى سىمبولو تاخماليدير. «م.اق» بىرلشمە دۇولتىنين يازيلمىش ياساسى اساسىندا عايله باشچىسى اولان ھانسیسا آرسىز بىر قادىن هر ايكى سىمبولو تاخمالى ايدى؛ ترەزىنى دۇشونە، زىنقرۇوو توپوغونا.

طېيىن اُرى اۇلندن برى كامانكارى اۇزو ايشلهدير. اُرى اۇلمەميش ده ماشينين هر ايشينه طيىب يىتتىشميش. ماشين آنجاق شەردن كنده، كنددن شەره ايشلىردى. طيىب ماشينين ياغىنى دەيشيب، طەيرلرين يىلئىنە باخىب، پنچر توتوب و... تصدىقى اولماسا دا اوستا بير شوفر كىمى ماشيندان باشى چىخىردى. اُرى اۇلندن سونرا باش- گۆزونه دۇيوب، سىزلاماق عوضينه قۇللارنى چىرمالايىب، مين مصيىتلە آلەشيب تصدىق آليىب، اوچ اوشاغين ماعاشينى عەدەسىنە آلمىشىدى. كندلىلرين قۇيۇن- قۇزولارنى، ترەبار و قىوير- زيويرلارنى كنددن شەره، شەردن كنده داشىماقلا گون خرجىنى چىخاردىر.

سرەنگ، گۆزو كىتابدا، فيكرە دالدى: «گۆرەسن طيىب كىمى اۇزونه گۈۋەنمىش بير آروادا راست گلستىدىم، نئجە اولاردى؟ هاردان بلىلى كى ياشايشىم باشقا جور كئچمىشىدى...! منىم دونيامداكى آروادلارن هئچ بيرىنە بنزەمىر بو آرواد. نە تايامدا، نە آروادىمدا... هئش بيرىنە اينە اۇجوجان طيىبە اولان اۇزگۈۋەنلىك يوخ ايدى. گۆرەسن اونون خبرى اۇلسا كى من كىمم، باشىما نەلر گلىب، هانسى اۇچوروملاردان كئچىب، گلىب بورا چاتمىشام، نە دىيردى؟!»

سرەنگ بيرىنجى دفة طيىبى گۆرچك، اونا ائلە گلدى كى ايللردى تانييىر بو قادىنى. هاردا گۆرموشدو اونو، كىمە بنزەدىردى، اۇزو دە بىلمىردى. اونو هاردان تانيدىغى هەلە دە ذەنىندە بير سۇال كىمى آسلىلى قالىب. سرەنگىن جىنسل حىسلىرىنە گۆرە طيىب نە كىشى گۆرونور، نە آرواد. ايكى جىنس آراسىندا اۇرتاق بير آدامدى. بونولا بئلە، نظرىنە ائلە گلير كى خالوغلونون گۆزونده طيىب آرواد تامامدى. لاپ بئلە آرواد قىزى آرواد! طيىب ايسە ھمىشەكى كىمى ميز باشىندا اوتوران آداملارلا دانىشاراق گىزلىجە سرەنگى گودور. سرەنگى چىخاندان سونرا قفەنىن دائىمى

مىشترىلرىنىن جىك- بۇركوندىن خېرى وار. دونىاسىندىن ھىچ نە بىلمەدىيى آدمى ھىرگون گۇروب، اونون اونوندىن كىچىك، طىيى راحاتسىز ائدىر. ھىرگون گۇردويو اينسانىن اونوندىن سايمانانا كىچىك طىبە ياراشمىر. اونا گۇرە چاليشىر نە اولور اولسون سىرھىنگلە علاقه قورسون. او دا باشقالارىنا تاي سىرھىنگ حاقدا تخمىنلر وورور. بو آدمىن آياغى قفەيە آچىلاندىن برى، ھىر كسىن اونا عايد اۇز تصوورو وار: معلىم دىر... خىرنىگار دىر... حۇكومەت خىرچىسى دىر... يازىچى دىر... تازا زىنداندىن چىخىپ....

«قفە، قرائت خانا دەيىر^۱ كى...»، دۇكتور دىمىشىدى.

«آى بالا، اونون باشى اۇز ايشىندە، بئە آزارىن بىرىدى، نە ايشىز وار؟!»، خالوغلو جواب وئرمىشىدى.

«گومان ائلىرم معلىمدى، نظره گلىر ايشىدن ائشپە سالىبلار بىلەسىنى»، طىب سۇيەلمىشىدى.

سىرھىنگىن قوشبازلار قفەسىندە اوتوروب، كىمسە يە بىر كلمە دانىشمادىن كىتاب اوخوماغى طىيى ھىر نەدىن آرتىق مارقاندىرىدى. اونا گۇرە قوشبازلار قفەسىندە كىتاب اوخوماق كارلار جمىئەتلىرىدە سۇز سۇيەلمەك، كۇرلار قورويوندا نقاشى سىرگىسى قورماق كىمى دىر. چوخ واختلار يۇرقون- آرقىن قفەيە گلىب، سىرھىنگى كىتاب اوخوياركن گۇرندە، اونون ئىرىندە اولماق آرزىسى اورەيىنى دئشردى. طىبە گۇرە كىتاب اوخويان اينسان آيرىلارىندىن نىچە باش يوكسك دىر. نىچە كى تازا زىنداندىن چىخىمىش بۇيوك قارداشىنىن مقامى اونون نظرىندە بوتون باجى قارداشلارىندىن يوكسك گلىردى نظرىنە.

۱- دەيىر: «دئىل»، دانىشچىلار دئىم دىلى اوزره «دەيىر» يازىلىپ.

خالوغلو چىنىنە قونموش ابلاغىنى گۇتورروب، مىز اوستە قويدو. بىر جايىناقلى قرەقاند ابلاغى اتىلىپ، مىزى دىمدىكلەدى. طىب بىر حېتە قىندىن قىراغىندان قىرىپ، بارماقلىرى آراسىندا ازیب اونو، قوشون دىمدىيىنىن آلتىنا توتدو.

خالوغلو گولەرك دندى: «طىب، اۋزوۋە شىرنىشىدىرمە، بو دفة رىحانىنى بوراخىب سىننن آسىلار ھااا»
مىز باشىنداكىلار قاهقاه گولوشدولر.

سرھنگ ايسە بىرآياقلى قوشا باخدىقدا ايچىندە سارسىلىپ، سىخىلدى. قوش مىز اوستە اتىلىپ دوشدو كجە ذھنىنىن ساعاتى ترسە ايشلەمەيە باشلادى. زامان گئرىيە آخدى. ھانسىسا بىر قىچلى محكوم بىلىنچ آلتىندان باش قالدىرىپ، گلىب گۇزونون اۋنونه تىكىلدى. سرھنگىن صىفتىنىن پۇزولدوغو طىبىن گۇزوندىن قاجمادى.

يئنى ھۆكۈمەتنى فرمانىيە اعداملار شافاق سۆكۈلن چاغىن يئرىنە قاش قارالان واختا سالىنمىشىدى. اعدام اولونانلار يىن لئشلىرى دە جماعت ياتان زامان يىخچاللى ات ماشىنلار يىنا يۈكلەنىپ، نامعلوم بىر مكانا آپارىرىلىرىدى. آتش جوخەسى صف چكىپ، فرمان گۈزلەيىردى. تازا تەلىم گۇرموش ناشى نىشانچىلار توفنگلرى چىيىنلرىندە محكوما باخىردىلار. محكوم ايسە ھر جورە ياردىمى ردا ئلەيىپ، قولوندىن ياپىشماقدان امتناع ائدىپ، بىرقىچى اوستە ناققىشلى گندەرك آتلا- آتلا اعدام دىرەيىنە سارى يورودو. قويمادى نە اللرىنى باغلاسىنلار، نە دە گۈزلرىنى. محكومون دىك باشلىلىغى سرهنگى دە نىشانچىلار كىمى حىرتە سالىمىشىدى. سرهنگ چكىلىپ بىر قىراقدا دايانىپ، اعدام صحنەسىنە تاماشا ائدىردى. محكومون كۈلگەسى اۋزوندن اوزون و عظمتلى گۇرونوردو. اۋزلىكلە اولمايان قىچىنىن بوش يئرىنە باخاندا، او بىرى قىچىنىن كۈلگەسى چوخ اوزون نظره گليردى. اونون قىچىنىن باشىنا نە گلدىيى

ھىچ ۋىجىنە دە ئىيىلدى. ئىچىق بىر قىچلى مەكومون بىلە جىسارتلە ۋىلوم
 آياغىنا گىتمەسى سىرھىگىن دىققىتىنى چەكىشىدى.

شوبهه سيز كى، آز سوزا اۋلوم دئيبيلن آنلام، بير قىچلى محكوم اوچون ماذىلىشيب، تصووردن واقعيتە چئوريلهك. بدنى ياشام قوۋەسىندىن بوشالېب، بير مئىت كىمى جوخەنىن آياقلارى اۋنونه سربلهك.

سرھنگە گۆرە ھانسیسا بىر اعدام جوخەسىنىن اۋنۇندە دايانمىش محكوم اۋزو اۋزولويۇندە بىر كىتابدىر. طبعىي كى، ھەر كىتابىن دا اۋزىل بىر دونياسى وار. او ھەر بىر محكومون اعدام حۇكمونۇ ائىنە آلىب آتش جوخەسىنە فرمان وئردىكە، او كىتابى اوخويۇر؛ ھم دە بىر تەدقىقاتچى كىمى ائەدىبىي مەلۇماتى، محكومون اعدام دىرەينىن قارشىسىنداكى داورانىشلارنى، اوستەلىك، محكوماگۆرە اۋز حىسلرىنى گۇندەلىك خاپىرە دفترىندە يازىر. اعداملارنى ھامىسى خلاص تىرى وورماغا سۇنۇچانسا دا، آنجاق ھەر بىرىنىن اۋزىل بىر روايتى، ھەر بىرىنىن او بىرىسىندىن فرقى كىفئىتى وار...

آتشیچیلر توفنگ تەتییینی باسیدیدا هر کیتابین آخیرینجی سطرینه سون نۇقطة قویولوب، باشقا بیر کیتاب باشلانیر...

بیرقیچلی محکومون غرورلو و دیک باشلیلیری، اوسته‌لیک بیر قیچی ایله
آتش جوخه‌سینین اؤنونده دنگه‌سینی قوروماغی، سرهنگین ماراغینی چکیر.

«بیر آز سونرا کۆتویو چوروموش بیر آغاج کیمی یئره دوشه جک...
گوپ! بلکه ده دیزه چۆکوب، یئره جالانا جاق... گولسلر بدنینه قابالاناندا
اگر ألىنى سپير ائلهسه، گۆزومدن دوشه جک. ايندى کى دنگه سىنى قورویا
بيلير، لا بيد اولوم قارشى سيندا دا دىک دورماليدير. اونون ذهني دن کئچن
سون سؤز، سون آد، سون خاطيره نه اولاي بيلر؟ عايله سى..؟ اينانديغى
ايدهلار..؟ يوخسا بير قيچينين اولماديغينين نيسگيلي؟»

بیر آن بئله اۇزونو محکومون یئرینده تصور ائلهدی.

«من اونون یئرینه اولسایدیم اولوم قارشیسیندا ایکی قیچیملا بئله اۇز دنگه می قورویا بیلمز دیم!»

سرھنگ اۋلوم حۇكمونو اجرا ائله مكدن لذت آلمير. آتش جوخه سينين باشيندا اولماق، آتش فرمانى وئرمك، اونون اوچون يالنيز باشقا ايشلر كيمي بير ايش دير. هر ايش اينسانين جيسم و روحوندا تائير بورا خديغى كيمي بو ايش ده اونون جيسم و روحوندا تائير بورا خير.

سرھنگه گۆره هر هانسى بير شخص جوخه نين باشيندا دايانيب، آتش فرمانى وئرمه يى اۋنملى دئييل. او اولماسا دا بير باشقاسى اونون يئرينه بو ايشى گۆره جك. آما اونون اۋز ليليى بوردادير كى، يئنى يئتمه چاغيندان جلاد لارين ياشايش طرزلرينه علاقه يئتير يپ.

اۋلوم خۇكومو وئرمك، خۇكمو اجرا ائتمك، مدنيت، دۆولت و قانون ايله ياشيددير. تاريخ بويو جلالتيق دا آيرى پئشه لر كيمي بير پئشه ساييلىب. آما بو پئشه نين اساس ابرارى اينسان جاني اولدوغونا گۆره، غريبه بير پئشه دير.

ھەر بىر ھۆكۈمەن اجراسىندا سىرھىنگىن اىنسانلىغىنىن گىزلى بىر يۇنو اوزه چىخىر. اونون يقىنى وار، يئر گۇيە قالخىب، گۇي يئرە گلسە دە، دىموكراتىك ھۆكۈمەت ادارە- اصولو بوتون يئر اوزوندە حاكىم اولسا بئلە، ھىچ زامان جلاد سىنقى آدىندا تشكىلات قورولمايماق. اىنسان دندىيىن وارلىق بئلە بىر تشكىلاتىن قورولماسىنا راضىلاشا بىلمز.

سرھنگ محكوملارین ھانسی يولدا، نہ سبیدن اؤلومہ محكوم اولدوقلارينا فيکیر وئرمەدن، آنجاق اؤلوم قارشيسيندا باشى اوجا دايانان اينسانلارا ھميشه درين حۇرمت بىلەمىش و اؤلومدن قورخان اينسانلار اوجون ايجيندە سارسىلىپ، سىخىلمىشدى.

دونىكى محكوملارنى بېرىسى آتش ئاتمەمەش شالوارىنى باتىرمىشىدى.
سرھنگ ايسە اونون يئرينە عذاب چكىمىشىدى. اعدام اولانلارنى
بعضى سىنىن اغلىنا سىغمىر اۆلوم آياغىندا دايانماق، ياشايشىدان آيرى
دئىيل، ياشايشىن باشقا اوزودور.

بىر آياقلى محكوم، گون باتان يئردە گۆيدە فىرلانان گۆپرچىن لرىن
اوچوشونا دالمىشىدى. باخانا ائله گليردى كى او يالنيز قوشلارى سئير ائتمك
اوچون اعدام دىرەيىنىن اۆنونده دايانىپ. محكومون احتشاملا اۆزونه
گوهنمەسى حتى آتش جوخەسىنە دە تاثير بوراخمىشىدى. جاوان
نیشانچىلارنى باخىشلارى بو دفە ھمىشەكى كىمى لاقئيد دئىيلدى. بىر
آن سرھنگىن اغلىنا گلدى اگر حۆكمون اجراسى بىر آز دا يوبانسا
نیشانچىلار سوستالاجاقلار.

ايندىيەجن بىر آياقلى اينسانىن اۆلومونو نە ياخىندان گۆرموشدو، نە
دە بو دورومدا آدامىن اعدامى اوچون آتش جوخەسىنە فرمان وئرمىشىدى.
بو كىتابىن اۆلومە سارى گئدن كراكترى عجىبە بىر كراكترايدى. آتش
فرمانى سرھنگىن دىلىنىن اوجوندا دۆنوخوب قالمىشىدى.

« نە فرق ائلر اۆلن بىرقىچلى اولسون، يوخسا جوت قىچلى! »

محكوم يۇغرولموش بىر تنديسە بنزەيىر. دوروشوغوندان غرور ياغىر.
سرھنگ اۆز- اۆزونه دئدى: «اعتراف ائله كى قورخوسان سنە بىرقىچلى
محكومون جلادى دئسىنلر!.. جان آلان عزرائىلە دئىرلر متعال آلاھىن
اۆلوم ملەبىدى، سن نئجە؟ سن ھانسى متعال گوجون اۆلوم ملەبىدى؟! »
محكوما باخدىقجا ايچىندە سارسىلىر. حۆكم اجراسىنى بىر آز دا
يوباندىرسا، توفنگ قاراوولدان دوشەجاق!

«لەنت اولسون اۆلومە دە، جلادلارنى ياشايشى فلسفەسىنە دە.
گومان ائلەمىردىم بىرقىچلى، شىكست بىر آدامىن اعدامى بو قدر منى

سارسیتسین. منطقہ گلندہ، بو بیرقیچلی محکوم دا قانونا قارشی چیخان بیر آنارشیست دیر. دوغرو دور کی اونون اؤلوم حؤکمونو من وئرمه میشم. ایندیه اعدام اجراسینی یئرینه یئتیرمه سم، بیر آیریمی تاپیلیب بو ایشی گؤره جک. آما بیر شئیده شگیم یوخ. منیم یئریمه کیمسه بو مکاندا دایاناسیدی، محکوملارین کاراکترلی، جالدارین یاشایش فلسفه سی هئچ وئجینه ده گلمزدی. گوزونو یوموب، بوتون گوجویله باغیراردی: جوخه... آتش!..»

سرجوخه بیر قوروشقا دوْلو سوْیو محکومون اَینه وئردی. محکوم قوروشقانی اَیب، اَزینا یاخینلاتدی. ایچمک ایسته‌ینده پئشمان اولوب، اُل ساخلادی. اطرافا گۆز گزدیردی. نیشانچیلار ایسه توفنگلرینی چینلریندن آشیریب، دۆشلرینه سیخیدیلار. محکوم قوروشقانی قالدیریب، سوپو باشینا جالادی. سونرا قوروشقانی یئرہ آتیب شمادتلی باخیشلا سرهنکه گۆز تیکدی. باخیشلاری بیر آن بیر-بیرینه توققوشدو. محکومون شمادتلی باخیشیدن، یوخسا قوروشقانین قارا آسفالت اوزرینه توخوندوغو سسدن، آنجاق گۆزلہ‌نیلمز بیر آندا جزا قانونون بیر مادہ‌سی سرهنکین یادینا دوشوب، ذهنینه تاققا وردو: «شیکست آدمالاری اعدام ائتمک یاساقدیر!»

سرجوخه یه «أل ساخلا» دئییب، زینداین دفترینه ساری یورودو. آنا یاساین قانونلاری هله ده اعتبارینی آلدن وئرمه میشدی.

سرھنگين گۆزۈ كىتابدا، بىر قىچلى محكومو دوشونور. طىب گليب
اوزبەاوزوندە ايلشندە، اويسا ديسكىندى.

«منيم آتام قولاغى توھلويدى. اوغلانلارى يوللادى مکتبه، قىزلارى
صاندىخانادا گىزلتدى. بىر ايمضام وار، بىر آدىمى يازىب- پوزماغى، بىر دە
بارماق سايىسىندان آزجا آرتىق حساب بىليرم. اونو دا قوشلار گۆره
اۋيرنمىشم. هر گون ايكىندى چاغى قوشلارىمى سايارام گۇروم بۇشا
دوشەنى اولمويوب كى. بۇشا دوشن^۱ قوش بئش شاھى يا دەيمز. گىژ
بئىين اولار... نئجه دىييم، بۇشا دوشن قوش ائوينين يولونو ايتيرن آداما
بنزر. قوش كى بوشا دوشدو، دىيەرم قوى جھنم اولسون. بوراخ دوشدويو
يئردە قالسين.»

طىبىن صمىمى دانىشىغينا سرھنگين دوداغى قاچدى. آغزىنى
آچدى دئسين «من دە سنە تاي بوشا دوشن قوشا صاحب دورمارام»،

۱- بۇشا دوشن: قوشبازلار اۋز يىغىنه قايىتمايان قوشا بۇشا دوشن قوش دئيرلر.

آنجاقدن ندرسه سوسوب، بیر سۆز دئمەدی. قفەدەکیلرین ھئچ بیرینین خبری یوخ ایدی کی سرھنگ آتا- بابالی قوشبازدی.

خالوغلی جیبیندن توتون کیسەسینە بنزر بیر کیسە چیخاردیب، اوؤجونو کوروشنەیلە دولدوروب، قرەقانادا ساری توتدو.

قوش بیر جایناغی ایلە آتیلا- آتیلا گلیب، اونون اوؤجونو دیمدیکلەییب، گئری چکیلیب، گئنه دە آتیلا- آتیلا میز اوستە گزمە یە باشلادی.

«طیب! بو دارقاشاییردا او قدر قند خکەسی یئدیتدین کی، ایندی بیؤل کوروشنە گۆرندە دیمدییینی بوزورا!»

طیب دئدی: «گۆر بە یە قوشون توخلوغونو دا منیم باشیما سالاسان!»

خالوغلونون جوابینی گۆزلەمەدن گئنه اوزونو سرھنگە ساری توتدو. کبەعسگر مژمەیی دولو چایی قفەدە اوتورانلارین آراسیندا گزدیریدی. جلیل بیر حَبّە قندى اوستالیقلا گۆیە آتیب، آغزینی آچدی. قند گۆیدە فیزلانا فیزلانا گلیب، دوز آغزینین ایچینە دوشدو. سونرا ایستیکانی گۆتوروب ھۆرتولدیدی.

کبەعسگر دئدی: «اوغول بالا، او قوش یوواسینی او جور گۆیە آشما، اوستا نیشانچی نین دا قورشونو ھردن یاھالار ھااا. بیر گون گۆردون قند تاخیلیدی خیرخیراوا.» سونرا سرھنگە باخیب، دئدی: «ناحاق دییرم سن دئنه!»

سرھنگین رنگ روخونون دەیشیلیمەسی طیبین گۆزوندن قاچمادی. ایکینجی دفە ایدی طیب اونون تلاطوملو چۆھرەسینە بَرخود اولوردو.

جلیل چایینی ایچندن سونرا گولە- گولە آل اوزالیدی یان میز اوستە کی قرەقانادین قویوروغونو تومارلادی. بارماغینی کاکیلینە چکیب، بیر آن قوشون سیرغاسینی سیخدی. قوش ھورکوب، تاغا ساری اوچدو.

خالوغلو ترسە- ترسە جلیلە باخیب دئدی: «دا بونا دییرلر خایا شوخلوغو ھااااا»

«ئىنەدوخ كى؟ ماشاللا سەن دە سۆز دىماخ اولمور. منىم اُسگىم
ائەلە اول بىر گون نى سىن يانىندا يانيخدى!»
طىب آستاجا پىچىلدادى: «بو جىلى گۇروسن، آنا بىننىدىن
دوشىنن آنىنا يازىلار مردم آزار...»
سرەنگ اورەيندە دىدى: «گۇرەسن منىم نە كارە اولدوغومو
بىلسەيدى، نە لقب وئردى مە؟!»
«جل آ، قوشون سىرغاسى اورەيندىن دە كۆورك اولار!» دۇكتور
دئىيىپ، اورتانى ساكىنلشدىرمك اوچون خالوغلونو صۇحبەتە توتدو.
جلىل ايىشىن قولاغىنا پىچىلدادى: «خۇصلن وار بىر آز خالوغلونو اويناداخ؟»
ايىش ائەلە جواب وئردى كى، سرەنگ دە ائىشتىسىن، طىب دە.
«گئە، سەن ناواخ بو ايشلىرىنن آل چكە جاخسان؟»
«اۋول بالا، مەن يوخ كى!»، جلىل دىدى. سونرا قاش - گۇزويلە
سرەنگى گۇستىرىپ، آرتىردى: «دوز دىيسن گت اونا اريش بالا. بو
آمەلىمن سورا بوردا هاممى نىن دۇسيەسى بللىدى.»
سرەنگ ائىشتمەمىش كىمى كىتابى وراقلايىپ، اورەيندە دىدى:
«بو جلىل لاپ شەر داغار جىغىدى ها!»
طىب اوجادان دىدى: «جلىل، بالا، سەن ائىشيدىسەن پراغى قىرخاللار،
آما بولموسەن باشىننان قىرخاللار يا گۇ..ونن!»
سرەنگ كۆتۈنۈن جىيىندىن بىر مىداد چىخاردىپ، اوخودوغو
صەيفەنىن حاشىيەسىندە يازدى: «شەر يا جلا؟ بو ايكىسىنىن آراسىندا
هانسىنى سىچمك اولار؟»
طىب دىدى: «كاش مەن دە سىن كىتابىندا يازىلانلارنى اوخويا بىلەيم.»
«منىم كىتابىمدا يازىلانلارنى اوخويا بىلسەن، اذىت چكرسن.»
سرەنگ دئىيىپ، گئە گۇزونو كىتابىنا تىكىدى...

قڦىلدىن دوردوغو يىتردىن گۇتورولدى. نىظامى آددىملار يولا دوشىدۇ. آددىملار يىنىن سسى آتش جوخەسىنىن نىشانچىلار يىنىن اورەيىنە ولولە سالىردى.

باش دللال سرهنگى يىنىدىن ايشە آلدىغى اوچون اورەيىندە اۋز ذكاسىنا آفرىن دىدى. اونا ائلە گليردى كى، سرهنگ ھىبىتىنى نومائشە قويوب، حۇكملىرى اۋلوم آيىن لارى كىمى عنعنەيە چئوپرە بىلەن بىر ادامدى. سرهنگىن قدرتلى آددىم آتماسى باش دللالىن ايچىندە عجبىبە بىر جوشغونلوق دوغوز دوروردۇ. سرهنگ ايسە نە ساغا باخىردى، نە سولا. گۇزو اۋنوندە، باشى يوخارىدا، جوخە ايلە دريادارىن اورتاسىنا يىتىشىندە داپاندى. دريادارىن جانى گىزىلدەدى. توكلىرى بىز- بىز دوردۇ. جانيىنى سۇيوق تر باسدى.

«عۇمروم بوراجان ايدى!»

باش دللال معاوينىنە دىدى: «بئلە كى گۇرورم بو دريادارىن اعدامى، طنطنەلى اۋلوم آيىن لارى كىمى اولاجاق.»

معاوين گولومسەدى.

«بىلكە دە مقدس بىر آئين كىمى...»

سرھنگ بىر قارشىسىنداكى جوخەيە دوغرو، بىر دە دۇنوب
باش دىللا باخدى.

«اگر باش دىللا دريادارين يئرئىنە اولسايدى...؟!»

باش دىللا غالېب گلمىش بىر سرکردە كىمى معاوينى ايلە دانىشىردى:
«گۇروسن؟ ھىچ اوزونە تۇز دا قۇندورمور. سايىمىر اعدام اولان كىمدى، نە
كارەدى! ائلە بىل كۇپە اوغلونون يئىددى آخارسى دا جلااد ايمىش!»
«يئىددى آرخاسى دا مالىك ايدىلر. آتا- بابادان مىراث قالمىش يئر-
يورددلارى وار. آمما اۇزو عجبىيە بىر مخلوقدى. كىتابىنى اوخوياندا آدامىن
جانىنى ھۇول باسىر.»

سرھنگ اوچ آددىم آتش جوخەسىنە سارى گىتتى.

دريادارين چيىنلرى سىنەسىنە سارى آخىندى. حىس ائلەدى
ايچدن بوشالمىش بىر آغاجدىر. بوتون گوجونو آياقلارىنا سالىدى.

«عۇمروم بوراجان ايدى... آمما بو سۇيوق تر...! سۇيوق تر...! آللىرىم
أسىر؟.. يوخ! آياقلارىم؟.. يوخ! آخ...! آمما بو سۇيوق تر...! اۇلوم ترى»

دريادار محكمەدن اىستەمىشىدى اونو ايللر اوزونو خدمت ائىدىيى
سىمرغ ناويندا تىرباران ائدىب، مئىيتىنى دەنيزە تاپشىرسىنلار. آمما
باش دىللا ملوانلارن عصيانىندان چكىنمىشىدى. دريادارين سون اىستەيى
اۇلوم آياغىندا آللىرى آزاد و گۇزو آچىق اۇلمك اولموشدو.

فيكىرلر دەنيز دالغالارى تىك دريادارين ذھنىنە چىرىپىلير. «دەنيز...
آزاد سولار... سىمرغ، كركس^۱...» سون لحظەلرىندە مېن فيكىر عاغليندان

۱- سىمرغ و كركس: سىمبولىك اولاراق ايكى ناوين آدلارى.

كەچىر. ھايات يولداشى، ئانىسى، اوغلو... اورەيى ئسىر. وارلىغىندا نەلر گۇرموشدو... نەلر! جاوانلىغى دەنیزدە كەچمىشىدى، اۇكئانلار گرمىشىدى. طوفانلاردان جان قورتارمىشىدى. طوفان گوجوندن، سوپو ترسە آخان شالەلر گۇرموشدو. كۆپك بالىقلار، نەنگلر... ایللر بویو اۆلكەنن دەنیز سرحدلرینى قۇرموشدو. كودتا حۇكومىتى برپا اولاندا ملوانلار ایلە بىرلىكدە اوزون مدت كودتاچىلارین قارشىسىندا دایانماغى باجارمىشىدى. آما سونوندا اعدام دیرەیینن اۋنوندە، باش دللالین حۇكومیلە جانینى وئیردى. ایندیسە طوفان گۇرموش، دەنیزین گوجلو دریادارینن آلتیندا مونجوق مونجوق سۇپوق تر اوتوروب.

سرھنگین ائىلى كورەیینە باخىپ، اۋزونو آله آماغا چالىشىدى. سرھنگ دۇنوب، اوچ آدیم گئرى چكىلمكدە وارلىغى باشا چاتاق ایدى. اۆلوم یاشايش قمارینن سون مرحلەسىدیر. اۇ، بو قمارى اودوزموشدو. دىل دوداغى آلتدا میزىلداندى: «ھى آب، ما را غوطە دە... آخیر دوراغم دەنیز اولمالى ایدى، اولمادى!»

گۇزونو یومدو. بىر دە آچىپ، آخشامین آلاقارنلىغىنا باخدى. قاش قارالماقدايدى. سرھنگ ايسە دریندن نفس دردى. پلان قوردوغو آن یاخىنلاشیردى.

دریادارین اعدام حۇكومونو سرھنگە وئرنە، فیکرە گئتمىشىدى. كودتاچىلار گۇرە دریادار، كەچمىش حۇكومتدن قالمىش گوجلو و سیاسى بىر شر ایدى. بىرلشمىش میللتلر تشكىلاتى و اینسان حاقلارینى قورویان اۇرقلارین خبرى اولمادان، دریادارى سس-سيز- صداسیز باشلاریندان ائلمەمەیه چالىشیردی.

سرھنگین اۆلچوسو كودتا حۇكومتینن اۆلچوسوندن فرقلى ایدى. سرھنگە گۇرە چاپقىنچىلىق، زوراكىلىق، جماعتین ناموسونا تەروۇس

ئالەمك و بئله- بئله ايشلار شُرّ سايىلىرىدى. دريادار ايسه كئچمىش
 حۇكومتىن تئورىسىن لىرىندىن و نظامى جمعيتىن عالملىرىندىن ايدى. او،
 تحصيلاتىنى يابانچى اۆلكەلەردە بيتىرىندىن سونرا تجربەلىرىنى اۆز اۆلكەسىنە
 بخش ائتمك اوچون گئرى دۇنمودى.

قارنى يىرتىخ كاظمىلا دريادارى نئجه بىر ترەزىدە اۆلچمك اولاردى؟
 اونون شُرّى ھارا، بونونكى ھارا؟ كاظمىن شُرّى ايجتماعى ماھىت
 داشىدىقدا، دريادارىنكى ايسە، سىياسى معنا داشىيىردى. نئجه اولا بىلر بو
 ايكى فرقلى شُرّى عدالت ترەزىسىندە برابر كفەلەردە اۆلچەسن؟! ھانسى
 شُرّ كودتا حۇكومتىنە ضررلى دىر؟ سىياسى يوخسا ايجتماعى شُرّ؟!

ايش دفتىرىن پىنجرەسىندىن زىندانىن حىطىندەكى سرو آغاجلارى
 گۇرۇنوردو. باخچاسىنا مۇرّ آغاجى اكدىيىندىن برى بوتون آغاجلار گۇزۇندىن
 دوشموشدو. اۆزۈنۈن جىلادلىق يۇنو ايلە مۇرّ آغاجىنىن آراسىندا معنى
 باغلىقلىقلار دويوردو. مۇرّ آغاجى دا اۆز زامانىدا اۆلۈم قاصدى اولموشدور.

«مۇرّ آغاجىنىن كىكىگەسى كىمى عاغلىما گلن فىكىرلەر دەر زەر دادى وئىر.»

گئنه دەر اۆزۈنۈن سورغۇ- سولا چكىدى.

«ايشىن بوراسىنا فىكىرلشمەمىشىدىن، ھن؟! خىرىن وار توتدوغۇن

يول جەنم كىمى عذابلى بىر يولدى؟!»

۱- مۇرّ آغاجى: آفرىقا، سەئۇدى ئەرەبىستان و ھىندوستان جىغرافىيەسىنى يىرلى آغاجىدىر. آغاجىن
 گۇدەسىندىن سىزان صمغ آجىدىر. سىنمىش سومۇكلرى بىر- بىرىنە بىند ئالەمك و اۆلۈلرى
 مومىيى ائتمك اوچون اوندان استفادە اولونار. مۇرّ آغاجىنىن صمغىنىن آجىلىغىنى صبرىن
 آجىلىغىنا بنزەدىلەر.

مىفولوژىك يازىلاردا گۇرە مىجوسلار عىسى مىسحىن كۇرپەلىيىندە اونا مۇرّ آغاجىنى تۇحفە
 وئرمىشلەر. بو تۇحفە عىسىنىن خاچا چكىلمك سىمبولو اولموشدور. انجىل يازىلارىندا مۇرّ
 سۇزۈنۈن اۆلۈم و جنسىتەلە ايلگىسى وار. مۇرّ قىرەلرى قادىنلارنىن جىنسل تحرىكىنە سبب اولار.
 (بو مىفولوژىك آنلاما عايد بىلگىلەر: كىتاب «ھزار نىماد»، راونا و راپرد شىفرد، فارسجا چئوئىرنلر:
 آزادە بىدار بخت و نىسترن لىواسانى. نىشرنى ۱۳۹۳)

سرھنگ مىجال وئرمەدى اونون اومودولو باخىشى اومودسوزلۇغا دۇنسۇن. بوتون گوجويلە ئلىنى قالدېرىپ، دريادارا نىظامى سلام وئردى. دريادارين گۆزو گولدو. ئلىنى قالدېرىپ سلامىن جوابىنى وئرمك اىستەدىكە، سرھنگ قفيلدن سىلاحى كمرىندن چىخاردىپ، دريادارين اؤلومونو آسانلاتدى... سىلاحى دوز اونون بئىنىنە سىخدى.

باش دللال باغىردى: «آخماق اوغلى آخماق... سَفْئە... دەلى..!»
باش دللاين معاوینى هيجانلا دئدى: «دئمەدیم مقدس بیر آئینە چئوپرەجک!»

باش دللال آل - آياق ائله يىنجە سرھنگ سرعتلە اعدام مئيدانىنى ترک ائتدى...

اۆزۈنە گلندە، ائويندە، باخچانىن كنارىندا، قارائليقدا، آلاچىق آلتىندا مّر آغاجى ايله قارشى - قارشى يا اوتورموشدو.

پارپارلى آغ^۱ قوشلارنىنى آلاندا، مّر آغاجى نىن فیدانینى^۲ اونا ائشانتيون كىمى وئرمىشديلر. مّر آغاجى نيواك اؤلکەسىنىن يئرلى آغاجى اولمادىغىنا گۆرە سرھنگ آغاجى گئرى قايتارماق اىستەمىشدى. آما سونوندا قايتارماقدان واز كئچىپ، باخچاسىنىن گونشلى يئریندە اكمىشدى. آغاج گونشى سئويپ، بوى آتيب، سرھنگىن سىرداشى اولموشدو.

آلاچىق آلتىندا قوللارنىنى ميز اوستە دىرسكلەيىپ مّر آغاجىنىن گۆۋدەسىندەكى دويونلر ايله گۆز - گۆزە اوتورموشدو. نظرينە گليردى آغاجىن گۆۋەسىندەكى يان - يانا دوشموش دويونلر، آغاجىن گۆزلريدیلر.

۱ - پارپارلى آغ: قوش باز قوشلارنىن ان قيمتلىسى. قوش بازلارین آراسىندا آياق توكلرينە گۆرە پارپار دئىلىپ. بو قوشلارین جىس نۆوعلىرى پارپارلارنىن قۇسۇندان (چرخىشىندىن) بىلىنر. هر نەقدەر پارپارلارین قۇسو دايىرەوى اولسا، قوش بىر او قدر قيمتلى اولار.
۲ - فیدان: آغاج و كۆللارین كۆتۈيۈندىن گۆيەرن و سونرادان باشقا يئردە اكيلن جاوان آغاج. فارسجا: نهال، بوتە.

«صبىر آغاجىم، گۇروسن دا، دونن گىجھە كى ادام دىيىلىم. دىققەتەن باخ گۇر مەندەن نەمە ئسكىلىپ؟»

نەزىرە گەلدى آغاج اونون سۇزونو ئشيدىندەن سونرا گۇزلىرىنى يوموب، آچدى.
«ولماسا گل سەن دە مەنى قىنا! بولمورسەن صبىر آغاجلارى دا، صبىر داشلارى كىمى قولاق آسماليدىلار؟»

عصبى بىر حالدا بارماغىنى آغاجىن دويونلارە سارى اوزالتدى. گويا اۇز ارادەسىلە گۇردويو ايشىن سۇچلوسو مۇر آغاجى يەمىش.

«بىلىرم، ھەر آن مەندەن بىر شى ئسكىلىپ، سەنە بىر شى آرتىرەلەر. تورپاغىنان گونش دايىما سەنە بىر شى لىر آرتىرەلەر! مەن دە دايىما سىرلارەمى سەنە يوكلەمەكەيم. دىمك سەنەن باختىن آرتماق، مەنەمكى ايسە ئسكىلمەكەدەر!»
تام دىققەتلە آغاجا زىللەنىپ، اوتورموشدو. نەسە، بىردەن زەھنىنە گەلدى آغاج اونون قوجالىق تەمثالىدەر، آى ايشىغىنىن آلتىندا چىنەنە كورك سالىپ، اونو ايزلەيەر. اۇز قوجالىغىنى خايطىرلادىقچا ساكىنلەشىردى. سسى عصبى حالدان دوشگون حالا چئورەلمەكەيدى.

«ھەر چىز كە دەر جەستەن آنى، آنى... سەن اۇز طەرزىندە اۇلوم دالىسىنچاسان، مەن دە اۇز يول - يۇندەمەمە. بويون باشىمدان نەلەر سۇووشدو، نەلەر! حىياتىمەن آن بۇيوك سىرىدەر، دىمەجەيم. قالسىن، اۇزون تەخمىن وور.»
آغاجىن گۇدەسەندە كى دويونلەر گۇز كىمى اونا زىللەنمەشىدەر.

«چوخ ايسەتسەن بىلەسەن نەلەر اولوب؟ دىمەجەيم. بولوسەن نىيە؟ قورخورام يارپاقلارەن ھەر يىل ئسدىكجە مەنەم سىرىمى دونيايا جار سالا. آما قولاق آس سەنە بىر نەغىل دىيەم. ھوش - باشىن اولسا، نە دىدىمى آنلارسان... دىيەرلەر مەدونىيەلى ايسەندەرەن باشىندا بىر جوت قىل يىكەلەكە بويونوز گۇيرەمەشىدەر. ايسەندەر بويونوزونون اولدوغونو جماعتدەن گىزلى ساخلىرمەش. ھەرواخت ھەنسىسا بىر دىلك اونون باشىنى قىرخىپ

قورتاراندا، اۆز باشى باده گنديرميش. بير گون بير دللك ايسكندرين باشينى قيرخىب قورتاراركن چوخلو يالوارىب ياخارىب، آند- قسم ائتميشدى كى اونو اۆلدورمه سينلر، او دا سۆز وئرسين كى اۆلنه جن شاهين بوينوزو اولدوغونو هئچ كيمه دئمه سين. بو قارار راضىلاشاندان سونرا آيلار كئچير، ايللر اۆتوشور، ايسكندرين سىرى گونو- گوندن دلله يين فيكرينده شيشير. دللك گۆرور كى سىرّ اونون باغرىنى دئشير. اگر بو سىرى بيرينه دئمه سه، اورەيى پاتلاياچاق. بير گئجه نين يارىسيندا، چئورەنى بوتون قارائلىق آلاندا، دوروب اوز قويور صحرايا. گئت هاگئت گئديب، آخىر خلوت بير قويو تاپير. باشينى قويونون ايچينه توتوب، چوخ ياواشدان دئير: ايسكندرين قىل قدرى بوينوزو وار، بوينوزو. بير مدت كئچندن سونرا، چۆلدىن كئچن آداملار گۆرورلر قويودان سس گلير. گئديب قويويا ياخينلاشيب گۆرورلر بير جوت قميش قويونون ايچينده سس سسه وئريلر: «ايسكندرين قىل قدرى بوينوز وار بوينوزو... ايسكندرين قىل قدرى بوينوزو وار بوينوزو...»

سرهنك باشينى قالديراندا آروادىنى آلاچيغين كناريندا دايانميش گۆردو.
«كىمين دانيشيسان؟ ايسكندر كيمدى؟ قميش ندى؟ بوينوز يانى نه؟ باشيوا هاوا گليب؟ دهلى اولموسان؟»

سرهنك آروادىنى گۆرچك عجيبه بير حال اوز وئردى اونا. بيردن- بيره جينسى ايستكلىرين سدى سيندى. اۆزونو آج قورد كيمي حيس ائتدى. ايچينده وحشى بير ايسته يين اويانديغىنى دويدو. غريزه سى يانار داغ كيمي پوسكورمه يه باشلادى. آروادى اونا ياخينلاشيب بير داها سوروشدو: «ايسكندر كيمدى؟ موبايلىنان دانيشيردين؟ كيمين دانيشيردين؟»
آروادى دانيشديقجا اونون ايچينده اويانديغى حيس گئت- گئده شدتلەنيردى. سرهنك او سرکش، وحشى حيسى تانيمردى. عۆمرونده

بىرىنچى دىفەيدى بىلە بىر احوالاتى ياشايدى. آروادى آلاچىغىن اچىنە كىچىپ، سىرھىنگىن اوتوردوغو سىندىلەن كىنارىندا دايدى. آروادىنىن بىدىندىن قوخويان ياس عطرى بورنونا توخوندوقدا، ئىلە بىلە ايكى چاخماق داشىنى بىر- بىرىنە ووردولار. وحشى بىر اۋران قوتان كىمى آروادىنا سالدېرماغى گىلدى. ياس عطرى ھىمىشە دويدوغو عطر ايدى. آروادى عۇمور بويو، حتى اونونلا ئولنمەزدىن اول، ياس عطرى ووراردى اۋزىنە. آمما بو آن، عطر ايبىسى سىرھىنگى وحشى بىر آداما چئوپرمىشىدى. دەلى آداملار كىمى يىرىندىن قالخىدى. آروادى ايسە ھۇوشىنىلە بىر آددىم گىرى چكىلدى.

«ايسكىندىر كىمدى؟ بو گىچە سىنە نە اولوب؟»

سىرھىنگ قۇلونو آروادىنىن بىلىنە سالىپ، اونو اۋزىنە سارى چكىدى. آروادىن ذىنى دىنچىلدى. گولومسەدى.

«ايسكىندىر كىمدى؟! ايسكىندىر، ايسكىندى... ايسكىندىر بوفالونو مىنى

سىركىدەدى... ايندى باشا دوشدون؟»

سىرھىنگىن باخىشلارلى ھىمىشەكى كىمى دىيىلدى. گۇزلىرى پىشىك گۇزو كىمى قارائىلىقدا ايشىلدايىردى. ايكى شك آراسىندا قالان آداملار كىمى آروادىن ذىنىدە شوبھە تۇخومو جوجرمەيە باشلادى. بىرلىكدە ياشادىغى بوتون ايللر، حتى اۋزل آنىلارىندا اونا بىلە باخدىغىنى خايطىرلامىردى. آرىنىن باخىشىندا نىفرت، اىستىك، شىھوت و قۇرخو قارىشىمى حىسلىرى دۇيدو. سىرھىنگ آروادىنىن جواب وئىرمىدە لىنگىمەسىنى گۇرونچە، اۋزو اۋز سۇزونون آردىنى توتدو.

«بوفالو ايسكىندىردىن آتى ايدى، اوندان سورا ھىچ كىمە مىنىك

وئىرمىدى، عىنى...»

آرواد اۋزىنە گىلىنچە سىرھىنگ ايسە فاتح بىر سىركىدە كىمى اونو آلاچىغىن اچىندەكى مىزىن اوستونە ايتەلەدى. آروادى قىشقىردى:

«دەلى اولوبسان؟»

سرھنگ اونون ھۆۈشنەلى سسىنى سايمازدان آل آندى آروادىنىن ياخاسىنا. دويمەلىرى آچماق يىرىنە ياخاسىندان چكىب، بىرباشا پالتارىنى يىرتدى. آرواد قىشقىرا- قىشقىرا آل آياق چالدى. سرھنگ بو آن رحم سىز بىر سركرده ايدى، آروادى ايسە آل- آياق چالان بىر مغلوب. سرھنگ باشىنى قالدیراندا مَر آغاجىنى اۇز چاپقىنلىغىنا شاهد گۆردو. مَر آغاجىنىن گۆزلىرى قان چاناغىنا دۇنموشدو. آروادىنى آلاچىغىن آلتىندا باشىنا بوراخىب، قوشخانانىن بۇيروندهكى اۇزل اوتاغىنا قاپانىب، قاپىنى اوزونە باغلادى. قوشلار يووالارىندا قورولدايىردىلار.

بىرىنچى دىفەيدى سرھنگ بئله قفیلدن آروادىنى چالېب، چاپمىشدى. آروادىنا گۆرە سرھنگ چاپقىن بىر كىشى دئىلدى. قفیلدىن ھجوم گتيرمەسى اونو ھم قورخوتموشدو، ھم دە فېكرە سالمىشدى. ئولندېكلرىندىن برى ياشايشلارى چوخ آرام و دىغدەسىز كىچمىشدى. عرف اولاراق سرھنگىن عايلەسى اونلارا ئىلچى گىدىب، بىر- بىرلىلە ئولنمىشىدىلر. آرواد بىلىردى سرھنگ دە آتاسى كىمى قوشلار علاقەسى وار. آما ئوينە گلەندى سونرا باشا دوشموشدو كى سرھنگىن يانىندا قوشلارین اۇزل بىر يىرى وار.

ھەر شىوہىلە چالېشمىشدى سرھنگى قوشلاردان ئىلەسىن، اولمامىشدى. ھەر دىفە اوخو داشا دەيمىشدى. سونوندا بو نىجەيە چاتمىشدى كى اگر سرھنگ اونونلا قوشلارین آراسىندا بىرىنى سىچمەيە مجبور قالسا، يقىن كى قوشلارینى سىچەجك.

«ايش- ايشدن كىچىب...»، «گل سىن دە ايشى ايشە قاتما، كىشى ئىلە بئله اولار»، «كىشىنن آروادىن اورتاق علاقەسى ياتاقدى». «كىشى ياتاقدان تۇخ دوروب، بىر دە قارنى دۇيسا، باش- قولاغى اويناماز. باشى

قوشلارينا قارىشسا ياخچىدى. شوكر ائله كى آيرى كىشى لىر كىمى گۆزو داغىناق دئىيل!»

آرودا سونوندا اۆيود- نصيحتلىرى ائشيدندى سونرا دىرنمكدن آل چكىمىشىدى. بونونلا بئله هميشه قوشلارى اۆزونه قنىم بىلمىشىدى. آرودا ميزه دىرسكلەنىپ، آرینین بىردن- بىره جوشان ھوسىنە فېكىرلەشیر. پالتارینین قىرىلمىش، صدفى آغ دویمەلىرى آلاچىغىن آلاقارانلىغىندا ميز اوستە يان- يانا دایانمىش بىر جوت ایلېزە^۱ اوخشاير. دۇش- باشى ائشیکدە، اۆزونو گوجو توكنمىش كىمى حىس ائدیر. آرینین بئله خوشونتلى مئىل گۆسترمەسىنە ائله چاشباش قالمىشىدى كى، ھلە دە بىر آز اۆنجه ياشادىغى حىسلىرى بىر- بىرىندىن آيىرا بىلمیر.

«لذت ایدى يوخسا قۇرخو؟!.. بلكە دە قۇرخونچ بىر لذت! آخى نئجه اولار بىلر كى آدام آرینین گۆرستىدى بئله شدتلى و دەرین مئىلىندىن ھم قۇرخسون، ھم دە لذت دويسون؟!»

قالمىشىدى آرینین كۆبود داورانىشىنى نئجه معنا ائلەسىن؛ سئويلمك يوخسا سالدیرماق! أرى گردگ گئجهسىندە بئله، بو گرگىنلىكدە اونا ياخىنلاشمامىشىدى.

«گۆرەسن بو كىشىنن باشىنا نە گلىب؟ من آلاچىغا ياخىنلاشاندا كىمىنن دانىشىردى؟ ايسكندر كىمدى؟ كىمە دىيردى ايكىمىزدە اۆلوم دالىسىنجايق؟!»

آرودا ميزین اوزرىنە دىرسكلەنمىش، گئجهنن اورەيە ياتىم ھاواسى دۇش- باشىنا توخونماقدان خوشلانیر. اۆزونو سۇرغو- سوالا چكدىكجە، اۆزو اۆزونه توختاخلىق وئیر.

۱- ایلېزە: اكثرأ بالىق قولاغىنا اوخشار برك چاناق اچرىسىندە ياشايان يوشاق بدنلى مۆلىۈسك (حلزون).

«نە قورخوسۇ؟ ئادام دا اۇز اړىننن قورخار؟ ايه يۇلدان بئحال يىتتىشىب، بىر تىكە چۇرك يىيىپ- يىمەمىش ناخوش كىمى ياتاغىنا تپىلىپ كۇپسە اوندا خوشووا گلر؟!»

اۇز يانىندا سرھنگىن داورانىشىنى سالىپ- چىخىر؛ اولسون كى اونون شدتلى عملينە قطعى بىر معنا تاپسىن. بىر آن نظرينە گلدى، آغاچىن گۇودەسىندە بىر جوت قانچاناغى اونا باخىر. ھۇوشنەيلە دويمەلىرى قىرىلمىش پالتارىنىن ايكى تايىنى بىر ائىلە توتوب، سىنەسىنى اۇرتدو.

«گۇرەسن باشىما ھاوا گلىپ..؟ آخى آغاچىن دا گۇزو اولار؟! گۇر نە زاماندى بو آغاچ باخچادادى. بس نىيە ايندىيەجن گۇزلىرىنى گۇرمەمىشىدېم؟» يىرىندىن قالخىپ، آغاچا سارى آددىملادى. آغاچىن گۇودەسىندەكى گۇزلر بىر آن آچىلىپ، يومولدو. آروادىن جانىنى سۇيوق تر باسدى. آياقلارى بىر- بىرىنە دولاشا- دولاشا ائوين ايچىنە سارى قاجدى.

اوتاغىنا گىرىپ، قاپىنى قىفيللادى. سونرا نىچە دفە يىرىندىن قالخىپ، پنجرەدن باخچانىن دىيىنە باخدى. آغاچىن گۇزلىرى اوتاغىن ايچىندىن گۇرونموردو. ايلان ووران ياتدى، استرسدن اونون گۇزۈنە يوخو گىرمەدى. ھاوا ايشىقلانينجا اۇزونو ائە آلا بىلمەدى. ھر نە اولور اولسون، آنجاق آغاچىن ايشىندىن باش چىخارتمالىدى. دوروب آغاچىن كنارىنا گىتتى. قورخا- قورخا اونا ياخىنلاشدى. آغاچىن گۇودەسىندە گۇزە اوخشار بىر جوت دويونو گۇردوكدە جاني دىنجلدى. دويونلرىن اورتاسىندا كھربا رنگىندە كىكىگە ايشىلدايىردى.

آی تور پردەنى سۆكۈپ، ايشيغىنى يازى ميزىنىن اوستونه جالايىب. سرهنگ مبل اوسته اوزانمىش بىر جسده بنزه يير. نه ألى ترپەنير، نه آياغى. كيپرېك بئله چالمير. بىر آن اۇنجه ايچىندن باش قالديران شخسىته حئيران قاليب. خوشونتله آروادينا سالديران بو شخسىت آدام ايدى يوخسا حئيوان؟

بو گونه جن شخسىتىنىن سالدېرقان يۇنو اۋزونو گۇسترمەمىشدى. هانسى تجاوزكار اونون جيليدينه گيرمىشدى؟! هانسى گوجون تائىرى آلتيندا غريزهسى حئيوان كيمي جوشوب داشمىشدى؟! بو تجاوزكار يۇن ذهنيىن هانسى لايىرنتىنده اۋزونو گيزلى ساخلامىشدى؟ بىردن- بىره بو قدر دەيشيلمەسنىن سببى نه ايدى؟ دريادارين اعدامى يوخسا... يوخسا آيرى بىر سببى وار ايدى؟

گۇزلىرىنى يومدو. گئنه ده مَرّ آغاجىنىن قان چاناغينا دۇنموش گۇزلىرى خاطيرىنده جانلاندى.

«مَرّ آغاجى!.. دئمك سن لعنت آغاجى ايمىشسان!»

گۆزۈنۈ آچاندا عجىبه بىر ھالى وار ايدى. اوتاقداكى اشىلار، پردهدن سىزان ايشيغىن آلتىندا مادّتينى ايتىرىپ، كۆلگەيە دۇنموشدولر. كىتاب رفيندهكى كىتابلار بئله يازيدان بوشالېپ، ايچى بوش جعبەلر كىمى نظرينه گلىر. بو آن حقيقت دئديين يالنىز قوشخانادان گلن قوشلارين قورولتولاريدير.

يئرئىندن قالخېپ، چىراغى ياندىردى. كئچن ايل اۇلن پارپارلى آغ مايا^۱ ديوارداكى چرچيوەدن يان دۇنوب، اونا باخىردى. سرھنگ قوشدان اوز دۇندىرىپ، پردهنن قىراغىندان باخچايا باخدى. مّرّ آغاجى ھئىبتلى قوچا بىر كىشى ايدى، آروادى ايسە آلاچىغىن آلاتۇران آستاناسىندا اوتورموش بىر قوش قۇۋان.

باشلادى اوتاقدان وار- گل ائتمەيە. بىر تەھر بوشالمالىدى. جىنسى مئىيلدن بوشالمىشىدى، بونونلا بئله ذھنى، دريادارين ايتمىش وارليغىندان دولوب داشماقدايدى. ذھنى او قدر پریشان ايدى كى، جىسمىلە آياقلاشا بىلمىردى. آروادىنى گۇرونجە، جىسمى قۇدۇز بىر قۇردا دۇنموشدو. ھلە دە آيىرا بىلمىردى، آروادىنا سئومكەن سالدېرمىشىدى يوخسا ايچىندەكى خوشونتلى گۇجەن بوشالماق سببىندىن! ئولندىن برى آروادىنن جىسمى احتياچى اوچون اونا ياخىنلاشمىشىدى. آمما بونجا ايلدن سونرا بو شدتلى داورانىشىن سببى سئوگى اولوب اولمادىغىندا چاشباش قالمىشىدى.

وار- گل ائتمەكەن يورولدو. اوتاغىن اورتاسىندا دايانىپ، سئوگىلى قوشونون شەكلىنە باخدى. آمما ۋاھىمەلى فېكىرلر ذھنىدن آل چىكىردى. مّرّ آغاجىنن قانچانغى گۆزلىرى گئنه گلىپ ذھنىنە تىكىلدى.

«ھەر شئى مّرّ آغاجىندان باشلاندى... مّرّ آغاجى اۇلومون بىنئۇورەسىنى باخچامدا قويدى. مّرّ آغاجى، آغ مايا، دريادار...! بىر زنجىرىن اوچ حلقەسى...»

نئجە بالا بىلەر؟ آغاچ ھارا، قوش ھارا، آدام ھارا؟ نئجە بالا بىلەر طىبىعتىن اوچ
فرقلى وارلىغى بىر زنجىرىن اوچ حلقەسىنى تشكىل وئرسىن؟
يانى منىم بختىم بو آغاچا باغلانىپ؟.. اوندا دريادار نئجە؟ اونون دا
بختى منە باغلىيمىش؟.. مۇر آغاچى... زۇققوتوم كىكىگە^۱سى... تىكان
تاجى... آغ مايانىن اۋلومو... دريادارىن اعدامى... گۇرەسن بوندان سونرا
نئجە حلقە بو زنجىرە آرتىريلاجاق؟»

يازى مىزىنىن دالىسىندا ايلهشىپ، گوندەلىك يادداشت دفتىرىنى
آچدى. ھىچ فىكىرلشمەدن قلمى كاغىز اوستە قويوب، يازدى:
«بويون پاندورا ساندىقچاسى^۲ آچىلدى. اۋزوم اۋز ائلمە آچدىم، يوخسا
اۋزومدىن اختىارسىز بختىن االى ايدى؟ اوراسىنى بىلمىرم. نىسە، آنجاق منىم
ائلمە آچىلدى. دريادارىن اعدامى منىم بىرىنچى مامورىتىم ايدى.
ساندىقچا آچىلىپ- آچىلماز تانىمادىغىم بىر "من" جىلدىمە
گىردى. اولدوغوم "من" بىر آندا اوزاقلاشىپ، مىندن يادلاشدى.

۱- كىكىگە: صمغ

۲- پاندورا ساندىقچاسى: يونان مىفلىرىنە گۇرە، زئوس پرومىتەنىن اىلاھى قوۋەسى اولان اۋدو
اۋغورلايىپ، اينسانلار تۇحفە وئردىيىپىنن حىرلەنىپ، اونو جزالاندىرماق اوچون سو و
تورپاقدان پاندورا آدلى گۇزل- گۇچىك بىر قادىن يارادىر. تانرىلار و تانرىچالارىن ھەر بىرى اونا
بىر تۇحفە بخش اندىرلر. يونانچا پان- دورا سۇزو «نعمتلىرىن ھامىسى» آنلامىنداير. بئىلەلىكلە
پاندورا قادىن يىر اوزونون تامام نعمتلىرىنە مالىك اولور. زئوس پاندورانى پرومىتە ھدىيە
وئردىكە، پرومىتە زئوسون حىلەسىنى باشا دوشوب، اونو آلماقدان بۇيۇن قاچىردىر. پرومىتە،
قارداشى ائپىمىتە تاپشىرىر كى زئوسدان ھىچ بىر ھدىيە قبول ائتمەسەن. آمما ائپىمىتە
پرومىتەنىن تاپشىرىغىنى اونودوب پاندورا يلا ائولەنير. زئوس پاندورا يلا ائولەلىك ھدىيەسى اولراق،
داش قاشلى بىر ساندىقچا تۇحفە وئرىپ، ساندىغىن آچارىنى پاندورا يلا وئرەك تاپشىرىر: «اگر
اىستىسن خوشبخت ياشايسان، بو ساندىقچانىن آغزىنى آچما!»
ھىرا ھەر شئىيە مارقا گۇستىرمەك خىصلىتىنى پاندورا يلا بخش ائتمىشىدى. او اوزدن پاندورا
ساندىقچانىن ايچىندە نە اولدوغونو گۇرمەيە جان آتيردى. ھىرانىن بخش ائتدىيى خىصلىت
اونون ارادەسىنە غالىب گلىپ، نھايت، بىر گون ساندىقچانى آچىر. ساندىقچانىن ايچىندە اولان
بوتون مصىبتلر يىر اوزونە داغىلىر. پاندورا آل- آياق ائدىب ساندىقچانىن قاپىسىنى باغلادىدا
يالنيز «اومود» اونون ايچىندە قالىر، بلكە اينسانلارنى تسلىسى اولسون.

تەننىمەيىم بۇ "مەن" بىس ئىندىيەجەن ھاردايدى؟ نىيە ئۇزۇنۇ
گۇرستەمەيشىدى؟! ۋار ايدى يۇخسا ئوز وئرن ھادىئەلر ئونۇ ياراتىدى؟.. ھە!
ھادىئەلر!.. رۇھومۇن دا ھىبىر يۇخ ايدى بۇ ھادىئەلردىن. ئەمما ئىندى
زىجىر كىمى بىر- بىرىنە دۇيۇنلەنمىش ھادىئەلرەن شاھلىقەسى ئولمۇشام.
كۇدتا ھۇكۇمەتتىن ئىندام ئاپارىجىسى!.. گۇلەلەيدى يۇخسا ئاغلەمالى؟!

ئىشلەرنى گۇدەشەتەن مەن بۇ زىجىرە دۇيۇنلەيدى، يۇخسا ئالەن يازىم
ئىلەيمىش؟! ئاگر كۇدتا ئوز وئرمەسەيدى، مەن ئىشەن چىخىپ، ئىنىدىن
ئىشە دۇت ئولماسايدىم، باش دۇلالى گۇرەسەيدىم... گۇرەسەن گەنە دە
ئىندام ئاپارىجىسى ئولا بىلەردىم؟! نە بىلەيم؟! ئىندىيەجەن كىم ئالەن يازىسىنى
ئوخۇيا بىلەپ كى مەن دە ئوخۇيۇم!..؟

بۇ زىجىرنى شاھلىقەسى ئولماغى ئۇز ئارادەم ئىلە قىبۇل ئالەيدىم. مەن
قىبۇل ئالەمەسەيدىم دە، بىر ئاپارىسى ئىنداملارەن تەرتىباتىنى وئەرەجەك ايدى.
شاھلىقە ئولماق، ئانى بۇ زىجىرنى سەقتەلى و دۇزگۇن ھلىقەسى ئولماق.

ئىتەرەت ئىتەلەلىم كى، ئىللەر ئوزۇنۇ دۇنەنمى دايىما پۇزان مەنلە، مەن
بۇ زىجىرنى ھلىقەسى ئولماغا سارى يۇنلەتەدى. ئەمما ئىندىسە دۇغۇرۇ قارار
گەلەپ ئىتەشمەيىمە شۇبەلەنەيم. ئۇزۇمدىن سۇرۇشۇرام: مەنمە ئۇچۇن
ھانەسى ئۇنەلەيدى؟! بىر جەلەدىن ياشايشىنەن نەجەلەيىنى ئۇزۇم تەجرە
ئىتەك، ئۇزۇمۇ ئارايىپ ئىتەرمەق، تەننىمەيىم يۇنلەرىمى ئوزە چىخەتەمەق،
يۇخسا جەمەتتىن ئىندەنلەرنى باغلى قەلمەق؟!

بۇنۇ يەخچى بىلەرم كى، چۇخ زامانلار ھسابلارەن چۇخۇ ھۇكۇم
وئەنەن عۇزىنە ھۇكۇمۇ ئىجرا ئالەن مۇمۇرۇن ئادىنا يازىلار. جەمەتتىن
ئەلەن سىغماز جەلەلىق دا ئاپارى پەشەلەر كىمى بىر پەشەدە. دۇرۇست
بىر ئىندام ئاپارىجىسى ئولۇب، مەكۇمۇن ھەققىنى قۇرۇيۇب، دۇز- ئولۇلۇ
ئىندام ئالەمەك بۇ پەشەنەن ئۇزۇللىكەلەرنەندە.

ايندى اۆلومو دريادارا آسانلاشديران «من» قارشىمدا دايانيب.
 دريادارين بىننىنە گۈللە سىخاندا اۆزۈمدىن سوروشدوم: اگر كودتاچىلار
 مغلوب اولسايدىلار، دريادارين يىرىندە باش دلالل دايانسايدى، گىنە دە
 اونون آسان اۆلمەسىنىن تىرتىپىنى وئە بىلدىم؟ بىر داھا اۆزۈمدىن
 سوروشورام: اگر كودتاچىلار مغلوب اولسايدىلار، من گىنە دە بىلچى بىر
 زىنجىرىن حلقەسى اولماغا راضىلاشاردىم؟ بو ايشىدە تىقدىرىن يىرى
 ھارادى؟ ارادەنىن يىرى ھارا؟ ھانسى محكەلە تىقدىر و ارادەنى بىر-
 بىرىندىن آيىرماق اولار؟..

توتالىم كى تىقدىرلە ارادە ھەر بىرى ترەزىنىن بىر كەفەسى اولسون،
 ھانسى كەفە اينسانىن ياشامىندا آغىر گلىر؟

بو مسئلەنى بىر- بىرىندىن آيىرماغا عاجىز قالامىشام. جاواب تاپا
 بىلمىم. اۆزۈمدىن سوروشورام: بو ايشى منطق اساسىندا قبول ائلەدىم،
 يوخسا پاندورا كىمى بىلىنچ آلتدا قالامىش مارقارلارما معروض قالدىم؟
 اىستىر تىقدىر، اىستىرسە ارادە؛ ھەر ندىر، آنجاق ايندى حۆكۈمتىن بىر
 حلقەسىم. آما ضدىتلى بىر حلقە! ياخچى بىلىم كى زىنجىردىن
 قوپماغىم ائلە دە آسان دىيىل.

حۆكۈمتىن بىر حلقەسى اولدوغوم ھەلە قىراقدا قالسىن. بو گونكو
 داورانىشىمى نىجە يوزمالى يام؟!

ھانسى محركلر پوسگودە ياتمىش قودوز قوردو اوياتىدى؟ ايندىيەجن
 جىنىسل حياتىمدا اصلا طاماحكار اولمامىشدىم. اوندە بس بو آخشام مندى
 باش قۇوزايان او يىرتىجى، او وحشى حىس ھاردان، نەدىن، گلىب مىنى
 تاپدى؟ بو سوالىما ھاردان جاواب آختارمالى يام، كىمەن سوروشمالى يام؟
 گۇرەسن پاندورا صاندىقچامدا جىنىسل انرژىم قاپانمىش قالمىشدى؟
 اگر آروادىمىن خبرى اولسايدى بو قىزغىن اىستىك سۇگىدىن دىيىل، بلكە

پاندورا ساندېقچامدا قالمىش ايستىكەن آسىلىدى، اوندان نىجە قارشىلاردى بو ھوسى؟! ئالىمى بىلەنە دولاشدىراندا نىجە دە رىزائىلە گولومسەدى!... ھلە دە گولومسەمەيى گۆزومون/ئۆنۈندە...»

سەرھنگ قلمى دىقترىن اوستونە قوياندا، دان يئرى سۆكولموشدو. قوشلارېن قورولتوسو اوتاغا دولوردو. پردەنى قىراغا چىكىدى. مۇر آغاجى گىجەكى ھىيىتىنى ئالدىن وئرمىشىدى. سادەجە بىر مۇر آغاجى ايدى. آلاچىق ئالتى ايسە قوش قوۋاندىن بوشالمىشىدى.

دىقترىنى بوكندە، ھم ذھنى، ھم دە جىسمى بوشالىب، دىنجلەمىشىدى. اۋزونو گوناھدان سىلكەلەنمىش كىمى چىس اتتىدى.

كىتابخانانېن بۇيرونە، مېزىن اوستونەكى قەھۋەجوشا بىر قاشىق قەھۋە، بىر فېنجان سو تۆكۈپ، قەھۋەجوشون دوشاخەسىنى پرىزە سالاندا، بىر داھا كىچىن گىجە آروادىنا سالدېردىغى، فېلىم رىكلامى كىمى نىچە ئانىە ذھنىدىن اۋتوشدو. اۋجونو سو ايلە دولدوروب، اوزونە چىرىپىدى. سو ذھنىدەكىلىرى يويوب آپاردى. او آن چىس اتتىدى، يالنىز سو دامجىلارېنېن خوشا گلىم سىرنىلىيىدى.

پىنجرە قاباغىندا دايانىپ، آجى قەھۋەنى اىچرىكن، دونن باشىندان سۇدوغو حادىئەلىرى كىتابى واراقلان كىمى ينىدن صفحەبەصفحە ذھنىدىن كىچىرتىدى.

آروادىلا بىر جور داورانېب، اونون اورەيىنى ئالە گىتىرە بىلردى. آمما دريادارېن اعدامىنا گلدېكدە، گىئە دە اۋز سويوق قانلىلىغىندان تىجىبولىندى. دىقترى آچىپ، يازىسىنېن آردىنا آرتىردى:

«ھر حالدا دريادارېن اعدام اولماغى، زامانېن بو چاغىندا، ايندى ياشادىغىمىز شىرطلر اساسىندا گۆزلەنېلمىز بىر مىللە دىيىل. كودتا

حۆكۈمىتى مەخلىفىلىرى باشلىرىنى وورور، بىلەكە بىر يوللۇق ئونلارنى
شەرىدىن قورتۇلسۇن.

آمما مەنىم بو ايشى قبول ائلەمەيىم كودتا حۆكۈمىتىنىن ھەر ايشىنە
قول چىكىم مەناسىندا اۋلا بىلىمىز. مەن سىلاھى دريادارىن بىيىنە
سىخمازدان اۋنە، اۋز حۆرمىتىمى اونا گۇرستىمىشىدىم. چالاشىدىم
باشاردىقجا اۋلومو اونا آسان ائلەيىم. جىلاد اولدوغومدا قىسىلقىلەب دىيىلىم.
سداقتىلى و دوزگون بىر قانۇن آپارىجىسى يام!

دەفترى بۆكۈپ، مەزىن چىكىمەجەسىنە قويۇپ، قىيىللادى. قەھەجۈش ايلە
فەنجانى اوتاغىن بۇيرۇندەكى آل - اوز يويان يىردە يويۇپ، اۋز يىرىنە قايتاردى.
سۇنرا قوشخانىنىن قاپىسىنى آچىپ، قوشلارنى گۇرۇنەجە دەنى دورۇلدۇ.
ويىزويىلى قەرەكۈنىك^۱ مايا قانادلىنىپ، چىنىندە اوتۇردۇ. آلينى قەرەكۈنىيىن
مەخمەر كىمى يوشاق تىلىكلىرىنە چىكىدى. قوشلار اوچۇشۇپ، قوشخانىدان
ئايوانا قۇندۇلار. سەرھىگ قوشلارنى دەن - سۇ قابىلارنىنى دولدۇرۇپ ئايوانا
چىخاندە، پارپارلى آغ ائركەيى گۇلدانىندا^۲ اوتۇرۇش گۇردۇ. ماياسى اۋلىدىن
بىرى، سەرھىگ اۋنۇ ھىچ بىر قوش ايلە جۇفلىشىدىرمەمىشىدى.

۱ - ويىزويىلى قەرەكۈنىك: قىمەتلى و دەيرلى بىر نۇوع قوش. بو قوشۇن قانادلىرىنىن قاراسى گۇي
قۇرشاغى كىمى گۇرۇنۇر.

۲ - گۇلدان: قوشخانىدا ھەر بىر جوت قوشۇن اۋزلىرىنە عايد اۋز يويوالارى اولۇر. اۋنلار آيرى قوشۇ
اۋز يويوالارىنا يول وئىرمىزلىر. بو اۋز يويوالار قوشبازلار آراسىندا گۇلدان آدلانىر.

باش دلالل اۋز مسندینده یایلائیپ، ترهزی- زینقرۇ سیمبوللارینا عاید
 معامیلهلرین حسابینی گئدیر. اۋلکهنین ۲۰۰ میلیونلوق جمعیتی گونو
 گوندن آرتیر. هر کسه بیر سیمبول لازیمدیر. اونون اوچون سیمبوللار
 ثروت قایناغیدیر. خیردا معامیلهلر دلالل وزیر- وکیل لره بوراخلسا دا،
 آنجاق سیمبوللارین استحصال امتیازینی کیمسه یه بوراخاسی دئییل.
 باش دلاللین کودتاچی لارلا آل بیر اولدوغونون بۇیوک سببلریندن بیرسی
 ده سیمبول آلیش- وئیشینین بوتون امتیازلارینا صاحب اولماق ایدی.
 باش دلاللین یئددی آرخاسی دا دلالل ایمیش. آتاسی بازارین آدلیم
 دلاللاریندان اولسا دا، اۋزو آتاسینین اوزونو آغارتیمیشدی. اونون آدی-
 سانى ایندی آتاسیندان دا آدلیم اولموشدو. ائله وضعیت یارانمیشدی کی،
 آتاسیندان اوغلونون نم- نیشانیله آد آپاریردیلار.
 باش دلاللین باشی همیشه یوخاریداکی باشلار قارشیپ، آلی
 یوخاری آلرده یدی. اونون یاشاییش فلسفه سی قوردنان قویروق یئییب
 چوبانلا شووهن ائتمکده خلاصه اولوردو. اربابلیغیلا بئله کۆله لیک

خاسىيەتتىن ئالچىكە بېلىمىدى. ئاشاغىداكىلار ئاربابى، يوخارىداكىلار ئىكەنلىكىنى كۆلەسى ئىدى. ئونون سىياسىي اخلاقى، ئىقتىسادىي نىفەتلىرىنى بولاشمىشىدى. سىرھىگە گۆرە باش دىللىن ئىنئانىدىنى اخلاق، اخلاقسىزلىغىن تام ئۆزىدۇ. سىرھىگىن ئالەمىندە سىياسىتىن، ئىگىنىن، ئىرىن و سايىر ئىنسانى ئىشلىرىن ھەر بىرىسىنىن ئاگر ئۆزلى اخلاقى وارسا، جىلادلىغىن دا ئۆزۈنە ئايد اخلاقى ئولمىلىدىر.

باش دىللىل رىسك ئاھلى ئولوب، قورخاممازلىغىندىن سارى، قاباقكى خۇكىمىتىن ئۆزىلىمەسىندىن ئۆنچە، كىلان مەمىلەلرە جان ئاتىپ، گونۇ- گوندىن ئۆزۈنە يوخارى ئىرلەرە چاتدىرمىشىدى. ئونا گۆرە دە گونۇ، روزگارى خانباشىلا، وزىر- وكىللىرە كىچىردى.

ئونون و كالت دىفترىندە حسابا گىلمەين مەمىلەلرە بىتتىپ، جوربە جور ماقولەلرە ئىمزالانىدى. ئىقتىسادىي مەمىلەلردىن علاۋە سىياسىي مەمىلەلردە ئىلە، ئالى وار ئىدى. باش دىللىل بوشا دوشىن قوش دىيىلىدى. سىياسىي مەمىلەلرىن قازانچى ئولماسايدى كودتاچىلارلا ئال بىر ئولوب، گۆزۈنە يوموب، ئۆزىلىمىش خۇكىمىتىن ئىرفدارلارنى، يا مىستقل و ئايدىن دوشونچەلى ئىنسانلارلا ئاگر- ئاگر خۇكىملەر وئىرمىدى.

ئاتا او ئىقتىسادى- سىياسىي مەمىلەلرىن كىلان قازانچى ئوزرىندىن كودتاچىلارلا قارىشىپ، ئولارلا ئىش بىرلىكىنى قىبول ئاتمىشىدى.

ئىلىندە باش دىللىن خۇكىمىتلەرە ئايد ئۆزلى بىر فىلسەفىسى وار ئىدى. بو فىلسەفىيە گۆرە خۇكىمىتلەر دە ئىبىئەتدەكى چىشىدىلى وارىلىقلار خۇكىمەندەدىلر. گوجولور قالمالى، ضەيفلر ئىسە ئارادان گىئەمەلىدىلر. بو ئىجتىمائىي داروئىنىزم فىلسەفىسىنە گۆرە ئىبىئەتدە ئىلىمى شىرايط، خۇكىمىتلەردە ئىسە ئىقتىسادى، سىياسىي و نىظامىي ئامىللرە ئاساسىندا

گۈجۈلۈر ضەيفلەردىن آيرىلىرلار. اونون ايناندىغى فلسفەيە گۈرە كودتا
آدلانان حۇكۈمەت نۇوعو، طەبىئەتتىن تەكامل پراسسىندەكى موتاسىيون دىمكىدەر.
باش دىلالىن ئالى آلتدا ايشلەينلەرىن ھامىسى اونون اۋز تۇرەمەلەرىدىلەر.
اۋزۈنە گەلدىكە، آتاسىنىن بىلىندىن گەلن اوغلو اولورسا دا، اصليندە
خانباشىنىن تۇرەمەسى سايىلىردى.

باش دىلال گۈز قاباغىندا اولماغا مارقا گۈستەرن دىيىل؛ او آرخا پلانلار
آدامىدەر. او، اىقتىسادى قازانچىلار گۈز قاباغىندا اولماقدان اوستون توتور.
كەچمىش حۇكۈمەتدە بىللە، غەيرەسىمى غەنەلەرىن، اىچكى و توستو
مەجلىسلىرىنىن، قىزىل شومش مەمەيلەسىندىن توتدو، قەدرەت
مەمەيلەسىنەن خانباشىنىن ساغ ئالى سايىلىردى.

باش دىلال، كودتا رەبەرلەرنە قوشولماقلا گۈستەرمىشىدىكى يىنى
مەھىط اوچون ئان مەناسىب نۇوعدور. او گۈزلىرىن ايراق كودتاچىلار
قوشولوب، خانباشىنىن ئالىنە سۇيۇخ سو تۇكموشدو. اونون عالمىندە
مەمەيلە ايشى آيرى ايشلەرە بنزەمز. يالنىز جىس نۇوعلەر مەمەيلەنىن
قازانچىنا يىيە دورارلار.

كودتاچىلارنى مەزەلەلەر خانباشىنىن مەزەلەسىندىن داھا يۈكسەك
ايدى. او اوزدىن كودتاچىلارنى وەدەلەرنى ئاشىدىندىن سونرا، سويو سامان
آلتدان يىترىتمەدى، لاپ بىللە گونون گوناورتا چاغى خانباشىنىن ئالىنى
خىنايا قويدو. دونيايدا اوز وئرن كودتالارنى چوخو گەنجە چاغى اوز وئرىپ.
آمما نىواكدا باش دىلالىن پلانينا گۈرە كودتا گونوز اوز وئرمىشىدى. ايش
ساعاتى باشلاناندا بوتون وزارتخانا لاردا، ادارەلەردە، تىجارەتخانا لاردا،
ياخالانمالار باشلانمىشىدى. مەلىمەلەر درس كىلاسسىندا، كارمەندلەر ايش
يىرلىرىندە، دانىشچىلار دانىشگاھلاردا، ياتاق خانالاردا، يازىچىلار لار يازى
مىزلىرىنىن آرخاسىندا، نىظامىلەر پادگانلاردا ياخالامىشىدىلار. اوستەلەك،

باش دىللىن گىزلى مۇمۇرلارلى ھەر تىببۇتىن اۇنچە آلاپى عمارتىنى تىرۇف ائىمىشىدىلر. ناشى بىر كودتاچىنىن سىلاچىندىن چىخان گوللە، «تصادوف» اوزرە خانباشىنىن اورەينە تاخىلمىشىدى. بئىلەلىكلە خانباشى دئورىلىب، كودتاچىلار غالىب گلمىشىدىلر؛ و يىنى حۇكومىتىن قىضوت مىسندى باش دىللا چاتمىشىدى.

سرىنگ باش دىللىن اوتاغىنا گىرىندە، او، اىقتىسادى حساب- كىتابىنى يارىمچىلىق بوراخدى. دىلاللار عومومىتىلە دانىشىق اوستاسى دىلار. يىرى دوشسە ياغلارلار، يىرى دوشىندە زۇرلارلار، باشقا مۇوقىيەتدە كىسكى^۱ سالىب، پامبىقلا باش كىسرلر. باش دىلالل سرىنگى ياخچى تانىردى. قىصدى يوخ اىدى سرىنگە ياخىنلاشماق اوچون ياغلايىب، زورلامادان فايدالانىسىن. اوستەلىك، سرىنگىن باشى پامبىقلا كىسىلن باشلاردان دئىيلىدى.

اونون اۇزۇنە عايد اۇزل علاقلەلى و عادتلىرىلە برابر، اۇزل مال- دۇولتىنىن حساب- كىتابىندىن، آتاسىندىن مىراث قالمىش مىستىللىتىن سايىسىندىن، قوشخانىسىندىكى باھالى قوشلارلىن دەيرىندىن، بانك حسابلارلىنىن تومىن- قىرانىندىن بئىلە، خىرى وار اىدى. سرىنگى آيرىلارلىلا بىر يىرە قويماق اولمازدى. نە دىسمال كىش اىدى نە يالتاق. حۇكومتە ضررسىز اولسايدى دا، آنچاق ساوادلى و اۇزۇنە گۇرە اۇزل بىر دوشونچە صاحىبى اىدى. باش دىلالل عۇمرو بۇيو اونون كىمى بىرىسىلە راستلاشمىشىدى. ماراقلى بوراسىيدى كى، يىرى گلمىشچە حۇكومت اونون اۇزل علاقلەلىرىندىن فايدالانا بىلردى. بو سىبدىن سرىنگە داھا آرتىق

۱- كىسكى سالما: قوشبازلارلىن اۇزل اصطلاحلارلىندىر. قوشبازلار قانادى كىسىلمىش بىر قوشو اۇزگەنىن يولونو ايتىيرمىش قوشونا گۇستىرىب، اونو ائىدىرلر. تىرىزدە بو ايشە قىدىخ وئرمە دە دئىرلر. بو اصطلاحىن باشقا مۇوقىيەتدە قولانماسى بئىلەدىر كى مىثلاً بازارد، پوللو بىر شىخى وعدە- وعىدلە تۇولايىب (باشىنا شىرە ياخىب)، پولونو الىندىن چىخارتماغا كىسكى سالما دئىيىلر.

سرھنگ بىر آن اونون سۇزونه ھويوخىدو. لىستە باخا- باخا اۇز يانىندا دئدى: «ئىلەبىل يىددى باش ايلاندى! منىم تىدقىقاتىمدان بىلە خبرى وارا! اولمويىا ئويىمىدە جاسوسلوق وسايىتى ياراشدىرىلار؟!»

باش دللال اونون سوكتونو گۇرونجە آرتىردى: «بس نىيە دىنىب- دانىشمىسىز؟.. بو دا بىر معامىلەدى دا؛ منىتھا سىياسى معامىلە... ئىشىتمەمىسن دىيرلر آل- آلى يووار، آل دە دۇنر اوزو يووار..؟ بوردا معمالى بىر ايش يوخىدى. سن منىم ايشىمى يولا سال، من دە سىنىكىنى يولا سالام!»

سرھنگ آلىنە وئرىلمىش لىستە آدلارى اوخودوقدا ايچىندە غوغا قوپىدو. آدلارن سىراسىندا نىواكىن قاباقكى بىر سفىرىلە ساتقىن بىر قاتىل آروادىن اعدام حۇكم لىرىنىن اجراسى بىر گونىدە، بىر يىردە، بىر ساعاتدا قىيد اولونموشىدو.

«يىددى باش ايلان دىمە، دىنە يىددى باش اژدە...»

محكوملارن آد لىستەسىنى مىز اوستە قويوب، دئدى: «بىلە گىتسە، من يوخام!»

باش دللال سرھنگىن معامىلەدن گىرى چكىلمەيىنى حىس اتتىكىدە اۇزونو بىلمەمىزلىيە وورب، گولە- گولە دئدى: «يانى اىستىسن تىكباشىنا بىر جوخەنىن ايشىنى اۇزون گۇرەسن؟! بىر آز آل- آياغ ائلە، جوخەنى يولا سال!»

«بو آدلار بىر لىستەيە سىغان دىيىل...»

«محكوم، محكومدى. حۇكمو كى سن وئرمەمىسن! سن بىر مامور، و نىھىت، معذورسان. بابالى حۇكم وئرنىندى، سىنىن يوخ!»

سرھنگ اونون يوشاق دانىشماغىنا رغماً سرت بىر صىفىتلە دئدى: «بو آداملارى بىر قازاندا قايناتسان، قاينامازلار. من دە ھر قازانىن باشىندا دوران آدام دىيىلم!»

«سىياسى شىر... ايجتماعى شىر... دئىمك سىنىن تدقیقاتىن سىياسى شىرە گۇرەدى!» سونرا باشىنى كاغىز اوستوندىن قالدیرىپ تېسۆملە آرتىردى: «تە دە خوشا گلىم تركىیدى. سىنىن بو تركىبلرىن فرهنگىستانىن كارىنا گلر.» «منىم فلسفەمە گۇرە اعدام حۇكمو، محكومو تحقیر ائتمزدن، اونو اینجیتمزدن اجرا اولمالیدیر.»

باش دللال «ألمأورُ معذور» دئیىپ، لیستەنى ألىنه ألیپ، اوجا سسلە اوخودو. هر بیر كلمەنى اوخودوقجا گۇزألتى سرهنگە باخىپ، اونون عكس العملینى ذهنینده اۇلچوب- بیچیردى.

«آد: منیژه سبوسى، پیگالین باش رییسى. ، تاخما آد: كوله منیش، محكومیت سببى: بیر ساتقىن آروداى بوغوب، اۇلدورمك. حۇكم: تیرباران» سرهنگ اورەیینده دئدى: «دئییر بە خبریم یوخدى؛ كوله منیش دە اونون آخیریننان آریا یئین ق...بەلردن ایدى.»

«آد: ماهبانو فرخى، دئوریلیمیش رژیمین سفیرى، تاخما آد: یوخدو، محكومیت سببى: جاسوسلوق، نیواک اۇلكەسىنین سیرلارینى یاد اۇلكەلرە ساتماق...»

لیستەنى میز اوستە آتیب، صندلینه یابلاندى. اوجا سسلە دئدى: «دئىمك اۇلوم فلسفەلریمیز بیر- بیرینه قارشى دیر، قوشباز سرهنگ جنابى!» سرهنگین قوشلار گۇرە اۇزل علاقهسى اونون تۇخونان یئرى ایدى. آروادى دا قاباقلار آرا- سیرا اونون قوشلار اولدوغو علاقهسىنه تۇخونموشدو. آما آروادىنین تۇخونماسى هارا، باش دللالینكى هارا! بو آن پیچاق وورسایدین قانى چیخمازدى. بیر مدت ایدى اونا گۇز- قولاق اولدوقلارینى حیس ائدیردى. ایندیسە باش دللالین بو آتماجا سۇزو اونون شوبههسىنى یقینه چئویردى. دئىمك، اونون ائویندهكى دانیشیقلىرى، ائو- ائشیکدهكى حرکاتى گودورموشلر.

باش دلالين سسى اۆزونه خوش گليردى. خصوصيله قوشباز دئمكله
حقارت حيسىنى سرهنگه دوشوندوروردو. قوشبازلىق نيواك جماعتينين
گۆزونده هميشه منفى بير داورانيش كيمى گۆرونموشدو. گۆزو سرهنگده،
اۆز ذهنيده دئدى: «سنىن ده مصرف تاريخين آز قالير باشا چاتسنى،
قوشباز سرهنگ جنابى!» بير داها تبسومله سرهنگين اوزونه باخيب، اوجا
سسله تكرار ائتدى: «اۆلوم فلسفهسى... اۆلوم فلسفه لريميز... قوشباز
سرهنگ جنابى!..»

«بولموسن سنین بو سس سیز - سس سیز کیتاب اوخوماغیوا نئجه واله اولموشام. کیتاب اوخویان آدام بوشا دوشمز. باشی بلایا بولاشسا دا، گئنه باشلار ایچینده باش ساخلاماغی باشارار.»

طیب ائله ایچدن دانیشیر، ائله بیل ایللردی سرهنگی تانییر.

«بولوسن منیم قارداشیم نه دیییر؟»

سرهنگ آغزینی آچدی دئسین کی «نه دئییر؟»، طیب مجال وئرمه ییب، سؤزونون آردینی توتدو.

«دییر کی عالیم دوشمان مین قات جاهیل دوستدان یاخچیدی.

دییر کاش آدامین جلادی دا کیتاب اوخویان اولسون.»

طیبین بو سؤزونه سرهنگین صیفتی پوزولدو. گئنه ده رنگی بوزاردی. تهزه دن گؤزونو کیتابا تیکدی.

«ؤز آرامیزدا قالسین، سن کیتاب اوخویانسان اونا گؤره سنه دییرم ها، بیر آی اولماز قارداشیم نامردلرین آلیندن قورتولوب. نه قدر کی یوخ

ايدى اونون قوشلارىنا من باخىردىم. خالوغلى اولماسئىدى ايندىيەجن قوشلارېن ھامىسى تلف اولموشدى. قوشلار يىتتىشماغى اوننان اۇرگشدىم.»
طېب سۆز آراسىندا دۇنوب محبّتلى باخىشلا خالوغلوي باخىب،
سونرا سۆزونون آردىنى توتدو.

«جانىم سىنە دئىسەن كى، گونلرېن بىر گونو، قىشىن توفە- توفوندى،
قار- كولك ايچىندە كتدىلرې كامانكاردان يىندىرىب، شەرە دۇنوردوم.
يول اوزو دايانمىش بىر تاخسى گۇردوم. شوفرى آل ائلەدى. قاش
قارالمقدايدى. قار قوشباشى ياغىردى. آرىمىن ايلى ھلە چىخمامىشدى.
قارداشىمى دا بىر ايكى آى اولاردى توتموشدولار. يىتتىملىرىمىن قارنىنى
دۇيورمالىيدىم. آنجاق احوالىم چوخ پرىشان ايدى. ساخلامادىم. يۇلومو
توتوب، گئشدىم. سورا پئشمان اولدوم. اۇز- اۇزومە دئدىم بىر آز سورا
قارانلىق دوشسە، بو كىشىنى جانناوار بودار. خئىلك گئتمىشدىم، گئرى
دۇندوم. خالوغلونون ماشىنى پنچر اولوب، قالمىشدى. ماشىنىن جكى يوخ
ايدى، كامانكارىن جكىنى وئردىم طەيرىنى دەيىشسىن، ھا زىققىندى
اولمادى. قۇللارېمى چىرمالايىب، دئدىم چكىل قىراغا، سىنېن ايشىن دەيى.»
مىز اوستە كوروشنە دنلەين قرەقاناد ابلاغى اوچوب، طېبىن باشى
اوستە فىرلانىب، گئنە خالوغلونون چىنىنە قوندو. طېب خالوغلوي سارى
دۇنوب: «تاخسىوين طەيرى پنچر اولموشدو ھا، اونو تعريفلىرم.»
خالوغلو گولە- گولە دئدى: «آمعلېم، يئددى جانىمنان بىرىنى طېبە
بوشلويام!»

طېب سۆزونون آردىنى توتدو:

«آدامىن ايشى راست گلندە، گلر. وای اوندادى كى بد گلە، دويون
دويون اوستە دوشر. خالوغلو اولماسئىدى، قوشلارى بئجەرنمزدىم. بئناوا

دىل سىزىلر بىر- بىر تەلف اولاردىلار. ايندى كى قارداشىم دۇنوب، گىنە دە قوشلار من يىتتىشىم.

طېب سرهنگدن جواب گۇزلەمەدن بىرباشا دانىشىر.

«سنىن كىمى يازىب اوخوماق باشارىغىم اولسىدى، داغى داغ اوستە قوياردىم. لاپ بىلە كىچىك ايشىم قوشبازلار سىندىكاسىنى قورماق اولاردى. او جىلىلى گۇروسن!.. سىندىكا آدى ائشىدندە ائلە بىل جىنە بىسم الله گۇرسەدىسن. اىبىش دە اونا تاي، سىندىكا آدى قولاغىنا توخوندا آز قالير تومانىنى باتىرسىن. خالوغلويى دىيىرم سىن منن بىش كۇينك آرتىق يىرتىسان، بىش- آلتى كىلاس ساوادىن وار، سىن قاباغا دوش. دىيىر، هاممى كۇر، سىن دە كۇر. بو اۇلكە سىندىكا يىرى دەيىر. يادىندان چىخىب دانىشچولارىن سىندىكالارىن باشىنا نە گىلدى. او دانىشچولارىن بىرى دە خالوغلونون باج اوغلوسى يىدى. دىيىر عاغىللى آدام بو زمانەدە آغرىمامىش باشىنا دىسمال باغلاماز. سىندىكا قورمالى اولسىدى، هاممىدان قاباخ دۇھتور قاباغا دوشردى. دىيىرم آخى او، گۇ. نون قۇرخوسوندىن دۇھتورلرىن سىندىكاسىنا دا اۇيە اولمىيىب، ايندى گىلىب قوشبازلار سىندىكاسىنى قورماق اوچون قاباغا دوشەجاخ؟»

سرهنگ قالىب طىيىن سۇزلىرىنە نە جواب وئرسىن. طېب بىلسە كى

كىمىن قارشىسىندا ايله شىب، گۇرەسىن نىجە عكس العمل گۇستىرر؟!

محکوملار بیربەبیر، دستە - دستە سرهنگین دونیاسینا داخل اولوب،
 نئچه دقیقه‌لیک ایزلرینی بوراخاندان سونرا تیرباران مئیدانینا آلاق باسیب،
 اۆزلری دونیالارینی ترک ائتسه‌لر ده، نم - نیشانلاری سرهنگین گونده‌لیک
 یادداشت دفترینده قالارقی اولور. سرهنگ اوچون هر محکوم اۆزو
 اۆزلویونده بیر حقیقت‌دیر؛ بیر حقیقت کی وارلیقدان یوخلوغا دوشور.

هر ایکی محکومو بیرگه اعدام مئیدانینا گتیردیلر. سرهنگ اونلاری
 گۆرچک اوره‌یینده دئدی: «وارلیغین زیروه‌سیله اوچورومو..!»

ایین - باشلاریندان هانسی صنیفدن اولدوقلاری بللی ایدی.
 آرالاریندا اورتاق گۆرونن یالنیز وجودلارینین آغیرلیغینی چکن،
 آیاقلاریندا سورتله‌ین زیندان دمپایی لاری، بیر ده دوشوک چین‌لری و
 جینسیّت‌لری ایدی.

بیری بسته‌بوی، او بیرسی ایسه گوده. سورونن آددیملاری آسفالتین
 اوستونه جیزیق چکسه ده، ایز بوراخمیردی. آددیملارینین سسینده ایکی
 ناساز موسیقی بیر - بیرله هم‌نوالیق یارادیردی‌لار. آمما هر بیرینین

ھاۋاسى او بىرىسىلە فرقلىدى. بىرى «دو» چاليرسا، او بىرىسى «لا» نۇتونو سسلندىرىدى. سرهنگ اونلار ين سوروتلە ين دمپايى لارينا باخاندا، توپوقلار ينين بوش اولدوقلارى دىققىتىنى چكىدى. بىر داھا باخدى. ھىچ بىرىن ين توپوغوندا زىنقرو يوخ ايدى.

محكوملار ين هر ايكىسى ده اۋز لويونده تانىمىش اروادلار ايدىلر. بىرى ايجتماعى شرى يادا سالىردى، او بىرىسى ايسه سياسى شرى. سرهنگ ايكى شرى بىر- بىرىلە توش باتوش گۇرندە بو ايكىسىن ين فرقىنى داھا ياخچى آنلايىر. تاريخ بۇيو ايجتماعى شرارت اينسان ين مثبت خىصلتلىرىنى يوخا چىخاريب، سونوندا محكمەدە اينساندان يازىق، بدبخت، مطيع و ھىۋرە بىر چۇھرە اورتايا قويور. آما سياسى شرىن آرخاسيندا بىر دوشونجە ياتىر. محكوم ايسه حاكيم قوۋەن ين مقابىلىندە عزت نفسىنى قۇروماغا چاليشىر. عوموميتلە محكوم اولان شخس اۋزونو و دوشونجەسىنى حاقلى بىلىر. اوستەلىك، سياسى شىرلر ين ايدە آللارى، دوشونجەلرى جماعت ين آراسيندا يايىلىب، آدليم سىمالارى قهرمان، و حتى اوندان دا يوكسك، افسانەوى شخسىتە چئوريلىر.

سرهنگ ين عاغلىنا دا گلمزدى بىر گون دوپيئىس گئىمىش، دمپايىسىنى سوروتلە ين بىر سفىرلە، گۇيرچىن ناخيشلى دۇن گئىمىش، نيواك پايتختىن ين نجىب خاناسى، پىگالين رىيس خانىمى، بىر زامان- مكاندا اونون قاباغيندا حاضىر اولسونلار. رىيس خانىم آدديم آتدىقجا پالتارىن ين آتەيىندە كى گۇيرچىن لر ترپىب، ائلە نظره گلير، گۇيرچىن لر ايندىجە پالتارىندان قوپوب، اوچوشاچاقلار.

سفىر خانىم ين زىندان دمپايى لرلە فيروزە رنگيندە دوپيئىسى او قدر ضديت گۇستىر كى، جوخەن ين نيشانچى لارى دا دوداقلار ين قونموش ملايم گولوشە مانع اولاي بىلمىرلر.

سابىق سڧىر، قاباقلار تىلويىون صفىھەسىندە گۆرونن دوروشوقلو، باخىشلارنى اۆزۈنە جىلب ائىن خانىم دئىيل، اعدام مئىدانىنا توللانمىش بىر وارلىقدى اؤ. تىللىرى آلنىنا داغىلمىش تىترەين باشى ايندى بدنەنە آغىرلىق ائىدىر. اونون تىترەين باشى، ساچىنىن بىنك- بىنك آغ- قاراسى، قوشلارنىن كاتالان^۱ اُتەنەسىنى سىرھىگە خاىرلادىر.

رىيس خانىمىن دوشوك چىينلىرى اونون بئلىنى ائىلمىش كىمى گۆستىر. آز قالىر بىردەلىك بوكولسون. بوخاى ھىندوشقا بوخاى كىمى تىترەيىر. آددىم آندىقجا ھاوانى سىنەسىنە دولدوروب، يارىمچىلىق بوشالدىر. سىرھىگىن اؤنۈندىن كئچىندە اونون سىنەسىنىن خىسىلىتى سسى سىرھىگىن قولاغىنا دەيىر. گۆيومسۇو دوداقلارىندىن چىخان نىفس، سىنەسىنە چاتمازدان، خىرخىراسىندىن گئرى قايىدىر. بىر جوت گۆيرچىن كۈرەيىندىن پئىسىرىنە دوغرو قانادلانماقدادىر.

«آباق اوستە يىرىين بىر جوت قانادسىز اؤلوم ملاكەسى...»

رىيس خانىم اىكى آددىم سىرھىگىن اؤتۈشمەمىش اونون ذھىنىندىن كئچەنى ائشىتمىش كىمى دايانىر. خانىم سڧىر دە اونونلا بىرگە آباق ساخلايىر. دىمپايىلارنى سۈرۈتلمە سسى كسىلىر. رىيس خانىم سىرھىگە سارى دۆنۈر:

«دئنە اؤلوم ملاكەسى گىلمەمىش مەنە بىر گىلە سىگار وئرسىنلر.»

سىرھىگىن اونون سۆزۈنە ھويۇخوب، آز قالىر اۆز سۈيۈق قانلىلىغىنى ايتىرسىن.

«اؤلمۇيا بو دا مۇرّ آغاجىنا تاي مەنىم ذھنىمدىن كئچەنى اوخويور؟!»

سڧىر قادىن ايسە سىرھىگىن اوزۈنە زىللەنىر. باخىشىندا نە يالوارىش وار نە قارغىش. اوز وئرمىش حادىئەلرە اينانمايان آداملارنى گىجەسۇ

۱- كاتالان: قوشبازلار، قوشلارنى يۈمۈرتاسىندىن چىخان نامرغوب اُتەنەيە كاتالان دئىرلر.

باخىشلارىنا بنزەيىر سفىرىن باخىشى. قۇللارى قۇللارىنا قانداللانمىش
مۇمۇرلار ايسە ھەر ايكى طرفدن محكوملارى يئىرمەيە مېجور ائدىرلر.

سرھنگ دونكى محكومون ايستەيى برابرىندە سوسدوغو كىمى
رييس خانىمىن دا ايستەيى برابرىندە سوسور. اۇز ذھنىندە نە معذورام
دئىير نە دە مۇمۇر. آنجاق آغىر بىر يوك آلتدا ازیلمىش كىمى حىس ائدىر
اۋزونو. داورانىشلارىندان، باخىشلارىندان معلوم اولور كى، رييس خانىم اۋز
اۋلوم حۇكمونو قبول ائدىب، ايندىسە اۋلوم ملاكەسىنى گۇزلەيىر. آمما
سفىر خانىم ھلە دە اۋلومە محكوم اولدوغونا اينانا بىلمەيىب.

اۋزونو ايكى فرقلى آروادىن برابرىندە عاجىز گۇرور. بو ايكى آروادىن
اعدامى گىزلى كىتابلار يايان تشكىلات باشچىلارىنىن اعدامىندان داھا
آغىر گلير اونا.

دانىشچولارى ديوارىن اۋنونه دوزندە، اونلارىن بىرىسى مۇمۇرون
آلىندن قورتولوب، قاچىب گلىب سرھنگىن بۇينونو قوجاقلایىب، اۋكوتمە
وورا- وورا دئمىشىدى «قويمايىن منى اۋلدورسونلر... قويمايىن... قويمايىن...
قويمايىن!... آخى دونيانىن ھاراسىندا گۇروبسوز كىتاب اوخوماقدان اۋتور
آدامى اۋلدورسونلر؟ قويمايىن... سىز دئىين منى اۋلدورمەسىنلر»،
دانىشچونون قوللارى كندىر كىمى سرھنگىن بوينونا دولاشمىشىدى.
جاوان دانىشچونون يالوارىشىنا سرھنگىن روحو سارسىلمىشىدى. مۇمۇرلار
گوج- بىللە ایلە اونو آيىرىب، آللىرىنى دىرەيە باغلايىب، گۇزلىرىنە گۇزلوك
وورموشدولار. جوخە آتش آچمازدان بئلە، اوغلان شالوارىنى باتىرمىشىدى.
دانىشچويى تشكىلات اۋيەلرىنىن جرملىرى بللىيدى. اونلار ياساق اعلان
اولونان كىتاب و نشرىياتى يئرآلتى چاپخانالاردا نشر ائدىب، يايىرمىشلار.
باش دللال اينسان آدلى وارلىغى دا، اۋز كرخانالارىنداكى استحصالاتى
كىمى قىمتلندىرىر. گوجو چاتسايدى نىواكىن باشباشىندا اينسان

ساغ- سولا چئوپرىب، گۈزلىونون آلتىندان حادىئەنىن نە اولدوغونو بىلىمك اوچون بىقرار گۈرونوردو.

باش دللال سرهنگى «سادىست» و «اۋلوم دەلىسى» آدلاندىرسا دا، او ايسە اۋز ايشىنى جلاذلىق اخلاقى كىمى دەىرلندىرىدى.

او گىجە سرهنگ ائوينە يئىشچك جاوان دانىشجونون احوالاتىنى مۇر آغاجىنا سۈيلىمىشىدى. نظرىنە گلمىشىدى آغاجىن گۈزلىرىندىن آرتىق، يارپاقلارنىن هر بىرى بىر قولاق اولوب، اونون سۈزلىرىنى دويور.

آروادى اونون مۇر آغاجىلە دانىشدىغىنى گۈروب، اۋز اوتاغىنىن چىراغىنى سۇندوروب، ياتمىشىدى. سرهنگ ايسە گىنە اىچىندە باش قوۋزامىش مئىلىنى چتىنلىكلە نوخالتلامىش، جىسمى اىستەيىنە يوخ دىندىن سونرا، اوتاغىنا كىچىب، بىرباشا «يئرالتى نشر» قوروپونون اعدام تۇرنلىرىندىن يازماغا باشلامىشىدى. سون گونلردە چالىشىردى باشاردىقجا يازىب اوخوماقلا جىنىسى غرىزەسىنى آزدىرسىن.

«قوللارنى بونوما دولاياندا دىدىم بە منىم دونياما كندىر سالىب، سىخىر. منسە اىچىمدە سارسىلدىم، اىنجىدىم، آما داش كىمى دوشودويوم يئردە قالىپ، يئرىمدىن تىرنەمدىم. اونو مىندىن آيىرىب دىرەيە باغلاسلار دا، قوللارنىن آغىرلىغىنى عۇمروم بۇيو بونومدا حىس ائدەجەيم. بو جاوان دانىشجو، اىنسان وارلىغىنىن ضعيفالنفس يۇنو كىمى دهنىمدە قالاچاق. اونون قوللارى... آخ... اونون قوللارى بونومدان قوپان دىيىل.

هئىچ اۋنملى دىيىل كى بو جاوانلار هانسى مراما، هانسى ايدەياللارا اينانيرىلار، اۋنملى اولان اونلارنى تورپاغا تاپشىرىلان جاوان جانلارىدىر. بىلمىرم گلهجكدە بو جاوان جانلار، بو جاوان بئىينلر نىواك جماعتىنىن عئىنىنە گلهجك يوخسا يوخ؛ آما روزگارنى گئدىشاتى اونلارنى اۋلومونو

مىنىم دىرلىيىمە دويۇنلەدى. اعتراف ائتمەلىيىم اۇنلارنىن ايزى قانچىل بىر يارا كىمى ھەمىشە زەنىمدە قالاچاق.

بۇنداق اۇنچە ھىچ تەسۋۇر ائتمەيدىم كى جالاد اورەيى عىنىن حالدا دۇنيانىن اُن كۆۈرك اورەيى دە اولاي بىلەر.

بىلمىمەن مەنە نە اولور!! جىنىسى خىسلىرىم تام چىپ- چىۋىر اولوب. ھەر اعدام تۇرنىدىن سۇنرا دىلچەسىنە سۇيىشمەيىم گىلەر. يقىنىم وار آروادىما يىنىدىن عاشىق اولمامىشام. مىنىم اوچۇن اوائلە ھەمىشەكى آروادىر.

اينسانىن جىسمى، سىستىماتىمىك بىر اۇرۇقنىمىدۇر. دىيىمەن بىلەن جىنىسى غەزەم زەنىمىن دادىنا چاتىر تا اعداملارنىن فشارىنى آزالتىسىن. بىلەن دە بىلەلىكلە ياشادىغىم اُنلاردان قاچماغا چالاشىرام. داۋرانىشلارنىما دىققەت وئىرىدە باشا دوشۇرم كى جىنىسى رابىطە ياشامىن شەۋانى يۇنلارنى اۋلۇم مەسئەلىسىنىن قارشىسىندا قاباردىپ، زەنى اۋلۇمدىن يايىندىرەر. آروادىم ايسە مىنىم بىلە داۋرانىشىما ھۆركوب، مىندىن اوزاقلاشماغا چالاشىر. حال بو كى، بىر زامانلار باشاردىغى عىشۋەلەرلە مىنى اۋزۇنە جلب ائتمەيە اَللشردى. اونون اينجىمەسىنى ھىچ ايسەتمىمەن. آروادىمى سىنىسىمىك غاغلىمدان كىچىن سون ايشىدى.

كودتا خۇكۇمەتلىك ايشى بىرلىكى باشلايدىغان بىر، گونۇ- گونۇدىن يىنى اءاملار، درياداردان توتۇدۇ تا گىزلى يايىنچى دانىشجولاراجان مىنىم اۋزىل دۇنياما آياق قويۇپ، نىچە دىققە سۈرەسىندە بو دۇنيادا ياشايبى، نەھىت، تىرباران اولوب، يۇخا چىخىمىشلار. آنچاق جىسىملىرى يۇخا چىخسا دا، خاپىرەلەر زەنىمدىن سىلىنمەيەچك. بو اينسانلار مىنىم دۇنياما داخىل اولوب، اۋلەنەك دۇنيامدا قارلىقلى اولاقلا.

او جاۋانلارنىن وارلىقلارنى آتا- آنالارنىن آدىنا يازىلسا دا، اۋلۇملىرى ايسە بىرىنچى باش دىلالىن، ايكىنچى مىنىم آدىما يازىلىپ.

گىننە اۇزومدىن سوروشورام: بونا تىقدىر دىمك اولار، يوخسا منىم ارادەم بو اداملارى منىم دونىاما داخىل ائلەدى؟! بىلە كى گۇرونور، بىر جلاىد ياشامىنىن نىجەلىيىنى تىجرىبە ائتمك منىم اوچون چوخ باهايا قورتولاچاق. جلاىلىق اخلاقىنا وفادار قالىپ، باش دىلال كىمى ادام اىلە اىش بىرلىيى ائلە دە راحات دىيىل. بو گونلر اۇزمو اوخونولمامىش بىر كىتاب كىمى اوخويورام. گونو-گوندىن اۇزومون تانىمامىش نۇقطەلىرىمى تانىيىرام. ھەر گون «من» دىيىلن پازلىن بىر پارچاسىنى تاپىپ، وارلىغىمىن صحىفەسىنە دوزورم. اوستەلىك، دونىاما داخىل اولانلارى دا قضاوتسىز تانىماغا چالىشىرام. من تانرى دىيىلم. بونونلا بىلە آيرى اىنسانلاردان فرقىلى بىر وارلىق اولدوغوما آگاهام. من سورونون قرەقويونويام.

و آما تىققاتىمىن آردىندا...

منە گۇرە دانىشچولار شىر مىصداقى اول بىلمىلر. منجە شىر آنجاق اىقتىساددان تۇرەنە بىلر. اىستىر سىياسى شىر اولسون، اىستىرسە اىجتىماعى. بو آرادا دانىشچو تشكىلاتلارى ھىچ صورتدە اىقتىسادا باغلى دىيىلر. بىلمىرم اولنلارى ھانسى بۇلومدە يىرلىشىدىرمك اولار! بو سىنىف دۇرد- بىش اىل تىحصىل آماقلا برابر سىياستە دە ياناشىپ، ضعىف دىولتلىرى قۇرخودوب، تىحصىللىرى قورتاردىقدا اۇز ياشايشىلارىنىن دالىسىجا گىدىرلر. دانىشچو ھركاتى يارىمچىق قالمىش بىر تىسلىسە اوخشاير. بعضاً بو ھركاتىن اىچىندىن بىر نىچە دانىشچودا چىخىر كى سىياستە داھا آرتىق كۇنول وئرىپ، ھۆكومتلىرىن موافىق يا مىخالىف جەھەلرىندە قىرار تاپىرلار. اولنلار دا يىرلىرىنى بركىدىندىن سونرا دانىشچو ھركاتىندىن آيرىلىپ، رىسمى سىياست دونىاسىنا قىدم قوبورلار.

بوگونلر ندنسه نظريمه گلير بو ايشی کؤنوللوجه قبول ائتسم ده، گئنه اؤزومو بير تهر باش دلالين آلينده اويونچاق کیمی گؤرورم. بو مسئلهنی دوشونمک من ليييمه توخونور. ايشه باشلايندا نييه بو مسئلهنی هئچ دوشونمه ميشديم..؟

او قورخاق دانىشجو قوللارنى بويىنوما دولايان زامان بو عملى ايله اؤز برائىتىنى دانىشجو حرکاتىندان گۆستىرمىشىدى. يقين كى تشكىلاتلار قارىشاندا ھىچ عاغلىنا دا گىلمىدى بىر گون اۇلوم قارشىسىندا قوللارنى اؤز جىلادىنىن بويىنوما دولايىپ، جانىنى قورتارماق اوچون اوندان يارىدىم اىستەسىن. يقينىم وار بو مسئلهنى قاباقجا بىلىسىدى ھىچ واخت تشكىلاتلار قوشولمازدى. اونون عۆمرونون سون دىققەلرىندە تشكىلاتدان قىرىلماسىنى آنجاق بىر من بىلدىم بىر دە سرود اوخوياركن اۇلومو قارشىلايان يولداشلارى. آنجاق جماعتىن آراسىندا اونون دا آدى يولداشلارىنىن سىراسىندا گىندەجىك.

قالمیشام باش دللال نندن بو جاوانلارین اؤلومونه حؤکم وئیریر؟ گؤز قورخوتماق اوچون، یوخسا دوغرودان دا اونلاری حؤکومتە و اؤزونه دوشمن ساییر؟!»

سرھنگ باش دلالین وئردییی حۆکمە یوخ دئیە بیلەمەمیش، آز سونرا اونون حۆکمویلە بیر قازاندا قایناتسان، قاریشماز ایکی آروادین پئییکەرلی اوزرینە بیر آندا گوللە یاغدیریب، یاشاییش یوکونو اونلارین چیین لریندن بوشالدا جاقلا.

«گۆرەسن ھانسىنىن يۈكۈ اغىردى؟ سفيرىن يوخسا رىيس خانىمىن؟»
سەرھىگىن اشارەسىلە ارۋادلار ئالرىنى دىرەيە باغلامازدان اۇنچە،
رىيس خانىما بىر گىلە سىگار، سفير خانىما بىر بارداق سو وئردىلر. رىيس
خانىم سىگار ئىن توستوسونو داپنامازدان بىر - اىكى نەفسە سىنەسىنە چىكىدى.

رییس خانیم پیگالا تەزە گتیریلیمیش بیر قیزی بوغموشدو. او قیز نجیبخانادا بیر عوصیانچی کیمی آیری خانیملاری دا اؤزویله آل بیر ائدیپ، مشتریلری اؤزلینه یول وئرمیدیلر. رییس خانیم ایسه دیگر خانیملارین گۆزلیرنی قیرماق اوچون قیزی بوغوب، اؤلوسونو قویویا سالمیشدی. رییس خانیمین بو عملی ایله دانیشجولارین شبنامه و یاساق کیتاب نشر ائتمەلری، هر بیر باش دلاللین عدالت ترەزسینین بیر کفەسینده اوتورموشدو.

سرهنک رییس خانیمین سیگار توتان آلینە زیللەنیپ، اینسان آلینین باجارغینا فیکیرلەشیر.

«بیر زامان اونون آلی نجیبخانایا گلن جانلاری اؤوکەلەیب، دینجلدیرمیش؛ سونرا بیر نافرمان قیزین جانینی آلمیش، ایندیسە سیگار گیلەسینی توتوب، توستولەیر.

آل بئینین کۆلەسی دیر، اونون قۇلودور. بئیین هر نه فرمان وئرسە، ارادەسیز بیر قۇل کیمی اونو یئرینە یئتیرەجک. آمما بئیین فرمان وئرمەسە بدنن باشباشی کارا گلەین، بیر-بیرینە پیچلنمیش سوموکلر کیمی دیر. آن گلیر کی آل، بیر اینسانین جانینی آلیر، آن دا گلیر کی آل بیر اینسانی نوازش ائدیپ، اونون یورقونلۇغونو چیخاردیر. آن گلیر کی آل بئیین ایله آياقلاشاراق یازیب، یارادیر، آن گلیر سیگاری داماغینا قویور، آن گلیر آتش جوخەسینە فرمان وئیر. آل... آل... آل!»

سرهنک سون گونلردە شەوانی حیسلرینین طغیانیندان علاوہ، تەزە بیر عادت دە تاپمیشدی. او هر ایشین باشلانغیجیندا اؤزونو سۇرغو-سوالا چکیردی. عمللرینین دوغرو-یالنیش اولدوغونا محک داشی آختارمیردی، یالنیز اؤز عمللرینی چئورەسیندە کی حادثەلرلە توتوشدوروردو. بیر

كەفەدە اوز وئرن حادىئەلرى، او بىرى كەفەدە ايسە اۋز عمللرىنى قويوب،
يۇخلايىردى.

«من نىجە؟.. من دە كودتا حۇكومتىنىن الى سايلىرام؟ بو خانىم
سفىر نىجە؟.. كىمىن الى، كىمىن آياغى، كىمىن آغزى؟ كىمىن اورەيى
ايدى؟.. بىر زامان حۇرمتلە آدى چكىلن بىر سفىر، ايندىسە تەزە ايش
اوستە گلمىش حۇكومتىن حۇكمويلە اۋلومە محكوم بىر اينسان... بو آرادا
باش دللال كىمىن الى، كىمىن آغزىدىر؟

باش دللال كىمدى، من كىمم؟ اگر باش دللال حۇكومتىن
بئىنىدىرسە، دئمك من دە اونون شرّ قالدىران قۇلويام!.. قۇل اۋزو
اۋز لويوندە آيرى بىر اۇرقاندان فرمان آلمازدان جلاذ قۇلو اۋلا بىلر؟!
گۇرەسن هر اينسانىن ايچىندە ذاتاً جلاذلىق جنبەسى دە وار؟ يوخسا
اينسان بو جنبەنى سونرالار چئورەسىندن آلىر؟!»

خانىم سفىرى اعدام دىرەيىنە باغلاياندا او هلە تەزەجە باشىنا
گلدىنىنى آنلايىب، أل- آياق چالاراق مانع اولور قۇللارىنى آرخاسىندا
قانداللاسىنلار. گۇزلىرىنە گۇز لوك تاخىلاندان سورا، چابالاير اۋزونو اعدام
دىرەيىندن قورتارسىن. آرتىق، شاشقىنلىغى يقىنە دۇنوب، ائلە بىل دوز ائلە
بو آن اۋلدورولمەسىنى باشا دوشوب. آما رىيس خانىم سرهنگىن
تصۋورنون عكسىنە نە أل- آياق چالير، نە اعتراض ائدىر. باختىنا تسلىم
اولموش كىمى گۇرونور. بلكە سىگارىن نىكوتىنى اونون ياشام گوجونو
كئهلتمىشىدى. بلكە دە اۋلوملە گۇز- گۇزە گلدىكدە وارلىق اونون اوچون
يالنيز بىر سىگار توستوسوندە خلاصە اولوردو.

سرهنگ آروادلارىن حۇكمونون ايجراسى اوچون باجارىقلى اۋزل
نىشانچىلار سئچىب، دستور وئرمىشىدى محكوملارىن آلىنلارىنىن

اورتاسىنى نىشان توتسونلار. آلىنا اصابت ائىن گۈللە ائە او آن آغرى-
آجى چكىزدن آدمى اۆلدۈرر.
بونولا بئە، جوخەيە «آتش» فرمانى وئىندە گۈزلىرىنى يۈمدۈ.
«قادىن محكوملارنى تىرباران ائتمك، دونيانىن آن ايرىچ ايشى دىر.»

پۇزقون بىر ھالدا اۋزۇنۇ ئۆيىنە سالىمىشىدى. تىر باران صحنەسى
 فېلىملەرنى رىئالامى كىمى ھەنەندە تىكرار لانىردى. آتش جوخەسى بىر آندا
 تىكىلىرى سىخىمىشىدىلار. گۈللەر آلىنلارنى خىردا بىر دايىرە يىكەلىكە
 دىشىپ، كەلەرنى آرخالارنى سۇكوب چىخىمىشىدىلار. او ايسە گۈزلىرىنى
 بىر- بىر يۈمۈشۈ كى گۇرمەسىن.

ئوھ يىتىشچى كىنە اىچىندە كى غىزەسى باش قالدېرمىشىدى. بو
 كىنە اىچىندە كى يىرتىچى ھىوانىن سىنىنى ھەر كىنەندەن آرتىق
 دويۇردۇ. اىچىندە اويانمىش غىزە او قدر گرگىن ايدى كى، ھەر كىنە كى
 كىمى مەر آغاجىنىن كىنارىنا كىدىپ، اونونلا دانىشماقدان واز كىچدى.
 آروادى ايسە مېل اوستە يايلاپ زىنقۇرۇ مە ژورنالىنى وراقلايىردى.
 زىنقۇرۇ استىھالى رۇنقە گىلىپ، بازارى چىشىدىلى مەلەر و مەختىلىف
 رىنگىلەرە دۆلدۈرمۈشۈ. سىرھىگىن آروادى، اۈلكەنىن آيرى آروادلارنى تاي
 ئۈدە اوتورا بىلمەيىپ، آياغىنا زىنقۇرۇ سالماغا مەجبۇر قالمىشىدى.

ھەر ئارۋادىن زىنقۇرۇ دەيرىنى ئايلىنىپ ماعاش گۇچۇ تەيىن ئىدىردى.
كىمىسى قىزىل، كىمىسى گۇمۇش، ۋ لاپ ۋارلى لار داشقاشلى قىزىل
زىنقۇرۇ سىفارىش ۋىرىدىلەر. ئورتا باب ئايلىرىن خانىملار تىتانيوم
جىنىسىنە كىفائەتلىرىدىلەر.

باش دىللىن كىر خانىلارنىن مۇھىدىلەر ئۆلگەن باشباشىندا قىسا
مۇسار گۇندىرەكلە خانىملارنى سىلەلەرىندىن خىر تۇتۇپ، زىنقۇرۇ
سەنئەتەندە ئىنقىلاب ياراتىشىدىلەر. خالخال بىز زىنقۇرۇلار بازىرى
دۆلدۈرمۇشۇدۇ. بىر زىنقۇرۇ ئىرىنە نىچە زىنقۇرۇ بىر خەلقەندە ئىلىپ، ھەر
ئادىم ئاتىقچا سىسى ئۇندە گەندە ۋ ئرخادا گەللىرىن دىققەتنى چىكىردى.
ماشىنلارنى سىقنالى، زىنقۇرۇلارنى زىنقىلىتىسى، خىيانىلارنى باشىنا
ئەلەشىدىلەر. ئىجتىمائىي ئالىملار نەتىجە ئەلەشىدىلەر كى ئىندىيەن تۇپۇق
ئىستىتىكاسىنا خاقسىزلىق ئولۇتۇپ، بۇ گۇنەنەن ھىچ بىر تەدقىقاتچى
ئىستىتىك باخىمىندەن بىنەن بۇ ئۇرقانىنا ئەتتە ئەتمەشىدى. قاباقچا قاش -
گۇز، دۇش - باش، ساق ۋ سايىرە، گۇزلىينىن مەيىرى ئولسا دا، ئىندىسە يالنىز
تۇپۇق، ئارۋادلارنى گۇزلىك مەيىرى سايلىرىدى.

ئەگەر كىشىلەر كۆلتۈرۈن دەپشەمسەلەر بىرەر، ئاققەللىرىنى
دەپشەمىشىدىلەر. خىيانىلاردا خانىملارنى قاش - گۇز، دۇش - باشلارنى
باخمىقدان ئالۇ، ئوللىرىن تۇپۇقلارنىن زىنقۇرۇ سىنىندە دە خەپ
ئەلەرىلەر. خەسەسەلەر خالخال بىز زىنقۇرۇلۇ خەلقەلەر خانىملارنى
ئادىملارنى مۇسقىيى بىر خەلەت باغىشلايدى.

سىمبۇللار نىۋاك ئۆلگەسىنىن بۇتۇن ئىقتىسادىنا سىرطان كىمى كۆك
سەلەمىشىدى. كىر خانىلار تەزى ۋ زىنقۇرۇ شەكلىندە رەنگە رەنگ شۇكولات،
بىسكۇت، مەكارۇنى، ئالۋان پارچىلار، پالتىلار، ساق سەنچاقلىرى، ئۇ
دۇراسىۋىنۇ ئۇچۇن زىننى ئىشالار ۋ سايىرە سەتخەل ئىدىرىلەر. بىلەن

ادارەسى مئىدانلار، بولولار، خىيالىلار، كوچەلەرنىڭ ئادىلىرىنى سىمبولىلار ئىلە باغلى ئادىلار دەيىشىرىدى.

ھنر و ادبىيات دا بو سرطاندان جان قورتارا بىلمەمىشىدى. گون يوخ ايدى سىمبولىلار سرگىسى قورولماسىن، قزئت لردە مقالەلر، كۇشە يازىلار يازىلماسىن. ادبى درگى لردە زىنقرو اوجون پست مدرن و پساپست مدرن شعرلر يازىلىرىدى. ترەزىن دنگەسى و دنگەسىزلىپى فلسفى آنلاملار داشىيىرىدى. ناشىرلر يالنىز و يالنىز ترەزى و زىنقرو مضمونلو كىتابلار يازىچىلارينا مؤلف حاققى وئىرىدىلر. ادبىيات و ھنر اؤدوللرى آنجاق ترەزى و زىنقرو مضمونلو اثرلرە بخش ائىلىرىدى. ادبىياتچىلار و ھنرمندلر بىر چوخو گون چۆرەيىنى قازانماق اوجون اولسا دا، حۆكومت اىستەين مضمونلاردا اثرلر يارادىرىدىلار.

سرھنگىن آروادى كىتاب اوخويان بىر قادين ايدى. رومانتيك متنلر، عاشىقانه شعرلر، رنگ بە رنگ فال كىتابلارى، تزيىنى ژورناللار، آشپازلىق كىتابلارى اونون سئويملى كىتابلارى سايلىرىدى.

كىتاب سرگىسىندىن آلدىغى پساپست مدرن عاشىقانه شعر كىتابلارنى اوخوياندىن سونرا ساعاتلارغا شعرىن آنلامىنى دوشونمەيە چالىشسا دا، آنجاق بعضاً چاش باش قالىرىدى. شعر اوخوياركن آن باشى آياغىنى ميز اوستە اوزالدىب، توپوغونداكى زىنقرو باخىرىدى، بلكە شعر ايلە آياغىنداكى زىنقرو آراسىندا رومانتيك بىر باغلىلىق تاپسىن. سونرا گۆزلىرىنى يوموب، شعرى ذھنىندە تكرار ائلىرىدى. بونونلا بئلە گئە دە شعرىن آنلامىنى باشا دوشە بىلمىرىدى. كىتابدا اوخودوغو شعرىن عنوانىندا يالنىز پس- پساپست مدرن سۆزلر يازىلمىشىدى. يازىلان شعر دۆرد بنددىن عىبارت ايدى:

زىنقرو...

گۈزلىرىنى قايات

دىنلە!

آه...

سىمبوللارنىڭ ئىتگىسى ھەر زاددان ئارتىق مەمارلىققا ئۈزۈنۈ
گۈستىرىدى. تەرەزى ۋە زىنقۇرۇ پىلانى ئوزىرە دوزەلىنىمىش بىنالىرىنى سايى
گىت- گىتدە ئارتىردى. خىسسىيە بانكىلار تەرەزى پىلانى ئاساسىدا
مەمارلىغا ئىلاھە گۈستىرىدىلەر. نەنسىە ئىنى مەمارلىققا تەرەزىلەرنى
كەھلىرى دىنگەلى دايانمىردىلەر. بىنانىن بىر كەھسى گۈيە دۇغرو، ئو
بىرىسى ئىسە ئىلىنى ئىرە سارى ئىرىدى.

زىنقۇرۇ ئىرىندە گۈيەلەر ئوخايدىغان ئاشاى گىلىكچە ئىيى
گىنىشەلىرىدى. نىواكىن ئىنى مەمارلىقى بارو ك مەمارلىقىنى
خاىرلايدىدى. ئىچاق كۈكلۈ ساۋادلىلار «ئىست»، «ئىست»، «ئىست»
«ئىست» ۋە ئىلچى سۈزلەر ۋە ئىلارلا رازىلاشا بىلمىردىلەر. ئىلارلا گۈرە
زىنقۇرۇ چۇل- بايىردا گۈشەين ئىنكىلەرنى بۇيۇنلارنىدا ۋە تەرەزى ئىسە
ئومومىتە باققال ئوكانلارنىدا ئىمالىدى. تەرەزىنى ئىكى كەھسى بىر
داياناندا، ئىچى ئىلە ساتىچى ئاسىندا ئىدالت بىر ئىلور. ئىلچى ئىزارى بىر
ئۈلكەنىن سىمبولو ئىلان ئىتمەك ئىنسانىن ئىورۇنا گولمەكن ساۋاىى ھىچ
مەنا ئىلتمىردى.

بەئى ئىرمەندلەر ۋە ئىبىياتچىلار سىمبوللار ئىتتا ئىتمەيىب، ئىلەرنى
ئىستەدىكلەر كىمى ئازىب ئارادىب، ئىرىندەن ئاز كىچىب، ئىلار
ساندىقچالاردا، ئىست- ئىستە دوزورۇلەر.

سەھنىگىن ئارۋادىنىن ئىندەكى ھەتەلىك مە ژورنالى ئوزلەرچە
سىمبول مضمونلۇ ژورناللاردان بىرىسى ئىدى. ئارۋاد، سەھنىگى گۈرچە
ژورنالى مەز ئىستە قويدۇ. سەھنىگ ئىسە ئارۋادىنىن ئوپۇغونۇ قالدىرىپ،

اونون يايلاندىغى مېل اوستە ايلشيب، اونون آياغىنى اۋز قىچى اوستە قوياندا زىنقروۋون اينجە سسى اونون غرىزى اىستەيىنى گرگىنلشدردى. آروادىن توپوغونو اۋوكەلەيىب، داش قاشلى زىنقروۋو بارماغى ايله اويناتدى. گئنه اينجە- اينجە زىنقىلتى سسى قالخدى. ايكىسى دە بىر آن زىنقرو سسىنە گولومسەيندە، بىر- بىرىلە گۆز- گۆزە گلدىلر. سرھنگىن گۆزلىرى، ايسكندرىن بوينوزوندان مّرّ آغاجىنا ناغىل دئىن گئجە كىمى، قانچاناغىنا دۇنموشدو. آروادى ھۇوشنە باسدى. آرېنىن گۆزلىرى اونو قورخودوردو. بىر آن ذھنىنە گلدى كى، مخدّر مادەلر مصرف ائلەينلرېن گۆزلىرى دە ائلە بئلە اولار.

سرھنگ اونو نوازش ائتدىكجە آرواد گئرى چكىلدى. او گئرى چكىلدىكجە سرھنگىن اىچىندەكى يىرتىجى حئىوانىن طاماحى آرتىق شدتلندى. سرھنگ، اونون توپوغوندان ياپىشىب، دجل بىر اوشاق كىمى زىنقروۋلارى اوينادىب، سسىنە اوجادان گولدو. سرھنگ گولدوكجە اونون ھۇوشنەسى آرتدى. آياغىنى قارىنىنا سارى يىغاندا سرھنگ توپوغوندان توتوب ساخلادى. سرھنگىن قانچاناغىنا دۇنموش گۆزلىرى گئتدىكجە آروادى خوفلاندىرىردى. ھلە دە آلاچىق آلتىندا آرېنىن سالدېرماسى ذھنىندىن چىخمامىشىدى. شدتلە آياغىنى اونون اوۋجوندان چكىب، سرھنگ اۋزونە گلېنچە قاچىب اوتاغىنا تېپىلىب، قاپىنى اۋز اوزونە قىفلىلادى.

ائلە بىل سرھنگىن اىستى آشىنا سويوق سو قاتدىلار. مېز اوستوندىن ژورنالى گۇتورب، تئلويزىونا سارى تۇللادى. تئلويزىونون بۇيرونەكى گوموش تزيىنلى ترەزى يئرە دوشدو. غرىزەسى اىچىندەكى يىرتىجى حئىوانى آشكارا چىخارتماقدايدى.

آروادى اونو ھئچ يئرېنە قويوب، آرېنىن حېسلىرى جوشوب داشمىش حالدا قاپىنى اوزونە قىفلىلامىشىدى.

سرھنگىن آروادلارا گۇرھ اۇزل باخىشى وار ايدى. اونا گۇرھ كىشىنى دىنجلتمك آروادىن آن اساسلى تكللفى ايدى. «تكللف آلتىندان قاجان آرواد اۇن شاھىيا دەيمز!»

باخچايا چىخدى. آلاچىق آلتىنا كئچمەزدن دايانىب، مۇر آغاجىنا باخدى. اونونلا دانىشماغا بئله دىل- داماغى قالمامىشىدى. دونن گئجه اۇرقانلارنىن دىله گلەمسىنە سايمازيانا داورانىب، گوندەلىك دفترىنى جىزماقارالامىشىدى. اوتاغىنا سارى گئتدى، بلكە گوندەلىك يادداشت يازماقلا اۇزونو ساكىنلتسىن.

دفتري آچىب، يازماغا باشلادى. آماھا فىكىرلىشىدى، بىر كلمە دە عاغلينا گلەمدى. قلم آليندە دۇتوب قالمىشىدى. ايچىندەكى يىرتىجى حئيوان ذھنىنە گلن كلمەلىرى بىرئەبىر دىدىب داغىدىردى. ناچار، قلمى ميز اوستە آتىب، اوتاقدان دىشارى چىخدى. قوشخانانىن قاپىسىنى آچىب، قوشلارا باخدى. قوشلارنىن چوخو سئەيىنلرىندە مىسىب، قالمىشىدىلار. آغ پارپارلىنىن تىك قالمىش جوفتو اونو گۇرونجە اوچوب، چىنىنە قوندو. قوشو دىندىرمەيە بئله ھىرى يوخ ايدى. قوشو چىنىندىن گۇتوروب، سئەيىن ايچىنە قويوب، قاپىنى باغلادى.

سرھنگ ھمىشە حىسلىرىنە غالىب گلن بىر اينسان ايدى. عاغلينا گلەمدى بىر گون غرىزەسىنىن آليندە عاجىز قالسىن. آنجاق اىستى چۇل- بايىردا عطشان قالمىش آدام كىمى ايدى. آز قالىردى اۇزوندىن اختىيارسىز باغىرسىن. ھر تەھر اولور اولسون گرک بىر يول تاپىب، ايچىندەكى جاناولارنى سسىنى كىسىن.

اۋون چىخىپ، پىادا يولا دوشىدۇ. اۋزونو پىگال كوچەسىنىن باشىندا دايانمىش گۇرندە، اىچرى كىچىپ، كىچمەمكەدە اىكى ھاوالى قالدى. كۆچەنىن ھر اىكى سمتىندە، قاپىلارنى باشىنداكى لامپلار، آستانالارا ايشىق سالىپ، مشىرىلرى رحم- گۇيولجەسىنە ائولرىن اىچىنە چاغىرىدىلار.

آجىناجالى، جانسىز ايشىق گىجەنىن اومودسوز چاغىندا اونون كىمى جانى عطشلى كىشىلەر ساكىنلىشمە وعدەسى وئىرىدى. يارىم ساعات عرضىندە جانلارنى يوكلىنىش كىشىلىكلىرىنىن آغىرلىغىنى بوشالتماق مەكانى ايدى جانسىز ايشىق شەالارىنىن آلتىندا قالمىش ائولر. كوچەنىن باشىندا دايانىپ، باخدى. اىچىندەكى غرىزە اونو ھر كىتە گىتىردى. قاپىلارنى باشىنداكى ايشىقلار رحم- گۇيول گۇرونسە دە، كوچەدە وار- گل ائىن نۇوبتچىلەر ھىچ دە شىقتلى گۇرونموردولر. سىرھىگ بو ياشىناجان ھىچ زامان بو كوچەدە گىلمەيە احتىياج دوىمامىشىدى. سون گونلەرەجن مزاجى آياز ھاوايا اوخشايرىدى. سايتال

گۈرۈندۈيۈنە رىغما جىنىسى باخىمدان سۈيۈق مىزاج بىر كىشى ايدى. آروادىلا ياتماقدان آرتىق، قوشلارنىن رقصىندىن لذت آليردى. بىر چوخ كىشى كىمى، اونون دا باصيره حىستى لامىسە حىستىندىن گۈجلۈ ايدى. لمس ائتمىكدن چوخ، گۈزۈيلە لذت آلماقدان خوشلانيردى. چوخ واخت قوش خانانىن بۇيرونده كى اوتاغىندا، كىتاب و موسىقىلە مشغول اولدوقدان سونرا سفرى ياتاغىندا گىجەنى سحر ائلەيردى. بونونلا بئلە ھىچ زامان ائوللىك وظيفەلرىندىن بويون قاچىرماق اىستەمەمىشىدى.

آروادىنى اونون گۇبەيىنە كىسمەسەيدىلر، بلكە ھىچ زامان ائولنمىزدى. ائوللىك قونوسوندا بئلە، ھر زامانكى كىمى آتاسىنىن ارادەسىنە قارشى دورا بىلمەمىشىدى. حياتىنىن باشباشىندا آتاسىنىن ارادەسىنىن ايزى وار ايدى. نىظامى دانىشكەدە درس اوخوماغىندا، عمىسى قىزىلا ائولنمەيىندە، حتى قوشلار علاقە يئتيردىيىندە بئلە آتاسىنىن آياق ردىنى تاپماق اولاردى. آتاسى پايتختىن آدلىم يئر باز^۱ قوشبازلارنىدان ايمىش. مستغىلاتىندا قىمتلى قوشلار بئجىردى.

نىظامى دانىشكەدە و قوشلار گىت- گىدە سرھنگىن ايجىندە كۆك سالىب، گونو- گوندن اونلار علاقەسى آرتمىشىدى. آما گۇبەيىنە كىسىلمىش عمقىزىسى، كىك گۆبك كىمى وجودندان قوپۇق قالمىشىدى. آروادىنى قوشلار و نىظامىچىلىك كىمى منىمسەيىب، اونا علاقە باغلايا بىلمەمىشىدى.

كوچەنىن يارىسىنا قدر يوخارى گىدىب، سونرا گىرى قايتىدى. ھانسى قايدان ايجرى كىچەجەيىنە قرار وئره بىلمىردى. قاپى قاباقلارنىدا وار- گل ائدن نۇوبتچىلر جوشغون غرىزەسىنە منفى تاثير قويۇب، اونو عصبى لىشىدىرىدى.

۱- يىرباز قوشباز: تزيىنى قوشلار علاقەسى اولان قوشبالازا دئىيلىر. يىربازلار، اۈز قوشلارنى موسابىقەلردە شىركت وئرمىلر. جىس قوشلار ساخلاماغا علاقەلرى اولار.

دايانىب، كوچە يە نۇز سالىدى. نىھايەت، قاباغىندا نۇبت چى اولمايان بىر قاپىدان ايچرى كىچىدى. حىطىن موزايىك دۇشمەسىنىن بىر نىچە يىرىنە سىمىنتدن ياماق سالىمىشىدىلار. ائىواندان بىر آز آرالى بئش بوجاقلى اولدوز شىكلىندە بىر حۇۋىز اطرافىنا بىر نىچە پلاستىك سىندىل دوزولموشىدۇ. سىندىلر ائىوانىن طاغىندىن جالانان مەھتابى چىراغىن ايشىغىندا چىركەسۇ گۆرونوردولر.

ائىوانا چىخان پىللەلرىن آياغىندا دايانىب، درىندىن نىس دردى. ھلە دە ايچرى كىچىمىدە ايكى ھاۋالى قالمىشىدى. فىلىمىلدە گۆرسە دە، واقعىتدە كى نجىب خانانىن كۆلتۈرۈندى، اورادا نىچە دانىشىب، داۋرانماقدان ھىچ نە بىلمىردى. آرگىلشىمىش^۱ بىر اوغلان كىمى استرسىلى و قرارسىز ايدى. ياد بىر قادىنلا قارشىلاشاغى يادىنا دوشۇندە، جانىنى تر باسدى. بىر آن اىستەدى گىرى قايىتسىن، آمما آياق ساخىلادى. اوتانقاجلىق و ايچىندە باش قالدىرمىش غرىزەسى بىر- بىرىنە مئىدان اوخويوردۇ. سونۇدا غرىزەسى، اوتانقاجلىغىنا غالىب گلىدى. بىر نىسە پىللەلرى يوخارى قالخىب، ائىوانداكى آچىق قاپىدان ايچىرى كىچىدى.

دەھنىندە تىۋور ائىلەدىيىنىن عكسىنە سالون بىكىنى گىيىنىمىش قىزلاردان بوش ايدى. قاپىنىن قارشىسىندا مىز باشىندا زوربا بىر جۋان كىشى اىلشىمىشىدى. كىشى اونو گۆرجىك باشىنى مانىتوردان قالدىرىپ، سىرھىنگە زىللەندى. سىرھىنگ اىسە اوتانقاج بىر جۋان كىمى مىزىن قارشىسىنداكى سىندىللىرىن بىرىندە اىلشىدى. كىشى مەقدەمەسىز سوروشىدۇ: «مەت دار اولسون؟»

او اىسە مەت- مەت كىشى يە باخدى. كىشى سىرھىنگىن ناشى بىر مىشترى اولدوغونو چوخ تىز باشا دوشىدۇ.

۱- آرگىلشىمىك: بلوغا چاتماق.

«دېيىرم يانى ساعاتلىخ، گونلوخ، آيلىخ... ھانسى؟»

سرھنگ اۋز يانىدا دوشدوندو: «يانى نمىنە؟ مگر ق...بەنىن دە آيى-

گونو اولار؟»

ھمن آن، كىشىنىن باشى اوستوندىكى ۲۴ اينچلىك مانىتور ايشىقلاندى. مانىتورون صفحەسىندە بىر خرىطە^۱ گۇرۇندو. خرىطەنىن باشلىغىندا يازىلمىشىدى: «پىگال محللەسىنىن ھوايى خرىطەسى.»

سرھنگىن زھنى آي- گونو بوراخىب، مانىتوردا گۇرۇنن خرىطەيە يۇنلدى. پىگاللىن ھوايى خرىطەسى، نىواك اۋلكەسىنىن خرىطەسىنىن كىچىك بويو ايدى. بىر آن اورادا اولدوغونون سىبى زھنىدىن قىراغا چكىلىب، خرىطە بوتون زھنىنى اشغال ائتدى. اۋزونو توتا بىلمەيىب، بارماغىنى كىشىنىن باشى اوستوندىكى خرىطەيە سارى توتوب، سورۇشودو: «بو خرىطە پىگاللىن خرىطەسىدى يوخسا نىواكىن؟»

كىشى تەجۋىلە سرھنگە باخدى. ايندىيەجن قىزلارلىن يىرىنە، پىگاللىن خرىطەسىنە مارقا گۇسترن بىر كىشىيە راستلاشمىشىدى.

«مەندىس سىن؟»

سرھنگ يوخ دئە، باشىنى تۇۋلادى. كىشى يىنىدىن سورۇشودو:

«ساعاتلىخ، گونلوخ؟ ھفتەلىخ؟ آيلىخ؟ ھانسىنى ايسىتىسن اونا گۇرە

مقاويلە يازىم.»

گۇردويو خرىطە بىر يانا، مقاويلە سۇزونە لاپ بئلە چاشباش قالدى.

مگر يىر اجارە ائلمەيە گلمىشىدى مقاويلە يازسىن!

كىشى بىر داھا سورۇشودو: «ايسىتىسىن قىزلارلى گۇرسەدېم سورا

مقاويلە يازاق؟»

سرھنگ، قبول ائله دىيىنى باشينين اشارەسى ايله آنلاتدى. اونسوز دا پىگالين قايدا- قانونندان خبرى يوخ ايدى. امما نظرينه گلدى بورداكى قىزلارين اورقانلارى، مقاويلەدە قئيد اولونموش زامانا قدر اجاره وئريلير. كيشى نچە ثانيەدن بير مانيتورون صفحەسىنى دەيىشىپ، آيرى صفحە آچىردى:

«بو قىزلار آيلىخدى. اوچ آيلىخ، آلتى آيلىخ... آيلىخ، هفتەلىخ قىزلار پىگالى ترك ائديپ، مشترىنن برابر گئتديخلارينا گۆره، مقاويلەدن علاوه وثيقە دە لازىمدى.»

سرھنگ وثيقەنن گرکلى اولدوغوندا باش آچمادى. اوستەلىك، آيلىق، هفتەلىك قىزلار ايله ايشى يوخ ايدى. يالنىز گلميشدى آز سوره عرضينده ايچينده كى ييرتيجى غريزەدن بوشالسين. قىزلارا باخدى. آيين باشلاريندا بير قاريش بويوندا تور پالتار؛ سارى، اسمر ساچلارى... هئچ بيرى اونون اوچون جذبەلى دئيىلدى.

كيشى دالبادال مانيتورون صفحەسىنى دەيىشىپ، هفتەلىك قىزلارى گۆستريب، قيمتلىرىنى، دؤولتين مالياتىنى و ائو صاحيبينين پورسانتىنى سؤيلەدى. سرھنگ ايسە پىگالين بير اۆلكە كيمى ايقتصادى نظم- نيظامى اولدوغونا تعجوبە قالميشدى.

«بو قىزلارين آيلىخ، هفتەلىخ دؤورەلرى باشا چاتيب، پىگالا دؤنندن سورا، بهداشتى كنترول برگەلرىنى آليب، بير آيرى دؤورە باشلارلار. بهداشتى قورونمالارى اوچون آرادا ايشلەمكلريندە فاصيلە دوشور. اونا گۆره بير آز قيمتلىرى يوخارىدى.»

سرھنگ تعجوبە دئدى: «مگر دؤولت پىگالدين ماليات آليز؟»

كىشى قاشلارنى يىغدى. بللىدىى سىرھىگىن سىواللارىندىن خوشلانمىر. مانىتورىون صفىھىسىنى دەيىشىپ، سىعاتلىق قىزلارىن شكىلىنى گۇستردى. «بو بئش قىز سىعاتلىخلارىن درىھى يىكى دىلر!» سىرھىگ گىننە مات- مات صفىھىە باخدى. نىھىتدە بىرىنى سىچمەلى اىدى. اورتاداكى قىز اونا چوخ تانىش گلىدى. آما ھۇوشىنەدن كىمسەىە بنزەدىيى يادىنا دوشمەدى. گۇزو شكىللىردە، قىزىن آدىنى، ھانىسى شىھردىن اولدوغونو سورشماق اىستەدى. آما كىشى چۇھرىسىنى ائلە تورشاتدى كى، سىرھىگ سوسوب، بارماغى اىلە گۇزونە تانىش گلن قىزى گۇستردى.

كىشى اىلشدىيى يىردىن، بىر صفىھى كاغىز اونا سارى اوزالتدى.

«اوخو، اىمضالا! بىر سىعاتلىخ مىقاولىلەدى.»

سىرھىگ بىللە بىر دىدبە- كىكبەىە مات قالمىشىدى. مىقاولىلەنى اىمضالاىىب، سونرا مىقاولىلەدە يازىلمىش پولو مىز اوستەكى كارتاوخوجو جىھازدان حسابا تۇكدو. حساب- كىتاب اىشى قورتولماقدا كىشى سىرھىگىن آلىنە بىر كارت وئرىب، «اىكىنجى مرتبەدە، بئشىنجى اوتاخ»، دئدى. سىرھىگ كارتى آلاندان سونرا سالونون دىيىندەكى پىللەلرە برخود اولدو.

پىگالا گلمەمىش، قىزلارى سالوندا عىش- نوش حالىندا تصوور ائتمىشىدى. اىندى باشا دوشوردو خىالىنداكى پىگال اىلە واقىى پىگاللىن يىردىن گۇيە فرقى وار. دئمەلى، واقىى پىگال اۇزونە گۇرە اۇلكەنىن اىقتىسادى بىر قولو اىمىش.

بئشىنجى اوتاغىن قاباغىندا دايانىب، درىندىن نفس درىب، اۇزونو آلە آلىب، كارتى قاپىيا چكدى. ھتل قاپىلارى كىمى دستىگرەنىن اوستوندەكى قىرمىزى چىراق ياشىل اولدو. دستىگرەنى آشاغى بوروب، اىچرى كىچدى. وىدىودا گۇردوىو قىزدان خبر يوخ اىدى. اوتاغىن

اورتاسيندا ايكي نفرليك ياتاقدان علاوه شيشەدن ديوارى اولان بير حمام وار ايدى. شيشە ايچرى طرفدن بخارلانمىش، اوستونده دامجى- دامجى سو دايانمىشدى. بللى ايدى آز اۇنجه بيرىسى بو حمامدا دوش آليپ. ياتاغين اوستونده اوتوراندا ديواردا رنگ به رنگ پورنو شكيللرى گۆردو كده گۆزلىرى دۆرد اولدو. قالخىپ ياخيندان شكيللره باخدى. باخديقجا ايچينين ييرتيجى حئيوانى جيسميندن قوپوب، شكيللرين اوستونه آتيلماق ايسته ييردى. بو گونه جن باشى ايشينه، قوشلارينا قارشمىشدى. بئله بير دونيا هئچ زامان نه عاغلينا گلتمىشدى، نه ده ديققتىنى چكلمىشدى. هفته ده بير- ايكي گئجه آروادينا ياخينلاشماق اونون اوچون بير وظيفه ساييليردى. آروادى ذهينندن كئچدى.

«منيم بوردا نه ايشيم وار؟ عاغليم قاچيب؟ نيه بئله بير احوالاتا دوشدوم؟ آروادىما دا تاماچيم يوخ ايدى هاندا قالسين...» قاپى آچيلدى. ويدودا گۆردويو قيز ايچرى گيردى. سلام دئمه ميس ديوارداكى شكيللرى سرهنگه گؤستريب، سوروشدو: «هانسى پوزيشن؟» سرهنگ هويوخموش كيمي اونون ايكي تيكه پالتارينا، اوجادابان باشماغينا باخدى. قيزين توپوغوندا زينقرۇ يوخ ايدى. دئمه لى پيگالدا وطنداشلىق سيمبولو كارا گلמידى. اوسته ليك، قيزين ياشى مانيتوردا گۆردويوندىن داها كيچيك نظره گليردى. «نئجه ياشين وار؟»

قيز سرهنگين سوالىنى حسابا قويمايىپ، اوستاكار جينسل ايشچى كيمي دئدى: «تئز اول بير پوزيشن سئچ، مقاويله ده يازيلمىش ساعاتدان بير ثانيه آرتيق قالما رام. دوش زامانىنى دا حسابا سال.»

قىز «ئىز اول» دىدىكىجە سىرھىنگىن ھۇوشىنىسى آرتدى. بىر آن نبىسى شىتلىە چالماغا باشلادى. قىزىن كىمە بنزەدىيىنى خايطىرلادى. قىز آروادىنىن جوانلىق چاغلارنىا بنزەيىردى.

آروادىنا بنزر جوان بىر قىزا نىجە ياخىنلاشا بىلردى؟ اگر آروادى دوغماغا قادىر اولسايدى، بلكە ايندى بو قىز ايله ياشىد بىر قىزى وار ايدى. غىزەسى يىرتىجى، آج بىر حىوان كىمى اونو پىگالا سارى سوروتلەمىشدى. ايندىسە پىگالدا، ساعاتلىق قىزلارنى لاپ بىلە باھالىسى بىر ساعات اونون اجارەسىندەيدى. گىئە دە بىر شىكىللەر باخدى، بىر دە قىزا. قىزا باخدىقچا آروادى گلىب، گۇزونون اۋونە تىكىلدى.

قىز ايسە سويوققانلى بىر حالدا آغزىندا ساققىز اوتاغىن اورتاسىندا دايانمىش، سىرھىنگىن سىچىمىنى گۇزلەيىر. سىرھىنگ ايسە قىزا سارى بىر آددىم آتماغا بىلە جسارتى يوخدور. ذھىندەكى يىرتىجى حىوانى ساكىتلىشدىرەك اوچون يالنىز بىر يۇل عاغلنىا چاتىر.

شىكىللەر باخا- باخا اۋزويلە مشغول اولدو. قىزگۇزلىرىنى ائلە آچمىش باخىردى، دىئەسن آيرى سىيارەدن گلمىش بىرىنە باخىر. بىردن بىرە گولە- گولە قىشقىردى: «ماما!ان، گل گۇر نە خىردى!»

سىرھىنگ اونون سۇزونو ائشيتىمەمىش كىمى ايشىنە دوام ائتدى.

«سن دەلىسن، بو ايشى ائويندە دە گۇرە بىلردىن دا!...»

سىرھىنگ اونا جواب وئرمەدى. قىز ساققىزىنى قۇۋوق چىخاردىب، پارتلاتدى. سىرھىنگدن جواب چىخمايىنجا اۋزونو ياتاغىن اوستونە آتىب، آياقلارىنى ياتاغىن باش داياغىنا قويوب، اوشاق كىمى بدننى تىرتىدى. ياتاغىن فىرلىرى تىترەيىپ، قىز ايسە ياتاق اوستە چالخالاندى.

«ولمويىا سادىسمىن وار؟ ھە..؟ سادىسمىن وار؟»

سرهنك قيزين سوالينا جواب وئرمەدى. قيز قاهقاه چكىب گولدى.
«بولوسن بو ايشه نه ديريلىر؟ ديريلىر مئيوهنى بوشلايىب، قابىغىنى گمىرىر!»
سرهنك قيزين وقاحتلى دانىشىقلارينا، داورانىشلارينا دۈزە
بىلمەدى. هانسى دىلدە، هانسى ادبياتلا بىلنچى قىزلارلا دانىشاجاغىنى
باجارمىردى. بىر ساعاتين پولونو وئرن سرهنك اون دىققە چكەمدى
اوتاغى ترك ائتدى. قاپىدان چىخىپ، آياغىنى خىابانا قويماقدا،
باش دىللەين شوفرىلە قارشىلاشدى. شوفر اونو تانىمامىش كىمى ماشىنين
قاپىسىنى آچدى. ايكى قيز كئچىپ، ماشىندا ايلشدىلىر. سرهنك گوجونو
آددىملارينا وئرىپ، خىابانا سارى گىتتى.

سرھنگین آروادی قاپینی قیفیلاییب، چارہسبز بیر حادیثہیلہ اوزبہاوز
اولان آداملار کیمی یاتاغین اوستونده اوتوروب، دیزلرین قوجاقلادی.
«یقین کی مخدر مصرف ائلہیب. اوندان سورا نه اولاییلر؟ مہیہ اولای
بیلر آدامین میزاجی بیردن بیرہ او اوزدن بو اوزہ دؤنسون؟»
سرھنگ بوراجان هئچ واخت آروادینین حاققی قدەر اونا التفات
گؤستمہ میشدی. آر- آروادلیق مناسیبتینده یالنیز بوینونا تکلیف گلیمیش
بیر کیشی کیمی وظیفہسینی یئرینہ گتیریب، ایندیسہ ایللردن سونرا اونا
گرگین علاقہ گؤستیریدی.

«گؤرہسن عاغلیم قاجیب؟ آخی نییہ سئوینمک عوضینہ دؤیونورم!»
آرینین داورانیشلاریندا دہنگہسیرلیک دؤیور. سؤیوق میزاج آرینین
اؤد- آلؤولو ایستہیینی هئچ باشا دوشمور. ائولیلیکلریندن بری- بو سؤن
گونلردن ساوایی- هئچ زامان آریندن اؤد- آلؤولو حیس لر گؤرمہ میش،
ایلگی لری قیزغین ایلگی لردن اولمامیشدی. یاشامین گوندہلیک احتیاجلاری
کیمی بیر- بیرلرینین جینسل احتیاجلارینی دا یئرینہ گتیریردیلر.

ايكىسى دە بىر گونده دوغولموش، عايلهلىرى اونلارى بىر- بىرلرينين گۇبەينە كسميشدىلر.^۱ دونيا يئنىلشميش، زامانين ايقىتضاسينا گۇره آيرى عايلهلرده بئله دەبلر قالدیرلسا دا، اونلارین عايلهلىرى اىقتصاد، ارث- ميراث مسئلهسى و بىر چوخ ديگر عامیللىرى نظره آلیب، عايله ايچينده ائولیلیك قورماغا قرار وئرمیشلر. بئلنچى بىر اينام اوزره سرهنگ ايله آروادى دا عايلهنين ديگر قىز- اوغلانلارى كىمى بو يازيلماميش ياسايا حۇرمت قويمالیدیلا. هئچ بىرىسینده آتالارینین سۇزلىرى اوستونه سۇز دئمك جسارتى يوخ ایدی. آتالارینین ارادهسى تانرى ارادهسى كىمىیدی. اۇزلىكله سرهنگين آتاسینین سۇزو اوسته سۇز سۇيله مك ممكن دئییلدی. «اۇزگه دن بیزه نه دخلى؟ بیز كۇهلو- دىیلى بىر عايله ییخ. اۇزوموزه گۇره قايدا- قانونوموز وار. آتا- بابالارىمىز بو قايدادان چىخمىيىب، بیز ده، بىزیم اوشاخلارىمىز دا، نوه- نتيجهلرىمىز ده بو قايدالارا اويمالیدیلا. يوخسا كۇكوموز، يئر- يوردوموز داغیلار.»

سرهنگين عمىسى قارداشینین سۇزونون آردینى توتوب آرتيرمیشدی: «من قولاغى توھلولر كىمى دئمیرم عم|وغلى- عم قىزینین كىنى دوغولان گون گۇیلرده كسیلیب؛ بىزیم گۇىنن ایشیمىز يوخ. آنجاق اۇز يئر- يوردوموزا كى گوجوموز چاتار. قولوموزو چيرمالايىب، گوجوموزو يئرده گۇرستمه لیيخ. هامى بولور كى همیشه بىرىنجى سۇزو اىقتصاد دانیشیر. بو دا تازا سۇز ده ییر. بونون نه يئنىلشمه یه دخلى وار، نه ده سنته. ايكى ايكون دۇرد كىمى چوخ ساده بىر مسئلهدى. نهايت، بىر قىز بىر اوغلانین پايى دیر. عم|وغلىنن عم قىزى بىر- بىریله ائولنسه، عايلهنين

۱- گۇبەينە كسمك: اُسكى زامانلار (بلكه ائله ايندى ده بعضى يئرلرده) عمى|وغلو ايله عمى قىزى دۇغولان گونده اونلارى بىر- بىرىنه آد قۇيما ائله ییپ، نیشان كسرمیشلر. بو كۇریه لر بویا- باشا چاتاندان سونرا بىر- بىرلریله ائولنمك زۇرۇندا قالیرمیشلار.

ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا.

سەھنىگە كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا.

قارا، ۋەقەنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا.

گۈزۈ سەھنىگە كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا.

بىر ئىشنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا. ئوتتۇرىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئارقىسىدا.

چوخ واختىنى اۆز بدنە يىتىشمە يە سرف اندر. ساچىنا، قاشىنا، آيىن-باشىنا يىتىشمەكەن دۇوق آلا.

سۇيوق مىزاجلى آرىنىن دىققىتىنى جلب ائدىب، آرىندىن آشىرى جىنسل اىستك گۇرمك اوچون باشاردىغى يوللارى بىرەبىر سىناماغى يادىنا دوشدو. او گونلر بدنەنى مقدس بىر آئين اوچون حاضىرلايىب، ايندىكىندىن داها آرتىق اۆزۈنە، آيىن-باشىنا دىققەت وئردى. ايندىسە يالنىز آينا قاباغىندا اۆزىندىن راضى قالماق اوچون بدنەنى دىققەت وئرىپ، دىزلىرىنى قوجاغىندىن بوراخىب، بالىنجلارى اوست-اوستە قويوب، ياتاغىندا اوزاندى. گىنە آرىنىن داوارانىشلارنى دوشونمە يە باشلادى.

ائولىلىكلرىندە آتالارى اونلاردان داها آرتىق ھىجانلى يدىلر. گلەن ئوينىدىن گىندىن جىھىز، بى ئوينىدىن گلەن قىزىل، گلەن كىيىنە سالىنىمىش مالىكانە و ھەر نە وارسا، عايەلە آراسى مبادىلە اولونوردو. مادى وارلىقلارى عايەلدەن كىنارا چىخمىردى. مبادىلەلرى تاماملماق اوچون بى-گلەننى گىرەك اوتاغىنا گۇندىلر. ھىجانسىز بىر مبادىلە اوز وئرمىش، سونرا سىرھىگ ھىچ بىر شى ئولمامىش كىمى دىنچ ياتىپ، سىر يوخودان دورماق ھەم، گلەننى ياتاقتا يالنىز بوراخىپ، قوشخانىسىنا گىتمىشدى.

آرواد ايسە گىرەك گىجەسىندە سىرھەجىن اوياق قالمىش، بو مبادىلەنى دوشونموشدو. عايەلە ارادەسىنىن اۆنۈدە دايانىپ، بختىنە عىيان ائتمەك عاغلىندىن بىلە كىچمەمىشدى. بونولا بىلە آرى اونون قادىنلىغىنى گۇرمەمەسى دۇزوملو بىر ايش دىيىلدى. گىرەك گىجەسىنىن سىرىسى قوشلارنى كىنەسى اورەيىنە دولموشدو.

گونو گوندىن آرىنىن سۇيوق مىزاج اولدوغونو باشا دوشموشدو. سۇيوق مىزاج و اعتناسىز بىر كىشىلە ياشاماق اونا آغىر گلىپ، قادىنلىغىنا تۇخونوردو. گىچ اولمازدان چارە قىلمالىدى. ئولىلىكلرىنى بىرىنچى آيىندا بوتون باجاريغىنى

توپلايىپ، ارىنىن دىققىتىنى چىكىمك اوچون پلان قورموشدو. آند ايچمىشىدى سرھنگى قوشلارنىدان ائلهيىپ، اۇزونه عاشىق ائتسىن.

اغواگرلىيى بدنندن باشلامىشىدى. ائوللىلىكلرىنىن اورتاق دونياسىندا اونون بدننى اربابلىق ائتمەلىدى. اگر ائوللىلىك يئنى بىر دونيانىن قاپىسىنى اوزلرىنە آچمىشىدىسا، بو دونيانىن يالنىز بىر حاكىمى اولمالىدى، حاكىمسىز دونيا قارماقارشىق بىر دونيادى. قادىن بدننى آن گوجلۇ حاكىم اۇلا بىلر دئيه، دوشونموشدو.

آينا ايسە اونونلا آل بىر اولوب، سىرلارنىنى ساخلايىردى. گئجە- گوندوز ذكاسىلە بدننى آل بىر اولوب، ارىنە اويونلار اوينامىشىدى. بىر گون دكولتە، بىر گون مىنى ژوپ، بىر گون شلالەلنىمىش ساچى چىينلرىنە، بىر گون ساچىنى يىغىپ، بىر گون يئنى يئتمە چاغلارنىنى ارىنە خاطىرلاتماق اوچون ساچىنى ھۇروب، جىن پالتار گئىيردى.

ھر گون آينا قاباغىندا دوروب، گئىينىپ، ارىنىن مقابىلىندە اويون اويناماق اونون عادىتى اولموشدو. ھردن آينا قاباغىندا دوراندا نظرىنە گليردى مدنيتتىن گۇبىيندە وحشى قبىلەلرىن اينسانلارى كىمى اۇزونو آئىنلارنى اويونونا حاضىرلايىر. بو آئىنلار سىراسىندا بدننى تانىماغا باشلامىشىدى. تازا باشا دوشوردو ھر اينسانىن جىنسىتى اونون وارلىغىنىن نئجەلىيىنى معىنلشديرىر. جىنسىتتىن فایدالانماغى اۇزونون طبعى حاققى سانىپ، چالیشىردى ائوللىلىك دونياسىندا ارضاء اولسون.

سرھنگ ايسە آروادىنىن گئىينىشى، بدننى نومايشە قويدوغو گۇزوندىن قاچمىر، اغواگرلىك نىشانەلرىنى آيدىن آشكار گۇروردو. آما آروادىنىن اغواگرلىيى اونون حىسلىرىنە تاثير بوراخمىردى. گئنه دە بىر وظيفە كىمى آروادىنا علاقه گۇستىرىردى. اۇزونو قادىنلارنىن ھرمىسرا اويونونون ايچىندە ياشايان كىمى حىس ائدىردى. سرھنگە گۇرە قادىنسل

اويونلار اينسان يارانيشيندان برى باشلانيب و اينسان نۇوعو سۇنا چاتينجا بو اويونلارين دا دوامى اولاجاق.

آروادىنين داورانيشلارى نه غريزه اوزوندن، نه ده طبيعى بير ايستك كيمىيدى، يالنىز سرهنگده مئيل ياراتماق اوچون هر گون بير اويونا گيريردى. اونون اغواگرلىيى ناشىيانا تىكىلميش بير ياماق كيمى گۇزه گليردى. باشارمزدان، آشپازلىق كيتابىنين اوزوندن يىمك پيشيرمك كيمىيدى آروادىنين مئيل ياراتماق چابالاماقلارى. آرواد گونو گوندن ده ييشيك داورانيشلار گۇستردىكجه سرهنگ اۇزونو اونون اويونوندان قيراغا چكىب، باشىنى قوشلارلا قاتيردى. خبرى يوخ ايدى آروادىن چابالاماقلارى قوشلارين عليهيتهدير.

آروادى ايسه گئت- گئده يىمك اويونلاريني دا آئينلارينا آرتيرميشدى. هر گئجه آرينين سئودىيى يىمكلرله ايكي نفرلىك بير ضيافت حاضيرلايىردى. آما يىمك اويونو دا بدن آئينلارى كيمى سرهنگين سويوقميزاجينا هئچ تاثير قويوموردو. آرواد سونوندا اويونون تىكخالىنى اورتايا قويدو. آرينين آن سئودىيى موسيقيله رقص آئينى حاضيرلادى.

سرهنگين عادتيدير ايكىندى چاغى «قو گۇلو»^۱ موسيقيسىنين سسنىنى قالديريپ، قوشلارى ائىوانا بوراخسين. قوشلار ايسه موسيقينى ائشيتمكده گۇيه اوچوب، مللاق ووروب، رقص اندرلر.

سرهنگ قوشلارين غريزي اويناماقلارينا بازدير. موسيقي قوشلارين غريزهسىنى جوشدوروب، اويناماقلارينا نظم وثرير. هوشلو- باشلى قوشلار اويناماقلاريني موسيقيله هماهنگ انديرديلر. اۇزلىكله آغ پارپارلىنين گۇيده مللاق ووروب رقص ائتمهسى بير يانا، يئرده موسيقي هاواسينا

۱- قو گۇلو: پيوتر چايكوفسكى نين مشهور بالت اوچون يازدىغى اثر. بو اثر ۱۸۷۶-۱۸۷۵-جى ميلادى ايلرينده بىستىلنمىش، ۱۸۷۷-جى ايلده ايفا اولموشدور.

قانادلارنى چتير كىمى آچىپ، اۇز دۇورەسىنە فىرلانماغى سرهنگىن
 عاغلىنى آلىپ، حىسىنى جوشدوروردو. او ايسە ايچىندىن جوشان حىسىن
 آدىنىن نە اولدوغونو بىلمىردى؛ آما يقىن اندىردى دونيانىن گلىنلرىنىن
 ھىچ بىرىسى، حتى قو قوشلارى بئلە اونون آغ پارپارلىسى كىمى رقص
 اندە بىلمزلىر. آغ پارپارلى ھوشلو- باشلى بىر قوش ايدى. موسىقىنىن
 سسى كسىلمكدە، قانادلارنىن چترىنى بوكوب، سرهنگە سارى دۇنردى.
 سرهنگ ألىنى اونا سارى اوزاتماق ھمن، ألىنە قونوب، دىمدىيىنى
 سرهنگە سارى توتاردى. سرهنگ اونون دىمدىيىندىن اۋپمەيىنچە، قوش
 ائلە او حالدا قالاردى.

سرهنگ قوشلارنىن رقصىنى تاماشا اندركن آرواد ايسە يىمك
 ضىافتىنى حاضىرلادى. اۋزونو گلىن كىمى بزەيىب، گلىن كىمى دكولتە
 گئىيىپ، آينا قاباغىندا أرينە عرضه ائلەيەجك اويونلارى تمرىن ائلەدى. بو
 دفە أرىنى جوشدورماغا يقىنى وار ايدى.

سرهنگ آروادىنى گلىن كىمى گئىيىمىش گۇرندە يئرندە قورويوب،
 قالدى. گئىنە اۋزونو حرمىسرا اويونلارنىن ايچىندە حىس اتتى.

آرواد ايسە سرهنگى حثىرت ايچىندە گۇروب، اويونون اوددوغونو
 دوشوندو. يىمك ضىافتىندە باشاردىقجا قادىنلىغىندان مايا قويدو.
 سرهنگ ايسە ميز باشىندا اوتوروب يىمەيە مشغول اولاركن، آروادىنى
 سوزوردو. آروادىنىن بدنى تۇكمە تۇكولموش ظرافتلى بىر تندىس ايدى.
 بلكە دە بىر ماھىر ھئىكل تراش بو تندىسى يۇنموشدو. لاكىن سرهنگىن
 گۇزوندە بوتون تندىس لر كىمى روح سوز ايدى.

آنچاق دونيانىن أن اوستا ھئىكل تراشى دا اۋز يوندوغو ھئىكلى دوغال
 اينسان سوپەسىنە چاتدىرىپ، اونا اينسان روحو بخش اندە بىلمز. آروادى

دا، آئىن سل اغواگرلىك اويونلاريندا گونو- گوندن دوغال جيلوهلردن بوشالمىشىدى.

آروادى بيلمىردى ھر كىشى بزهكلى اوز- گۇزه، ياراشىقلى ساچ- باشا، تۆكمه بدنه اغوا اولماز. اگر اغواگرلىيى بوراخىب، آيىن- اويونسوز طبيعى جىنسل ايستەيىنى اونونلا پايلاشسايدى، بلكە مناسىبتلىرى ايندىكىندىن داھا فرقلى ولا بىلرمىش.

يئمك ضيافتى باشا چاتمىش، آرواد فاتح بىر ملكه كىمى يئرندىن قالخدى. سرهنگ اۋزونه گلندە «قو گۇلو» بالئتى نىن سسى اوتاغا دولدو. ايكىنجى دفة اولاراق، آروادى اونو حئىرتە سالدى.

آرواد رقص ائتمەيە باشلادى. فيرلانيردى، قوللارنى قو قانادى كىمى آچىب يوموردو. سونوندا رقص حاليندا گليب سرهنگى ميز باشىندان قالدىردى. سرهنگ ھلە دە حئىرتدن آيىلمامىشىدى. ھاندا قالسىن آروادى ايله برابر رقص ائلەسىن. بونونلا بئلە بىر ايكى آددىم آروادىنا سارى گئىدىب، ميخ كىمى اوتاغىن اورتاسىندا دايانىب، دوردو. آروادى اونون حئىرتى مقابىلىيندە فاتح بىر ملكه كىمى دىللندى: «ھانسىمىز گۇزل رقص ائلىرىك، من يا پارپارلى آغ قوشون؟»

سرهنگ او آن باشا دوشودو كى آروادى قوشلارينا قىسقانىر. سرهنگ آروادىنا عاشىقانه حىسى اولماسا دا، آنجاق اوندان نىفرت ائتمىردى. ائوللىكلرى آتالارنىن اورتاسىندا يازىلمىش بىر مقاويلە اولسا دا، ھر ايكىسى دە قارار گلەمىشدىلر بو مقاويلەيە وفالى قالسىنلار. اوستەلىك، آروادىنىن گۇزونه باخا- باخا اونا آغىر بىر سۇز دئمەيى كىشىلىكدن اوزاق بىلىردى. چالىشىردى باشاردىقجا كىشىلىك تكليفىنى يئرئە گتيرىپ، آروادىنى راضى ساخلاسىن. بونونلا بئلە ھر نە قدر ايستەسە دە، آياغى گلەمدى اونونلا آياقلاشسىن. اونا ائلە گليردى كى، آروادىلا آياقلاشسا، عۇمور بويو ساختا بىر ملكەنىن طىلىسىمىنە دوشەجك.

آرواد ياتاغىندا اوزانىپ، ارىنى او گئجه مىخ كىمى اوتاغىن اورتاسىندا دايانماغىنى اۋزونه معنا ائده بىلمەيەجك قدر ذهنى يورقون ايدى. آستا-آستا كىپرېكلرى بىر-بىرىنە قىفلىلاندى.

پارپارلى آغ قوش دۇشونە قوندو. سرهنگ قوشون چۇهرەسى آرخاسىندان اونا باخىردى. گۇزلىرى قانچاناغىنا دۇنموشدو. قوشون قانادلارلى اينسان آلېنە دۇنوشوب، آروادىن بئلىنە دولاشدى. آرواد چابالادى اۋزونو قوشون آلتىندان كنارا چكسىن. قوشلاردان زهەسى گندىردى. چابالادىقجا داھا آرتىق قوشون آلتىندا گىرفتار اولوردو. قوش دالبادالا دوداقلارنى دىمدىكلەدى. او ايسە گوجونو بوغازىنا يىغىپ چىغىردى؛ آما سسى خىرخىراسىندان يوخارى قالخمادى. قوش، دىمدىكلەيە دىمدىكلەيە اونون بوغازىنى دەلىپ، بوخاغىنىن آلتىندا بىر جوت دويون بىتدى. دويونلر مۇر آغاچىنىن گۇودەسىندەكى گۇزە بنزر دويونلرېن ائكىزلىرى ايدى. قوش، آغاجدەلن كىمى بىرباشا بوغازىنداكى دويونلرى دىمدىكلەدى. دويونلرېن آغزى دئشېك كىمى آچىلدى. قوش قويروغونون تئلەكلرىنى دئشېكلرېن اىچىنە سالىپ، بئل سويونو دويونلرە تۇكدو. آرواد گوجونو قوللارېنا يىغىپ، پارپارلىنى اۋزوندىن اوزاقلاشدىرماغا چالىشىدى. اونو ايتەلەيندە، پارپالىنىن دۇشونە دۇيولموش ترەزى كفەلرى قوپوب، آروادىن آللرېنە ياپىشىدى. دىرناقلارىنداكى مانىكور بويالارى قوپوب، خال كىمى ياناقلارىنا دۇيولدى. خاللار زىنقۇ شىكلىندەيدىلر. آروادىن دىرناقلارى ترەزى كفەلرېنېن اىچىندە ارىيىپ، يوخا چىخدىلار. آل يئرىنە، بىلكلرېنە ترەزى كفەسى ياپىشمىشىدى. چابالادىقجا كفەلر بۇيويوردو.

آرواد يوخودان داشلانىپ اوياناندا اۋزونو اوتاغىندا گۇردو. جىمجيلاق تر اىچىندەيدى. بئلدن آشاغى بدنېنى كۇشوموشدو. يوزلرجه اينە بدنېنە باتاين كىمى ايدى. آما آللرى يئرىندەيدى. هاندان هانا اۋزونه گلدى.

گۇردويو كابوسون وحشتى ھلە دە جانىندايدى. گونش اوتاغىن اورتاسىنا اوزانمىشىدى.

باشىنى گوندىلىك ايشلىرىنە قاتدى، بلكە گۇردويو كابوسو اونوتسون. مد ژورناللارنى وراقلادى، مد مدياسىندا، بير نئچە سايتدا ايلين سئچىلمىش اۋزل رنگلىرىنە باخدى. آكتيۇرلارين ھارا گئىدىكلرىنى، كيم ايله دارتېشمالارنى، سىنامالارين يئنى فېلىملىرىنى گۇزدن كئچىرتدى. يئنى يايلىمىش موسيقى آلبوملارينين ايچىندە سئودىيى مغنىلىرى آختاردى. بير نئچە دوستويلا تئلفونلاشدى، بونولا بئلە گۇردويو كابوسون تاثيرى آلتدان چىخا بىلمەدى.

اۋز يانىندا آرينين آشىرى ايستەيىنە يوخ دئىيىنە پشمان كىمى اولسا دا، آرينين دەيىشكىلىك سببلىرىدن باش آچمالىدى. آرواد، حىسلىرىنە چوخ دا مئيدان وئرن بىرىسى دئىلىدى، آمما ندنسە ايندى ايچىندەكى حىس اونون بوتون دوشونجەسىنە غالىب گليردى. آرينين دەيىشلىمە سببىنى قوشخانانين بۇيروندهكى اۋزل اوتاقدا آختارماغا قرار وئردى. او اوتاق آرينين امنيتلى پناھگاہى ايدى.

آرواد بىر باشا قوشخانايى سارى گىتتى. پىللەلرى يوخارى قالخاندا
 حىس ائلەدى اونو آرخادان گودن وار. ائىواندا دايانىپ، باخچايا، حىطين
 باشاباشينا گۆز دولاندىردى. هر شئى يئرلى يئرىندەيدى. نه ديوارلار
 باشيندا نابلد بىرىسى گۆرونوردو، نه ده آغاجلار يىن گۆدەسى آراسيندا بىر
 شىخ گىزلىنىشىدى. بىر آن نظرىنە گىلدى مۇر آغاجىنىن گۆزۈ يۈمۈلدۈ.
 اۋز فېكرىندىن جانىنى خۇف باسدى. بو ايكىنچى دىفەيدى مۇر آغاجىنىن
 گودو كچو بىر آغاج اولدوغونو دويوردو. كىمىن عاغلىنا گلردى، كىم اينانا
 بىلردى باخچا بوجاغىنداكى بىر آغاج اينسانى گودسون؟!
 مدت لر اۋنجه بىر فېلىمدە آددىملايان آغاجلار ي گۆرمۈشۈدۈ.
 آغاجلار يىن كۆكلرى گۈنشە سارى آددىملايىردىلار. تاماشاچى يا ائلە
 گليردى كى آغاجلار يئىرىلر. آما گودو كچو آغاجلار گۆرە نه بىر سۆز
 ائشيتىمىشىدى، نه ده بىر كىلمە اوخوموشۈدۈ.
 ائىواندا دايانىپ، مۇر آغاجىنى گۆز آلتى اىزلەدى. آغاج دىم- دىك
 باخچانىن گوشەسىندە دايانمىش، يارپاقلار ي ايسە نسىم گوجويلە ترپەنيردى.

«دییەسن بو آغاج دوشونر بیر وارلیق کیمی منیمله اویون اوینايیر. ندن ایندیەجن اونون گودوکچو اولدوغونا برخود اولمامیشام؟ یانی بو سورەدە بیر گودوکچو کیمی باخچانین بوجاغیندان منی گودورموش؟ بلکه دە هر گئجه گیزلی پلیس لر کیمی گۆردوکلرینی اُریمه گزاریش وئریمیش! اولمییه یاشادیغیم ائودە بیر جاسوس آغاج وارمیش! بلکه ائله اونا گۆره اُریم هر گئجه ائوہ کئچمزدن اول آلاچیغا کئچیب، آغاجا زیللەنیر؟! او گئجه... او گئجه اؤزوم بو قولاخلاریمنان ائشیتدیم آلاچیق آلتیندا آغاجنان دانیشیردی. ایسکندرین بویونوزوندان دیییردی. اولموییه ایسکندرین بویونوزوندان مقصودو مخدر بیر مادەیدی! ایسکندرین بویونوزو... قانچاناغینا دؤنموش گۆزلر... مخدر مادە..!»

گئری دؤندو. بیر داها یاخیندان آغاجین گۆدەسیندەکی گۆزە بنزر دویونلرە باخدی. دویونلرین ایچیندە شار کیمی کیکیگە ایشیلدايیردی. شارلار کهربا رنگیندە اینسانین گۆز بَککلرینە بنزەيیردی.

هله دە گئجه گۆردویو کابوس یادیندان چیخمامیشدی. هؤوشنەسی آرتدی. هئچ گومان ائله مزدی گونون گون اؤرتاسیندا، اؤز ائویندە بیر آغاجدان قورخسون. تلم- تلهسیک قوشخانانین آلتینداکی زئرمی یه ائندی. باغبانلیق وسایطی ایچیندن بیر ناجاق گۆتوروب، آغاجین کنارینا گئری قاییتدی. آغاجین دویونلرینی نیشان توتوب، ناجاغی قالدیریپ، دویونلرە ساری ائندیرندە، ندنسه پئشمان اولدو. مَرَّ آغاجی دا قوشلار کیمی اُرینین عزیزلریندن بیری ایدی. آغاج زدەلنەسەیدی، اُرینە نه جواب وئرمەلییدی؟ ناجاغی باخچانین ایچینە آتیپ، ائوہ ساری یورودو. قارا بیر شال گۆتوروب، گئری قاییتدی. تۆۋشە یە- تۆۋشە یە شالی آغاجین گۆدەسیندەکی دویونلرین اوستونە دولاییب، دویون ووروب، گئری

قوشخانانىن پىنجىرەسىنىڭ باخدى. بىر نىچەسى بويونلارنى بدنلرئىنە قىسىپ، گولدانلارنىڭدا اوتورموشدولار. بىر نىچەسى دە دۈشمە اوستونىدە يئىرىدىلر. اُرى مەدەنى قوشخانادا گىزلەدە بىلر دئىە، دوشونموشدو. «قوشلار مەدەنى تاپىپ، دىمدىكلەسلر... يوووو... بوراسى اونوگىزلىتمەيە يارارلى يئر دئىل.»

قوشخانا گىتمەكن واز كئچىپ، سىرھىگىن اۈزل اوتاغىنىن قاپسىنى اچدى. دوشوندىونون عكسىنە، قاپى قىفلىلى دئىلدى. اىچرى گىرچك دىوارا مىخلانمىش آغ پارپارلىنىن چرچىوۈ اىچىندە بۈيۈمۈش شكىلىنى گۈرونجە، گىنە اىچىندە قىسقانچلىق دويغولارى جوشدو. قوشون شكىلى اۈزوندىن نىچە قات بۈيۈك گۈرونوردو. شكىلىن قاباغىندا دايانىپ، قوشا باخدى. بىر آنلىق، آغ پارپارلىيا قىسقانچلىغى، اُرىنىن مەدەنى مىصرف ائىدىيىنى يادىندان چىخارتدى.

«من اۈلسم دە، مىنى ھىچ بئلە قاپا سالىپ، دىوارا مىخلاماز... اۈلۈسوندىن دە زھلم گئدىر!»

اوتاقدا فىرلاندى. سىرھىگ اىلە برابر قوشخانا گلندە، بىر- اىكى دىققەلىك اوتاغا كئچىپ، سفرى ياتاغىن اوستونىدە اوتورموشدو. اوتاقدا اىكىنچى شىخس اوچون بىر سىندل يوخ اىدى. سىرھىگ يازىپ- اوخويان زامانلارى تىك قالمىغى تىرجىح وئردى. چوخ زامان گىجەلر بىر آز اونونلا ياتاندان سونرا قالىخىپ اۈزل اوتاغىنا گئدىرى. اوتاقدا يازى مىزى و كىتاب فىندىن علاوه كىچىك بىر مىز اوستونىدە تىك نفرلىك چاى سرويسى وار اىدى. ارواد كئچىپ يازى مىزىنىن دالىسىندا اىلەشىپ، پىنجىرەدىن حىطە باخدى. مۇرّ آغاجىنىن گۈزلىرىنە دولامىش شال يئرىندە اىدى. اۈز عاغلىنا آفرىن دئدى. سونرا قالىدى اُرىنىن بو قدر دەيىشىلمەسىنىن سببىنى نىچە تاپسىن. اۈل كىتابلاردان باشلاماق اىستەدى. آمما يئرىندىن تىپنەدى. او

قدر کیتابی گۆتور- قوی ائله مهیه تنبلییی گلدی. سونرا آل آتدی میزین چکمه جه سینه. چکمه جه نی قیفیلی گۆردوکده شوبهه سی داها آرتدی. اری ائوه دؤنمزدن اول چکمه جه نی آچمالی یدی. تئلیندن سانجاغینی چیخاردیب، قیفیلی قوردالادی. آتا ائوینده باجیسینین قیفیلی چکمه جه سیننی آچماقدا اوستاکار اولموشدو. آما ایللر ایدی داها سانجاق ایله قیفیل آچماغا مجبور قالمامیشدی. نه قدر چابالادی قیفیل آچیلما دی. عاغلینا بیر فیکیر چاتدی. تله سیک اوتاغینا ساری قاچدی. پالتار کؤمودونون اوستونده کی آچاری گۆتور، قاییتدی. مَرَّ آغاجینین اؤنوندن کئچنده عجیبه بیر حیس اؤزونده دویبدو. نظرینه گلدی آغاجین یارپاقلارینین هامیسی گۆز چیخاردیب، اونو گودورلر. آما آیاق ساخلا ماغا گلمزدی. نه اولوردو اولسون، او چکمه جه نی آچمالی یدی.

اوتاغا گیرجک دریندن نفس دریب، اومودسوز بیر حالدا آچاری چکمه جه نین قیفیلینا سالیب، بوردو. چکمه جه آچیلدی. بو قدر راحت آچیلجاغینا اؤزو ده اینانمیردی. حیاتینین آن آجی اولایی ایله قارشیلانچاق کیمی حالی وار ایدی. هؤوشنه دن قلبی شدتلی دؤیونوردو. چکمه جه نی آستاجا اؤزونه ساری چکدی. استرسدن آز قالیردی اوره یی سینه قفسیندن قوپوب، چکمه جه نین ایچینه آتیلسین. اؤنجه تخمین ووردوغو مخدر ماده عوضینه چکمه جه نین ایچینده کیتاب- دفترله قارشیلانچاق. گۆن جیلیدلی دفتر قهوه رنگینده یدی. کیتابین ایسه جیلدی اوزرینده ارینین آدی یازیلیمیشدی. تیکانلی بیر نسنه نی آله آلان کیمی احتیاطلا کیتاب- دفتر ی چکمه جه دن چیخاردیب، میز اوسته قویبدو. کیتابی گۆتوروب وراقلا دی.

«بو کیتاب نه زامان چاپ اولوب کی منیم خبریم اولمیییب؟!»

بیرینجی صحیفه نی آچدیقدا گۆزلی تعجبون بَرلدی.

«بۇ ندى داھا؟.. اعدام طريقهلىرى!»

اۆز سىسىندىن قورخىدۇ. جانىنى ھۇشنىە باسدى. صفحەنى وراقلايىپ،
يازىلمىش عنوانلارنى اوخىدۇ.

بىرىنچى بۆلۈم:

اعدام طريقهلىرى غەرب اۆلكەلىرىندە:

۱- تىرىباران

۲- دار آغاجى

۳- الكترىكى سىندى

۴- گاز اوتاغى

۵- گىوتىن

ايكىنچى بۆلۈم:

اعدام طريقهلىرى شەرق اۆلكەلىرىندە:

۱- تىرىباران

۲- دار آغاجى

۳- داش قلاقى

۴- شەمە آجىن

۵- ياغ قازانى

۶- بۇيۇن وورماق

۷- مەلە ائەمەك

«بۇلار ندى بۇ كىشى يازىپ؟»

كىتابى وراقلادى. ھەر واراغىنى چىقىرىدىكەنە تەجۋىدىن بىلىمىردى نە
ئەتسىن. دىل- دوداغى قورۇمۇشۇدۇ. مەخەر مەسئەلىسى تامامىلە ئەنەندىن
يۇخا چىقىپ، اونون يىرىنى كىتابىن يازىلارنى تۇتمۇشۇدۇ. ھەچ
اينانمىردى بۇ يازىلارنى ارنى يازسىن. نەجە اولاي بىلەردى قوشلارنى

رقصیندن فرحلهنن بیر کیشی بئله سویوق قانلی لبقلا داش قالاقدان، شمع آجین ائتمکدن، اؤلومدن، اۆلدورمکدن یازسین. یقین ایسکندریین بوینوز ائله بو کیتاب اولمالیدی!

کیتابی میز اوسته قویوب، دفتره باخدی. اونا آچیب اوخوماقدا ایکی هاوالی قالدی. ظنّ ائتدی ایسکندر ناغیلینی، اوسته لیک، آرینین شهوتلی بیر تجاوزکار کیمی اونا سالدیرماسینین سیرینی ائله همین دفترده تاپا بیلر. اوره یینین تاپاتاپینی ائشیدیر. آللی نارین بیر اُسمجه توتوب. بیرینجی دفه دی گیزلیجه آرینین اُشیالارینی چپ- چئویر ائله ییر. ائولیلک لریندن بری، بیر- بیرلرینین اؤزل دونیالارینا، اؤزل آنی لارینا سایقی ساخلا ییب، بیر- بیرلرینه امینلیک حسی یاشاتماغی باشا ریمیشلار. آما بو آن آرینه امینلیک حسی دوی دوران بیر آروادین ادا- اوصولونو چیخارتماغین یئری دئییلدی. آریندن خبرسیز، اونون ایشیندن باش آچماغیندا اؤزونو حاقلی بیلیردی.

آرینین آدینا تالیف اولونموش کیتاب یئترینجه احوالینی پوزموشدو. کیتابی وارقلا دیقجا باشا دوشوردو کی اورتاق بیر حیات قورموشسالار دا، آری اونا اؤز دونیاسیندان قیراقدان ساخلا ییب.

حیس ائدیردی دفتری آچسا قفیلدن زهرلی بیر حئیوان وارقا لرین آراسیندان چیخیب، اونا سانجاقاق. بونولا بئله شکّ شوبه ه یله دفتری آچدی. دفترین بیرینجی صحیفه سی آغ دیر. ندنسه آغ صحیفه اوره یینی آرجا دا اولسا دینج لتدی. دفتری وارقلا دی. سون یازینین آلتیندا کئچمیش گئجه نین تاریخی یازیل می شدی. گئنه اوره یی دؤیونمه یه باشلا دی. یازینی اوخودو:

«بویون حیاتیمین آن آغیر و آجی گونونو یاشادیم. باش دلایلین تکلیفینی قبول ائندنه محکوملارین جینسیّت لری هئچ عاغلیما دا

ھەر چىند بويون اعدام اولان ايكي فرقلى آروادىن حۇكمونو صادير
 ائلەمكەدە منىم اينە اوجوجان دخالتىم يوخ ايدى، آمما من دە بىر مدتدى
 بو حاكىم- محكوم اويونونون پراسسىنىن بىر پارچاسى اولموشام. اۆزومدن
 سوروشورام، من بو پراسسدە اولماسايدىم، بوايش داياناجاق ايدى؟
 اوتاقدا بىرى وارىمىش كىمى آرواد باشىنى يازيدان قالدېرىپ، اوجا
 سسلە دئدى: «ياني نمە؟ سفىر خانىم... پىگالىن رىيس خانىمى... اعدام...
 باش دللال... بو سۆزلر ندى بو كىشى يازىپ؟!»
 و دالسىنى اوخودو:

«البته كى يوخ! بلکہ منىم يئرىمە بىر آيرىسى اولسايدى، بويون
 اعدامدان اۇنجه پىگالىن رىيس خانىمىنىن آلىنە بىر گىلە سىگار وئرمزدى.
 واختى اۆلدورمزدى او سىگارنى چكسىن. منىم كىمى جوخەيە
 تاپشیرمازدى، آلىنلارنى نىشان توتوب، بىرىنجى گوللەيلە، چوخ درد
 چكمزىن محكوملارى تىرباران ائلەسىنلر. ھىچ كىم بىلمەسە دە، آن آزی
 اۆزوم بو فرقى باشا دوشورم. باش دللال كىمى قصىالقلب آدامىن گۆزو
 باخا- باخا فرقلى بىر ايش گۆردويومە غرور دويورام.»
 آرواد باشىنى دفتردن قالدېردى. حىس ائلىردى قولقلارنىن دىيىنى
 منگنە ایلە سىخىرلار.

«بولار ندى يازىپ!!! ھلە غرور دويورموش!!!»
 بارماقلارلا قولقلارنىن دالسىنى اۆوكەلەيىپ، گئە دفتەرە سارى آيىلدى.
 «اولمىيە بو كىشى رومان يازىر؟!»
 بىر داھا دفترى واراقلادى. يازىلارن آلتىندا تارىخ يازىلمىشىدى.
 آيدىن- آشكار ايدى آرىنىن گوندەلىك يازى دفتريدىر. ھۆوشنە ایلە گئە
 قالديغى يئردن اوخودو:

«پىشمانام يا يوخ؟ بىلىمىم. ھەر نەرسە، ئىشقا ئاتىمىن چىرىنىن
 ئالتىندىن قىراقدا، ئۆز ارادەملە، ئۆزۈم بىلەن بو ايشى قبول ائتمىش.
 بىرىنچى دەۋىر ئۆز ارادەملە دىغدەم اولان بىر ايشىن دالىسىنى توتۇش.
 قوشلار اولدوغۇ علاقمە ئاتىمىن مەنە چاتىپ، ئاتىمىن اصرارى ايله نىظامى
 دانىشكە دە درس اوخۇيۇپ، سىرەنگەلىك روتەسىنە چاتىشام. ئاتىمىن
 ئامرىلە ئارادىملا ئولنمىش، ھەر دۇنە ئارادىملا ياتاندا نىزىمە گىلەر ئاتام بىر
 يەردە دايانىپ، بىزە نىظارت ائدىر. ئاتىمىن ارادەسىلە ارادەسىز بىر وارلىغا
 چۆرىلىمىشدىم. ئۆزۈم نىظامى پالتار گىمىش، قۇللۇ- قۇتلى بىر قوش
 قۇۋان كىمى چىس ائدىردىم.

«ئامما جالالىغى (جالالىق دىنىم بىلە ئۆزۈمە چاقىسىزلىق ائلىم) ئۆز
 ارادەملە قبول ائلمىش. جالالىق مەن قوش قۇۋانلىقدان قورتاردى. بىلىم،
 اگر ئاتىمىن گوجو اولسايدى، سومۇكلرىنى بىر- يىغىش ائلەيىپ، تورپاق
 ئالتىندىن قالىپ، گىلە مەنە مانع اولاردى. يىقىن ئاتسىز- درىسىز ايسىكەت
 ئالە قولانغىمى قىزدىراند بارماق سومۇكلرىنى رەتلى اوزۇمدە قالاردى.
 شۇبھەم وار آيا او زامان دا ئاتىمىن ارادەسىنە باش ايرىدىم يوخسا يوخ!»

«ئارادىن گۆزۈ دىتەردە اوجا سىلە دىدى:

«ئۆزۈم بىلەن؟ يانى سەن ئۆزۈم بىلە- بىلە بىلە بىر ايشى قبول

ئالەيىپ، ئالە قانا باتىرىپسان؟»

يازىلاردان ھىچ بىر سەس چىخمايدى.

«ئىككى ئاراد... ئىككى مەھكۇم... ئارادلار بىرىنى زىرەدەن، او

بىرىسىنى ايسە اوچۇرۇمۇن دىيىدىن اعدام دىرەيىنن آياغىنا
 گىتىرىشىدۇلار. بىرى غۇرۇلۇ، او بىرىسى ايسە آياق آلتىدا ئزىلمىش، بىرى
 مەھكەمە نىن نىزىدە سىياسى شە، او بىرىسى ايجتماعى شە؛ بىرى
 ھۆكۈمە تاققا ووران، او بىرىسى كىشىلەر يارا- خورا، ايدىز- ھىپاتىت

«ألىنى قانا باتىرىپ، سورا ايستەيى جوشوب. من... آبتال من... ھلە بو
جنه وارين اوزونه دە گولموشم... آبتال من... آخماق من... خاخول من...
أششە من...!»

خئىلك او حالدا قالدى. آلاچىق آلتىنداكى صحنەنن بوتون اولايلىرى
بىر يانا، أرنىنن اوزونه گولمەيىن آجىسى ذھنىندىن چىخمىردى. يازىنىن
آردىنى اوخودو:

«بو گئجە آروادىم منىم داورانىشىمدان اوركوب، اوتاغىن قاپىسىنى
قىغىللادى. او آن يالنىز بىر فىكىر منە غالىب اولموشدو. ھر نە اولور
اولسون، اؤزومو بو وضعيتدن قورتارمالى يام. غاغلىما گلن بىرىنجى فىكىر
پىگالا گئتمەك اولدو.

ايندى يازا- يازا اؤزومدىن سوروشورام ندىن پىگال؟ عؤمرومدە پىگال
كىمى مەكانلار گئتمەيە ھىچ احتىياج دويمامىشىدىم. جىنسل احتىاجلارىم
او قدر شەتلى اولمامىشىدى منى بئلە يئرلەرە چەكسىن. بو ياشىماجان
پىگال ھىچ زامان عئىنىمە دە گلەمىشىدى. بلكە بويون رىيس خانىمىن
اعدامىنىن تائىرىندە بىلىنچە التىم پىگالى عئىنىمە گتىردى!

پىگالا واريد اولاندا عجىبە بىر احوالىم وار ايدى. دوست- آشنا منى
اورالاردا گۆردوكلرىندىن چەكىنىردىم. آمما گويا پىگال دونياسىندا دوست-
آشنا بىر- بىرلىرىنى گۆرسەلەر دە، يان كئچىپ، تانىشلىق وئرمزلىر. گۆرسەلەر
دە گۆرمز سانارلار. چونكى اگر پىگالا گئتمەك جماعتىن گۆزوندە أسكىك
بىر ايجماعى داورانىش سايىلىرسا، اورا گئدىنلرىن ھامىسىنىن بو
أسكىكلىكدن پايى وار. اؤ اوزدىن پىگالدا "دەوہ گۆردون، قىغىنى
گۆرمەدون" أصلى حاكىمدىر. بو مسئلەنى پىگالدىن چىخاندا باشا
دوشدوم. باش دلالىن شوفرى ايكى پىگال خانىمىنى ماشىنا مىندىررەكن،

گويىا ھىچ مەنى تەنىمەدى. ھال بو كى ھەر گون قاراۋول ايت كىمى
باش دىللىن ايش يىرىنىن قاپىسىندا اونون كىشىيىنى چكر.

ارگىنلىمىش بىر جاۋان كىمى يىدىم. مەنى پىس بىر ۋەزىيەتە قويان
ايسىتەيىمدىن بوشالماق ايسىتەسم دە، اوتانيردىم. عىبىيە بىر دونيادى
پىگال دونياسى. مەدرىزە بىر دونيادى. اورادا ايشلەين خانىمالارنى
گونونون، ساعەتلەرىنىن فرقىلى قىمتلىرى وار.

مەندىن دە سايتال گۆرون بىر كىشى كامپيۇتر آرخاسىندا اوتورموش،
دىۋارا مىخلانمىش بۇيۇك بىر تىۋى مانىتوروندا خانىمالارنى ۋىدىئولارنى
مەنە گۆستردى. ۋىدىئولارداكى خانىمالار اولماسىن ادا- اطۋاردان چىخىردىلار.
لاپ ادبلى ايشلىرى ۋاقىتلىق ساققىز چىنىمەلرىدى. ساققىز چىنىمەيىن سىبى
ندى گۆرەسن؟ گۆزلى، چىركىنى، لوندى، سارىسى، اسمرى... ھامىسىنى
آغزىندا ساققىز، گۆشەيىردىلەر. بىلكە دە بوشلوق ۋ بىيەۋەلىيىن چىرخەسى دىر
ساققىز چىنىمەك. بىر آن نظرىمە گەلى ساققىز چىنىمەك بو خانىمالارى
اۋچورومون لاپ دىيىنە سورۇتلىيىر. ۋىدىئولاردا خانىمالارنى آغىزلارنى
ھەركەتى نومايشە قويوموش بىنلەرىنىن ھەركەتلىك پارالل گۆرونوردۇ. گويىا ساققىز
چىنىمەسەيىلەر، ھەركەتلەرىنىدا بۇيۇك بىر نوقسان اوز وئىردى. نەنسى
خانىمالارنى بىرى چوخ تەنىش گەلى مەنە. ھەرچەند چالىشىردىم نەشلىيىم
بىللى اولماسىن، آمما استىسىم قويمادى يادىما سالىم بو خانىم كىمە بىزەيىر.
ۋىدىئولاردا باخدىقچا استىسىم آرتىردى. ايشى اوزالتمايىم دىيە، گۆزۈمە تەنىش
گەن خانىمى سەچدىم.

اۋ خانىم اوتاغا گىرىپ، ھەر جۈملە آراسى آغزىنداكى ساققىزى
قۇۋۇقلاندىرىپ، پارتلاتتى. مەنە قالدىم باخا- باخا. ائلە مەھارتلە دالبادال
قۇۋۇق چىخاردى، پارتلايدىكى، نظرىمە گەلى قۇۋۇقلە مشغول
اولسا دا، قۇۋۇق پارتلاتماسىندىن آل چەكەسى دىيىل.

اؤ، منیم هویوخدوغومو سایمازدان دئدی: تئز اول، منیم ديقه-
ساعاتیمین حسابی وار هاااا.

او آن کیمه بنزه دییی یادیم دوشدو. اؤ، آروادیم بنزه بیردی. آما
آروادیم هئچ زامان بو وقاحتله ساققیز چئینه مز. آروادیمین ساققیز
چئینه سی ده آیری اطواری کیمیدیر. آروادیم بیر آز غورولو، بیر آز اؤزونو
بینمیش، بیر آز دا اشراف منشدیر. اونون دا بوشلوق و بیهوده لی یینین
چرخه سی اشرافیت و غورونا بولاشیب. یقین کی آروادیم آیری اطواری
کیمی، ساققیز چئینه سی ده ساعاتلار جا آینا قاباغیندا تمرین ائله ییب،
اؤزونو گۆزدن کئچیریر.

خانیمین کیچیک یاشی، ادا- اطواری، ساققیز چئینه یینین طرزی و
هر نندن اؤنملی آروادیم بنزه دییی اوره ییمی ووردو. اونا یاخینلاشا بیلمه دیم،
آرواد عصیلشمیش بیر حالدا دفتری میز اوستوندن یئرله دی.
«ولماسا یاخینلاشاردین داااا... نئجه جرئت ائله ییب، منه گۆره بئله
سؤزلر یازیسان؟ بیر آز غورور، بیر آز اؤزونو بینمیش... بیهوده لیک
چرخه سی... آینا قاباغیندا ساققیز چئینه سی تمرین ائله ییب...»
عصبانیت، قیسقانچلیق، نیفرت دویغولاری بیر- بیرینه قاریشمیشدی.
آما یازیلاری اوخومازدان اوتاقدان چیخیب گنده بیلمزدی. دفتری یئردن
گۆتوروب، یاریمچیلیق قالمیش صحیفه نی آچدی:
«دوردوغوم یئرده... چابالادیم. چابالاماعیم بؤش قویودان سو چکمک
کیمی یدی.

قیز بیردن- بیره قیشقیردی: ماماااا، گل گۆر نه خبردی!
دئدیم به قیزین آناسی ائله ایندیجه قاپیدان ایچری گیره جک. آما
سن دئمه، قیز دؤوقه گلیمیشدی.

گئنه دئدی: سن کیمن؟! سادیسمین وار؟ بیر بئله یولو آتیلیب
 گلیبسن پیگالا، پول خشله میسن کی اؤزوو گولدوره سن؟
 قیزین سؤزونو حسابا قویما دیم. من بیر ساعاتین پولونو قاباقجا
 اؤده میشدیم. بو بیر ساعتدا آیری مشتریلر کیمی اؤزومه گۆره حاق-
 حوقوقوم وار ایدی. قیز اؤزونو یاتاق اوسته سالیب دئدی: بولوسن بونا نه
 دئیرلر؟ دئیرلر مئیوه نی بوشلاییب، قابیغینی گمیریر.
 سونرا وقاحتله گوله- گوله آرتیردی: باری اقلأ اوزووو چئویر منه
 ساری، بلکه سنین قول- قووتیوی گؤرونجه بیزیم ده اؤلوموز خورتدادی!
 هئج عاغلیما گلمزدی جاوان بیر قیزین آغزیندان بئله سؤزلر
 ائشیدیم. قیز ائله دئینده ندنسه آروادیمین سؤزو یادیم دوشدو:
 "هانسیمیز گؤزل رقص ائلیریک؟ من یا آغ پارپارلی؟"
 قیزین اوستونه قوسماغیم گلدی. ایمضالادیغیم بیر ساعاتلیق
 مقایله ده، قیزلارین اوستونه قوسماق یاساق بیر ایش کیمی قئید
 اولونموشدو. بوشالمامیش، بیلمه دیم نئجه اوردان چیخیب، اؤزومو خیابانا
 سالدیم. بیر باشا ائوه گلدیم. نه ائده جه ییمی بیلمیردیم. آروادیمین اوتاغی
 قیفیلییدی، چیراغی دا سؤنوک. کئچیب آلاچیق آلتیندا اوتوردوم مَرَّ
 آغاجی له بیر- ایکی کلمه دانیشیم، بلکه جیسمیمدن آل چکمه یین بو
 حئیوانی ایسته ییم ایتیپ، گئتسین. مَرَّ آغاجی همیشه کی کیمی دینیپ-
 دانیشمازدان منی باشا دوشوب، عاغلیمدان کئچهنی اوخودو. من آلاچیق
 آلتدا، او ایسه قارالمیش گؤیون آلتیندا قارشى- قارشىا بیر- بیریمیزه
 زیللندیک. آغاج ایچیمی اوخودوقجا گؤزلری قان چاناغینا دؤنوشدو. داها او
 گؤزلر جانیم خوف سالمیردی. او قان چاناغی گؤزلره عادت ائله میشدیم.
 بیر آن عاغلیما عجیبه بیر شئی گلدی. قالخیپ، آغاج ایله گؤز- گؤزه
 دایاندیم. مَرَّ آغاجی نه آروادیم ایدی نه ده پیگالداکی آروادیم بنزر جاوان

قىز. نە قوسماغىم گلىردى نە دە او قانچانغى گۆزلردن اۋپمك
اىستەيىردىم. آنجاق دەننىم فرمان وئرن ايشە يوخ دىيە بىلمەيدىم. مۇر
آغاچى خىسوت ايلە اىستىكلىرىمدن بوشالماغى مەنە خىس ائىدىردى.

ايندى يازا- يازا اۋزومدن سورشورام مەن مازوخىستىن بىرىسىم
يوخسا پىگالداكى قىز دىئىيى كىمى سادىسىمىم وار؟ باش دىلال دا مەنم
بعضى ايشلىرىمە سادىسىمىم عنوانىنى ياراشدىرىر. آمما خبرى يوخدور او
ايشلىرىن ھامىسى جالدىلغىن اخلاقىنى قۇرماقداندىر. جالدىلىق اخلاقى
مەنە خۇكم ائلىر اۋلومو محكوملارلا آسانلاشدىرىم.

اۋزومە قالسا دىيەرم مەن نە مازوخىستىم، نە دە سادىسىمىم وار. بوتون
ھاياتىمدا قوش قوۋان كىمى بىر وارلىق اولدوغومدان قورتولوب، آزاد
ارادەنىن سونامىسىنە اوغرامىش بىر اىنسانام.»

آروادىن رەنگى بوزارىب. دىفترىن اوستونە اۋيودو. آمما قوسونتودان
خبر يوخ ايدى، اۋيومەلىرى قورو اۋيومەيدى. اىچىندەكى بىر- بىرىنە
ھۇرولموش خىرت ايلە نىفرتى دىفترىن اوستونە قوسا بىلسەيدى، بلكە
قولاغىنىن دىيىندەكى فىشاردان راحتلاشاردى. دالبالا اۋيويوب،
گۆزلىرى قارالسا دا، اوخوماقدان آل چكە بىلمىر. صحىفەنى گىرى
چئويدى. ايكى گون اۋنچەكى يازىنى اوخودو:

«بويونون اعدام تۇرەنى اۋزل بىر آئىن كىمىيدى. "يئىرآلتى نىشەر"
قوروپونون باشچىلارىنىن خۇكومو اجرا اولدو. آرمانخواه دانيشچولارىن
حرىكاتى دىر "يئىرآلتى نىشەر" قوروپونون حرىكاتى. گىزلىچە چاپ ائىدىكلىرى
كىتاب، درگى، شىبنامە و بو كىمى ايشلىرە گۇرە، باش دىلالىن محكمەسى
اونلارىن باشچىلارىنا تىرباران خۇكمو وئرمىشىدى. مەن ايسە گەنە دە بو
تىرباران مەراسىمىنىن آپارىچىسى يىدىم.

اۋزومو اونلارلىق تىك بە تىكىنىن يىرىنە قويسام دا آنجاق اونلارلىق باشا دوشە بىلمەدەيم. آخىر بو نىتىجە يە چاتىدىم كى من ھىچ زامان اونلارلىق دونياسىندا اولماق ايسىتەمزدەيم. جاوانلىغىمدا بىلە بىر قورۇپا قاتىلاچاق قدر ھىچ بىر ايدىنولۇزى يە اينانامىشام. اونلار ايسە ايدىنولۇزى گۇرە اۋلوم آياغىنا گىتمە يە فخر ائەلە يىردىلر.

"يىرآلتى نىش" قورۇپونون مىكمەسىنىن ياۋاش- ياۋاش اوستو آچىلىپ، كۇدتا دۇلتىنىن، اۋزلىكە مىكمەدە باش دىلالىن علىھىنە دانىشىلان سۇزلىر جماعتىن آغزىنا دوشوب، دۇلت ايسە مىكمەدەكى دانىشىقلارلىق ويدىولارلىق جماعت آراسىندا پايداشان شىخىللىرى گىلىگىلى آختارسا دا، آنجاق آللىرى بوشا چىخىر. دۇلت دانىشگاھلاردا، مىترو صفلىرىندە، اوتوبوس دوراقلارلىق دانىشچولارلىق مىكمە دانىشىقلارلىق آغىزلاردا گىزمەسىنە ھىچ دۇزە بىلمىر.

آمما من نە دۇلتىم، نە باش دىلال. اعتراف ائەلمەلىم كى، بو قورۇپون عضولرىنىن شىھامتىنە خۇرمەتلە ياناشىرام. بو خۇرمەت دوشمانا خۇرمەت بىلەمك آنلامىندا دىيىل. من بو قورۇپون سىتار بىر چاپخانا واسىطەسىلە دىشدىن دىرناغاچان سىلاھلى اولان خۇكومەتى ولولە يە سالماقلارلىق اچىمىدە آلقيشلايىرام. بو دانىشچولارلىق ارادەسىنى تىسىن ائلىرم.

اعدامدان بىر- ايكى ساعات اۋنچە، سون ساعاتلارلىق كىچىردىكللىرى سىللۇلارلىق، اونلارلىق ياخىندان گۇرمە يە گىتەيم. اونلارلىق نە سايلاق اولدوقلارلىق ماراقلانمىشىم. آمما ندنسە اچىرى كىچمەدەيم. آنجاق سىللۇلون گۇزلىونىن اونلارلىق گودوردوم. جاوانلارلىق بىرىندىن علاۋە، ھامىسى بىر لىكدە بىر مارشى آستا سىسلە فىت چالىردىلار. ائەلە اوردا دىنىمە بىر فىكىر چاتىدى. "يىرآلتى نىش" قورۇپونون اعدام مىراسىمىندە او فىكىرى قوۋەدىن فعەلە گىتەيم.

«بويون بىرىنجى اعدام مراسىمىنىن آپارىجىسى اولدوم. دريادارين اعدامى. حۇكومتىن ايرى دەنە مخاليفلرىندىن بىرىسى. وورغولامالىيام آنجاق حۇكومتىن ايرى دەنە مخاليفى، منىم يوخ.

دريادارين اعدامىندان يازماق منى اينجىدىر. اونو اوزاقدان اوزاغا تانىردىم. رشادتلىرىنە تحسىن گۆزويلە باخىردىم. اۆلكە اوغروندا گۆردوكلرى ايشلر اونودولمازدىر. اۆلكەدن كناردا تحصيل آلىب، تجربهلى بىر گمى مهندىسى كىمى دۇنوب، علمىنى اۆلكە يە حصر ائتمىشىدى.

دئمىرم دريادارين آدىنى گۆرندە ھۇوشنە باسمىدى، يوخ، ھۇوشنەدن آرتىق حتى قۇرخو دا باسدى. اۆزوملە ساواشماغا باشلادىم. سونرا اۆزومدىن سوروشدوم: اگر اۆلكەدە اوز وئرن كودتادا، باش دللالىن جىناھى اودوزوب، دريادارگىلىن جىناھى قازانسايدى، نئجە اولاردى؟ دريادارين جىناھى منە اعدام آپارىجىسى كىمى تكليف ائتسەيدىلر قبول ائلردىم يوخسا يوخ؟

قطعىتلە دئمىرم، آمما تخمىن وورورام قبول ائلردىم. گئنە بوردا اۆزومدىن بىر سوال ائلمەلىيم. توتالىم اعدام اولان شىخى باش دللال اولسايدى، گئنە اونونلا دا دريادار كىمى رفتار ائلردىم؟ قطعىتلە بىر سۆز دىيە بىلمىرم. بعضى جوابلاردا تجربهدن سونرا يئتىشمك اولار.

دريادارين اعدام مراسىمىندە باش دللال اۆزو دە اعدام مئيدانىندا حاضىر اولموشدو. حضورو ايله اۆدوزموش، اۆلوم آياغىندا اولان دريادارا مئيدان اوخويوردو. دريادار اونو گۆرمزدن، ساىمازدان دايانمىشىدى. جوخە يە آزاد دئىيب، دريادارا نىظامى سلام وئردىيىمدە، اونون گۆزوندەكى سئوينجە ھۇرولموش حئىرت عۆمور بويو دھنىمدە قالاچاق. سىلاحى سرعتلە بئىنىنە سىخىدىم. باخشىنداكى سئوينجە ھۇرولموش حئىرتىن محو اولماغىنا مجال وئرمەدىم.

درىدارىن اعدام مراسىمىندىن سونرا اينانىلماز بىر حالا دوشدوم.
بوغازىم جىرىلانجان باغىرىپ، اونون اعدام اولدوغونو بوتون دونىيا اعلان
ائتمەيىم بىر ياندان، او بىرى ياندان دا سوسماغىم، عۇمرومون سونونا قدر
لال اولماغىم گللىردى.

بىر - اىكى ساعات خىيابانلاردا سومسوندوم. قارشىدان گلن،
كنارىمدان كئچن اينسانلار باخىپ، اۇزومدىن سوروشوردوم: بو آداملار
خبرى اولسا من بىر آز اۇنجه سىلاخىمى بىر اينسانىن بئىنىنە سىخىپ،
ايندى خىياباندا آياغىمى اونلارنىن آياق قويدوغو يىرلرە قويوب، گزىرم،
منىملە نئجه معامىلە ائىلدىلر؟ گۇرەسن بو اينسانلارنىن ايچىندە منە تاي
بىرىسى تاپىلار؟

اينسانىن ذهنىندىن كئچن فىكىرلر، ائىلەدىيى عمللر چۇهرەسىندە
عكس اولونسا، يقىن كى بۇيوك بىر اينسانى فاجىيە اوز وئىرمىش. قدىم
زامانلار جالدارىن آلىنلارىنداكى مۇهور اونلارنى سىجىللىسىدى. ايندى
نئجه؟ يقىنىم وار ايندى بو خىياباندا، اطرافىمدا گزن اينسانلار منىم كىم
اولدوغومدان، نە ايش گۇردويومدىن خبرلرى اولسا، منى تىكە - تىكە
ائىدىپ، ايت - پىشىيىن قاباغىنا اتارلار.

بىر اينسانلا دانىشىپ، احوالىمى دئىمك قدر جسارتىم يوخ ايدى. ائو
گلدىم. همىشەكى كىمى آلاچىق آلتىندا اوتوردوم. مۇرآغاجى اينسان
دئىلىدى. آمما من اينساندان آرتىق اونونلا اونسىت تاپمىشىدىم. سىرداشىم
ايدى مۇرآغاجى. اونا دانىشسايدىم منى تىكە - پارچا ائتمەيە اونون گوجو
چاتمازدى. اىستەدىم باشىمدان سۇووشان آنىلارنى ناغل ائىلەيىم، آمما
آغاجىن يارپاقلارنىنى يىل ھاواسىلە اويناين گۇرندە، سوسدوم. ايچىمە
قورخو دامدى. اۇزومە دئىدىم: اكر بو آغاجىن يارپاقلارى دىل آچىپ، منىم
سىرىمى سۇىلەسەلر، دونيا خبردار اولار.

گۆردویوم ایشدن شرمندەیدیم؟ یوخ. پشیمان ایدیم؟ یوخ. بس بو قورخونون سببی نه ایدی؟ بو دقیقه یه جن اونو تاپا بیلمه میشم.

من سوساراق، آغاجین گۆدە سیندە کی دویونلر عجیبه بیر گۆز شکیلینه دۆنوشدو. گئت- گئده قیزاردی. دویونلر گۆز اولموش، منیم ذهنیمدن کئچەنی اوخویوردو. مَرَّ آغاجی منیم قورخومو دۆیوردو. من ایسکندرین ناغیلینی اونا ناغل اندرکن، آروادیم گلدی. آروادیمی گۆرونجه حنیوان سایاق بیر غریزه ایچیمده جوشماغا باشلادی.

ایندیسە بونلاری یازاراق اۆزومدن سوروشورام: گۆره سن مَرَّ آغاجینین دویونلری حقیقتاً گۆزه دۆنوشموشدو، یوخسا منیم ذهنیمده بئله بیر تصوور یارانندی؟

حقیقتی اولماسا دا آنجاق من او آنی یاشادیم. منیم ذهنیمین گۆزوندە مَرَّ آغاجینین دویونو گۆزه دۆنوشدو. ذهنیمده اوز وئرلر منیم حقیقتیمدیر. بیلیمیرم او دقیقه آروادیمین یئرینه بیر آیری شخصی گۆرسەیدیم گئنه ده بئله احوالاتا دوشردیم یا یوخ! آروادیم مجال وئرمەدیم سۆزۈنۈ دوام وئرسین...

اونون خبری اولسایدی من بیر- ایکی ساعات اۆنجه سیلاخیمی بیر دریادارین بئینینه سیخیب، ایندیسە اونو بیرتیجی بیر حنیوان ایستەیی کیمی سیخیشدیریرام، نه ائلردی؟ هله ده بیر آز اۆنجه آلاچیق آلتدا راضیلایلا تبسوم ائتدییی ذهنیمدهدیر.»

آروادین سینە سیندن آغری قالخدی. نفسی خیرخیراسینا یئتیشندە یاریمچیلیق قالیردی.

«کاش تبسوم ائله دیییم یئرده داشا دۆنردیم، بو نه داش ایمیش منیم باشیما دوشوب؟ من نه باشی داشلی میشم کی بئله بیر جنه وارینان بیر یئرده یاشیرام؟»

قوتوندان قوروموشدۇ. قەھر خىر خىراسىنى سىخىردى. گۆزۈندىن بىر-
ايكى دامجى ياش سوزسەيدى، دۇشۇندىن قوپان آغرى كسىلردى.
چكدىيى آجى- آغرىلار رىغما يازىلار اوخوماقدان واز كىچە بىلمىر.
يازىلار ماگىنت كىمى اونو اۆزۈنە سارى چكىر.

«اگر آروادىمىن خبرى اولسا من اعدام آپارىجىسى اولموشام... يوخ!»
آروادىمىن خبرى اولمايلاق. بو ايشىن آنجاق منە دخلى وار. اونو
ايلىگىلىدىرمىز. بو ايشى منىم ايشىمدير. ھىچ بىر زامان خبرى اولمايلاق.
درىدارىن اولومونو آسان ائەلەين كىشىنىن ھاققى يوخدور ياشايىشى آروادىنا
زھرا ئەلەسىن.

منىم دونىام ايله آروادىمىن دونىاسى قارشى قارشىيا دايانمىش ايكى
فرقلى قارەدير. يالنىز كىچىك بىر مساحتدە اورتاقلىقلار وار. اوستەلىك،
ياخچى بىلىرم آروادىم منى باشا دوشەجك قدر اورەيى گىنىش بىر
اينسان دىيىل...

آروادىن گۆزلى قارالىر. اوخودوقلارنى يوخودا گۆرسەيدى،
آيىلاندان سونرا ھىچ ياتماق ايستەمزدى. ناغىللاردا، رومانلاردا بئە بىر
ماجرالار اوخوماق قدر تابى يوخ ايدى، ھاندا قالسىن ايللرچە بىرلىكدە
ياشادىغى ارىنىن گوندەلىك دفترىندە اوخوسون.

«مخدر تاپاماغا گلدىم، عوضىنە بىر جالادا راستلاشدىم!»

يئرىندىن قالخدى. آغ پارپارلى اۆز چرچىوہسىندىن اونا باخىردى. داھا نە
قوشلار قىسقانىردى نە دە اونلاردان زھلەسى گىدىردى. سايلىمىش
ايللىرىنى، دويغولارنى بىر جالاد ايله پايلاشماغىنا گۆرە اۆزۈندىن نىفرت
اىدىردى. قاپى يا سارى گندە- گندە چرچىوہدەكى پارپارلى يا خىطاب دىدى:
«بىر دىققە دە بو ائودە قالا بىلمەرم. دىمك من بىر جالادنان باشىمى

بىر ياسدىغا قويوردوم... بىر جالادنان...»

قوللارى سوستالمىش، آياقلارى دالىسىجا سورنە- سورونە ائىوانا
چىخدى. بىر پىللە ائىنمەمىش تپەسى اوستە پىللەلردن آشاغى گلدى.
باشى دەمىر نردەيە توخونوب، پىللەلرىن آياغىندا يئره سرەلندى.
قولاغىندان سىزان قان بوينوندان سوزوب، بىر- اىكى دامجى حىطىن
دۇشمەسىنە دامجىلادى...

طیب خافا خافدان سرهنگین اوز به اوزونده ایلشدییی یئردن قالخیب،
 کئچیب اونون بۇیرونده ایلشیدی. اوزون زامان ایدی سرهنگ هئچ بیر
 خانیم ایله ایلگی-علاقه سی یوخ ایدی. طیب ایلشمکده، سرهنگ اونون
 بدنندن قالخان عطر اییسینی دویبدو. بیر آن آروادینی خاطیرلادی.
 آروادیندان همیشه یاس عطرینین اییسی گلردی. بیر داها دریندن نفس
 درد. آما طیبدن قالخان، یاس عطری دئییل، هلو عطری ایدی.
 سرهنگین دریندن نفس درمه سی طیبین گۆزوندن قاچمادی.

«هلو اییسی توتموشام. بویون کامانکار دولوسو هلو گتیرمیشم شهره»
 دئییب، یئریندن قالخدی. یان میزدن، خالوغلو دیرسکله ندییی یئردن
 کیفینی گۆتوروب، گئری دۆندو. گولومسه یه رک کیفیندن بیر هلو
 چیخاردیب، میز اوسته قویبدو.

«بو سنین قیسمتینده یمیش!»

سرهنگ ایسه هلونو گۆتوروب، اییله دی. طیب گوله-گوله دئدی:
 «دادی اییسیندن خوشدی. اییسی اوشاق اُسکی سی قوخویار.»

«اوشاق اُسكىسى؟»

«بولموسن يانى نمنه؟ كۆرپە اوشاغىن يويولموش تميز اُسكىسىنىن
ايىسىنى وئىر.»

سرھنگ اونون بنزتمەسىنە گولمەيى توتدو. آما اوشاق اُسكىسىنىن
ايىسىنى تصوور ائلەيە بىلمەدى. غيرارادى بير حالدا گولومسەيەرك
سوروشدو: «من باشا دوشمەدیم اوشاق اُسكىسى هلو ايىسى وئىر يا هلو
اوشاق اُسكىسىنىن ايىسىنى وئىر؟!»

«ئۆز آرامىزدى، سىزىزلىيىوۋە دئىيل، سن دە ميرتجىلسان هااااا!»
سرھنگ طىبەلە صمىمىت قوردوغونا اۋزونو قىنادى. هلونو ميز اوستە
قويودو. هئچ گويىلو يوخ ايدى طىب قفەنىن آيرى مشترىلرینە تاى اونون
دا جىك- بۆكۈندىن خبرى اولسون.

كور قوجا آلیندە سنگگ، يئنىدن قفەنىن پىللەلریندە أیلشدى.
هاوا گئت- گئدە توتقونلاشیردى. گۆى هاندايدى بولودلارینی نیواکین
پایتختی اوزرینە یاغدیرسین. سرھنگ ساعاتینا باخدی. گئتمک واختی
چاتمیشدی. ایستەدی کیتابینی بوکوب آیاغا قالخسین، ائله همن آن طیب
ألینی کیتابین آراسینا قويوب دئدی: «بو صفحەدە نمنه یازیب؟»

«دەلى لیخدن، اۋلومدن» دئیب، آیاغا قالخدی. طیبین قصدی یوخ
ایدی ألینی کیتابین آراسیندان چکسین. اُرکویون بیر لحنە دئدی: «بو
صفحەدە نه یازدیغینی منە اوخو داااا...»

سرھنگ ایکی شک آراسیندا قالان آدام کیمی اوخویوب اوخوماماق
آراسیندا قالدی. هاوا بتردن گورولداییب، ایلدیريم شاخدی. سرھنگ
يئنىدن يئریندە أیلشدى. طیبین سۆزونو يئره سالا بىلمەيىب، اوخودو:
«او دوغولوب، بو دونيايا آياق باسدیغیندان برى، بشرین هر
وضعیتینە، طبیعتین دۆزولمز یارالارینا دۆزۈپ، اونلاری باشیندان

سۇوماغى قبول ائلهدى. فلاكت و آجى - آغريلارلا اؤلومه دوغرو گندركن، مصيبتلى بىر يولدان كئچدى. عئين حالدا بو يول، جنون يولو ايدى. بشرين مصيبتلرينين بىر شكىلى جنون اولدوغونا گۆره، دهلى لره حۇرمتله ياناشيب، اونلارلا همدرديك ائله مك لازيمدير. جنونا حۇرمتله ياناشماق، دهلى لىيى بىر ناخوشلوق و يا اراده دن ايراق بىر حادىثه سانماق آنلامينا گلمير، بلكه ده اينسانين حقيقتى نين چۆكموش بىر بۆلگه سىنى رسمى لشديرمك آنلاميندادير...»^۱

طيب صحيفه نى چئويريب، آيرى بىر صحيفه نين اوخوماغىنى طلب ائتمه سين دئيه، كيتابى بوكدو. طيب اوجا سسله دئدى: «من بوراجان هئچ بيلميرديم يئر اوزونده دهلى لره حۇرمت قويان بيريسى ده تاپيلار!»

«جنونون دا هر شئى كيمى بىر تاريخى وار.»

يان ميزده ايلشميش خالوغلۇ گوله - گوله دئدى: «طيب دىققتين قولاق آس! سن دייسن به تاريخ ائله فقط تاريخ ناديردى؟!»

سرهنك تهزه باشا دوشدو كى خالوغلۇ ميز باشينداكيلا رلا دانيشماغينا دئييل، بوتون فيكرى قالب اونونلا طيبين دانيشيقلارينين يانيندا. طيب اوزدن گئدن دئييلدى. خالوغلونون آتماجا سؤزونون جوابيندا دئدى: «چوخ دا اؤزووه قراحلانما. دوز دייسن اگر، دئه گؤروم اؤلومون تاريخى نه واختا گئديب، چاتير؟»

«من ده دئييرم به نه سوروشور. بونون جوابىنى اوشاق دا بيلر دا، بيرينجى آدام دوغولاندا اؤلوم ده اوننان آياق به آياق گليب تا قبيستانانجان...»

«گؤردون دئديم اؤزووه قراحلانما! اؤلوم تاريخى هابيل - قابيل زمانينا چاتير. قابيل اؤز قارداشى هابيللى اؤلدورندن سورا، اؤلوم تاريخى ده باشلايب.»

۱ - ميشل فوكو، تاريخ جنون، ديوانگان بؤلومو، ص ۹۵.

«دئمه شوخلوق ائلیرم، سنین جانین دوز دییرم ها طیب! سنین
بئش اون کیلاس ساوادین اولسئیدی، علامه‌ی دهر اولاردین!»
«علامه‌لیخ پئش‌کئش، اگر معلم کیمی بو یازیلاری اوخویا
بیلسئیدیم مننن خوشبختی تاپیلمازدی.»
طیب خالوغلونو بوشلاییب، سرهنگه ساری دؤندو: «سن بولوردون
اؤلوم تاریخی هابیل - قابیله چاتیر؟!»

آروادى، يوغون باخيم آلتىندا جسد كىمى بىر گۇودەدىر، آغزىندا
 اوكسىژن ماسكاسى، ياتاغىن باشىنداكى ونتىلاتوردان^۱ اوزانمىش سىمىلر
 دۇشونە وصل اولموش. آنباشى نبض سايىسى لا قلىبىنىن دۇيونتولرى زىگزاگ
 شكىلى كىمى باشى اوستەكى دستگاھدا گۇرونور. دۇكتور سفسطەباز بىر
 فلسفەچى كىمى اينسانىن اۇلوم برابرىندە عاجىزلىيىنى تجربى يوللارلا ثبوت
 ائتمەيە چاليشىر. دانىشاندا آلرىندىن ياردىم آلير بلکہ سۇزلىرىنى راحت ثبوت
 يئتيرسىن. سرهنگ ايسە دۇكتورون دانىشماغىندان بئزمىش بىر حالدا اونا
 قولاق آسىر.

«داھا بئىنىنە نە قان يئتيشىر نە دە اوكسىژن. ھىچ بىر عكس العملى

يوخدور!»

سرهنگە ائلە گلير كى، دۇكتورون آللىرى ترەزى كفەلریدی. دانىشاراق آروادىنىن اۇلوم-قالىم مسئلەسىنى آغیر-يونغول ائلەيىر.

۱- ونتىلاتور: مصنوعى نفس اىزارى. مريضخانا دا سىسى يو و آىسى يو بخش لرىندە بسترى اۇلان ناخوشلارنى نفس آلىپ وئرمەلرىنە ياردىمچى اۇلماق اوچون ونتىلاتورا باغلارلار.

«اینسانین بئینی اۆلندن سونرا، ادراک قابیلیتینی آلدن وئیر. گۆروب، ائشیدیب، قوخلاماق و... بوتون حیسلری یوخا چیخار. نه آغرینى حیس ائدر نه ده بدننین تحریکاتینا عکس العمل گۆرسه در.»

آروادی بئش حیسنی ده آلدن وئردییی اوچون درد چکمیر. اونا گۆره هم سئوینیر، هم ده دؤیونور. درد چکمیر دئییه سئوینیر، آما آروادی اؤلوم آياغیندا اولدوغونا گۆره دؤیونور. آلی- قولو باغلی اوتوروب، اونون اؤلومونه نظارت ائتمه یه گوجو یوخدور. اینسان ایله حیوانین فرقی بوردادی کی، اینسان درد چکدییینه اؤزو آگاهدیر. اینسانین خبری وار کی دردین مرکزی بئین دیر. ایندیه آروادینین بئینی بوتونلوکله اؤلوب. دئمک، اینسانلیغینین بؤیوک بیر قیسمی یوخا چیخیب.

سون گونلرده درد سرهنگین دونیاسینین آن گوجلو حیسی اولموشدور. هر بیر محکومون اعدام مراسیمینی اؤزل بیر طرزده یئرینه گتیریب، اوسته لیک، سوپوق قانلی داورانماغینا باخمایارق، ایچدن درد چکمیشدی. اونا گۆره درد اینسان حیسلرینین آن گولوسودور. حتی سئوگیدن ده گولودور. اعدام آپاریجیسی اولدوغو سوره ده، اعدام قارشیسیندا اولان محکوملارین آراسیندا، چوخ فرقلی، چوخ چئشیدلی تپگی لر گۆرموشدو. آغلايان، اؤلوم آجیسیندان کیرییب، آل- آياغی کئهیین، عصیان ائدیپ، آللرینی اعدام دیره ییندن آزاد ائتمه یه چالیشان، اؤلوم آغریسینا یئنیلمه ییب، غرورونو قۇرویان اینسانلار گۆرموشدو.

یاتاقدا جسد کیمی اوزانمیش آروادی، حیسلرینی آلدن وئردییینه گۆره گۆز، قولاق، بورون، دیل و دریسی کیمی بوتون اۇرقانلاری کئچمیشه عاید اولموش. آروادینین بئینی اؤلمکله دونیاسی دا یوخا چیخمیش، ایندیه یاتاق اوسته اوزادپلمیش شخصیت سیز بیر بدن دیر.

حيسلر ياندا قالسين، بئىين سىز اورك- بۇيرك، جىير- باغىرساق، دالاق
و... بو بدنن نه كارينا گلر؟!

اونون بدن دىلىنن سوسماغى سرهنگين دردنى اوسته درد قالاير.
بدن دىلىله دانىشماق آروادىنن عادتنى ايدى. ساعاتلارغا آينا قاباغىندا
قالىپ، اورجىنال بدننى سوسلەيىپ، اورتايا چىخاردى. آروادىنا گۆره بدن
دىلى، آغىز دىلىندىن داها جاذىبهلى و سئحركار بير دىل ايدى. او يئنى يئتمە
چاغلار يىندان، آينانى تانيانندان برى، هر بير عملينده بدن دىلىله
سۆزلىرىنى چاتدىرماغا عادت ائلمەيشدى. اۆزلىكلە قارشىسىنداكى اينسان
أرى اولاندا چالیشاردى دىققتىنى بدننىن دىلىله جلب ائتسين. كوسو،
بارىش، سئوگى، حتى جىنسل اىستكلىرىنى آغىز دىلىله سۆيلىمەكەن
عاجىز ايدى آروادى. ايش اورا چاتمىشدى كى، قوشلارنى سرهنگين
گۆزوندن سالماق اوچون عاغىل و دوشونجه سینه سۆيکەنىپ، دوغرو بير
يول- يۇندم تاپماق يئرینه، بدننن مايا قويوموشدو. سرهنگ ايسه اونون
چالیشقانلىغىنى گۆرندە ايچدن سارسىلمىشدى. آروادى، شعورا مالىك
اولان بير وارلىق، غريزه يە مالىك اولان قوشلارلا اۆزونو توتوشدوروردو.
آروادى بدن دىلىله دوشونجه دىلىنى بير- بيرينه هۇرمەكەن عاجىز ايدى.

«هانسىمىز گۆزل رقص ائلىرىك؟ من يا آغ پارپارلى؟»

گئنه آروادىنن سۆزونو خاطىرلادى. ايللر او خاطىرهلى گئجهدن
كئچسە ده ايندى او گئجه آروادىنن سوالىنا جواب وئرمەدییینه
پئشمانلىق حىسى دويور. ايندى باشا دوشوردو سويوق قانلى داورانىشلارلا
هئچ بير زامان ياردىمچى اولمامىشدى آروادى بدن دىلىندىن ارضا اولسون.
ايندىسە گۆزو آروادىنن بئىنى اۆلموش بدننده، اۆزوندن سوروشور:
«خوشبختلىيى اونا حيس ائتدىرمەك اوچون او گئجه و سونراكى گئجهلر
يالان دئمهلى يديم؟»

اوشاقلىق چاغیندان اونون شخصیتینه بلد ایدی. آروادی او قدر ذکالی دئییلدی بدن دلیله دوشونجه دلینی بیر- بیرینه هۇروب، دانیشا بیلسین. اونون بئله بیر قابلیتی اولسایدی، دونیانین اینانیلماز بیر وارلیغی اولارمیش. بلکه ده او زامان آروادینا عاشیق اوللا بیلردی؛ بلکه ده اورتاق یاشایشلاری ایندیکیندن فرقلی اولارمیش؛ بلکه ده باشدلالین ایش تکلیفینه یوخ دئییب، جلادلارین یاشایش فلسفه سیندن باش آچماق دغدغه سیندن واز کچرمیش؛ بلکه ده او زامان آروادی بو گون ونتیلاتور گوجویله نفس آلیب وئرمزدی؛ بلکه ده...

بلکه لر ذهنینده آرد- آردینا دوزولور. گۆزو قالیب لال بدن، بوزارمیش چۆهره، یاتاق اوسته اوزادیلیمیش مئیت کیمی آروادیندا. اونو راضی سالماق اوچون یالان دانیشماق و یا صداقتلی اولوب، حقیقتی سؤیلمک اوچون چوخ گئج قالدیغینی دوشونور.

سرهنک آجی- آغری ایچینده، دؤکتور ایسه سؤزونو کسمه دن بئیین اؤلوموندن دانیشیپ، بیلمزدن اونون یاراسینا دوز سپیر. دؤکتور سؤزلرینی قووه دن فعله چاتدیرماق اوچون اونون آروادینین بیله ییندن توتوب، یوخاری قالدیریب، دئدی: «باخین، نه آغری دویاجاق، نه ده قۇلونون حرکتینی درک ائده جک.»

گۆزو سرهنکده، دانیشا- دانیشا اونون بیله یینی یوخاریدان یاتاق اوستونه بوراخدی. آروادین آلی یاتاغین قیراغینداکی نره ده یه توخونوب، لئش کیمی شاپپیلته له یاتاغین اوستونه دوشودو. سرهنکین اوره ییندن بیر شئی قیریلیب قوپان کیمی اولدو.

اعدام صحنه سینده هانسیسا بیر گولله لنمیش یئر دوشنده، همیشه بئله بیر احوال یاشاییب، اوره ییندن نسه قیریلیب، قوپاردی.

دۆكتور آرتىردى: «بۇ ئورۇقلارنى ئوزون زاماندا جان ساخلاشق مەمكىن دىيىل. فىكىرلەرنى ئىلەيىن، اگر اىستەسىز حىيات يولداشلىرىن بىنەن ئورۇقلارنى باغىشلىيىسىز، ئىزلىكلە، نەھىت بىر ھەفتەيەن بۇ اىشى گۇرمەيىز لازىمدى. بىنەن ئولوموندە، ئۇن دۇرد گوندن سونرا ئورۇقلار خراب اولماغا باشلايدار.»

سەرھنگ تەجۋىلە بىر داھا تىكرار ئىلەدى: «باغىشلماق؟»
دۆكتور قاپىدان چىخاندا آرتىردى: «زور يوخدور. آمما ئوزونوز آغىر-يۇنگول ئىلەيىن، گۇرون ھانسى عمل اىنسان ساياغىدى. اونون كارا گلن ئورۇقلارنى اىتياجى اولان اىنسانلار باغىشلماق، يوخسا تورپاغا تاپشىرماق؟»
سەرھنگ دىل- دوداغى آلتدا دىدى: «باغىشلماق؟ اىنسان ساياغى باغىشلماق؟!» باش دىلال دا اونو يىنىدىن اىشە دعوت ائىندە «اىنسانلار آدم اوزلو، اىنسان ساياق اولسون دىئە، سنى يىنىدىن اىشە چاغىردىق»، دىمىشىدى. ياتاغىن قىراغىنداكى سىندلە ئىلىشىدى. دۆكتورون سۇزلىرى قولاغىندا سىلىنىر. نظرىنە گلىر اىنسانىن ئورۇقلارنى دۆكتور اوچون بىر شى كىمى دىر. بلكە دە ماكىنانىن بىر اىزارى كىمى..!

بونونلا بىلە ئولوم مەسئەلىنىن قارشىسىندا دۆكتور اىلە اورتاق نۇقتەلەرى وار ايمىش. ھەر ايكىسى دە ئولومە محكوم اولان اىنسانلارنى مقابىلىندە ئوز طرزلارنى قۇرۇيلاق سويۇق قانلى داورانىب، ئولومو محكومو آسانلاشدىرماغا چالىشىرلار. ئولومو اىنسان ساياق، آدم اوزلو بىر ئولومە چئورمەيە ئلىشىرلر.

«دەمك مەنم ئالىما اىنسان ساياغى اىشلىر يازىلىب! حۇكومەتن اىنسانلارنى، آروادىمىن ئورۇقلارنى احسان وئرن ائىسپانسى!»
گۇزو آروادىنىن اوزوندە، اونون ئالىنى اووچوندا توتوب، سىخىدى. آروادى ھىچ بىرەكس العمل گۇسترمەدى. اىنانا بىلىمىردى بۇ قدر ياشايشا

باغلى اولان، انباشى آينا قاباغىندا اۋزونه باخىب، بدنندن لذت آپارىب، بدننه دىققەت وئرن آروادىنىن بئىنى اۋلوب، بدننى ھلە ياشاير.

بئىنسىز بدن توكانلارنىن وىترىنلرىندەكى مانكىنلردن علاوه نەيە بنزەيە بىلر؟ گۇزو يومولو، كىپرەك بئلە چالمىر، آللىرى بوراخىلدىغى يئردە قالىر. آياق يئرلى يئرىندە، آددىم آتا بىلمىر، بورنو يئرىندە، قۇخولاي بىلمىر، قولاق يئرىندە، ائشىدە بىلمىر، درىسى ھر ھانسى بىر تۇخونوشو دويمور. بونونلا بئلە آروادىنىن آلى وىترىن مانكىنى كىمى سويوق دئىيل، اىستىدىر. قان و اۋكسىئەن ھلە دە زىنە بولاغىن آخىمى كىمى، دامارىندا آخىر. آما بو آخىم ايكى طرفلى حىس ياراتمىر.

اىنسان، آلىنى بولاغىن سىرىن سويونا سالاندا، بولاغىن سىرىنلىيىنى آلىب، آلىنىن اىستىسىنى بولاغا بخش ائدىر. گۇزە گلەسە دە، اىنسان و بولاق آراسىندا آلىش- وئرىش كىمى بىر مناسىبەت يارانىر. ايندىسە رابىطەنىن بىر طرفى ادراك قوۋەسىنى آلدن وئرىب. آروادىن آلى اىستىنى اونون آلىنە كئچرىب، آما سرھنگىن آلىنىن اىستىسىنى حىس ائتمەكن عاجىز دىر.

اونا ائلە گلەركى اىللر بويو ائوللىك رابىطەلرى دە بئلە بىر رابىطەيە بنزەيىرمىش. آروادى ھمىشە بدن دىلەلە دانىشدىغىنا گۇرە، ھر عملەندە حىسىنى وئرمەيە چالىشىركن، حىس آماقدا عاجىز بىر اىنسان ايمىش. آروادىنىن جىسمىنە باخىركن، ايكى ھاۋالى قالىب. دۇكتورون سۇزلىرىنە قەتئىيەت وئرمەك دە شوبھەلەنىر. اونون اۋۋجونو آچىب، باش بارماغىيلا اچىندە نارىن دايرەلر چكىب، گۇزونو اونون چۇھرەسىنە تىكدى. آروادىنىن نە دوداغى قاجدى، نە قىدىغى گلدى، نە دە كىپرىيى تىپندى. آلىنىن درىسىندىن توتوب، سرت بىر حالدا قىرتدى، اونون عكس العملنى گۇرسون. ھئچ بىر اتفاق دوشمەدى. بىر داھا دۇكتور كىمى

اونون بىلەينىدىن ياپىشىپ، يوخارى قالدردى. بىلك ئالەنە آغىرلىق ئالەدى. بئىنى جانلى اولان زامان آروادىنىن بىلەيى ھىچ بو قدر آغىر دئىلىدى. بىلەيى بوراخدى. آل، لئش پارچاسى ايدى، ياتاغىن اوستونە دوشدو.

آروادىنىن بئىين اۆلمەسىندە اۆزونو تقصيركار بىلمىر. يازىلمامىش ياسالارى آياق آلتىنا قويان آروادى اولموش، اونون اۆزل گوندەلىك دفترىنە باش اوزالتمىشدى. حتى بو ايشە گۆرە اۆز يانىدا آروادىندان گىلئىلى ايدى. او سرھنگىن خاصىتىنى بىلەرک قايدالارى پوزموشدو.

سرھنگە قالسايدى، ھىچ بىر زامان اعدام آپارىجىسى اولدوغونو آروادىنا سۆيلەمزدى. يقىنى وار ايدى آروادى اونون بئە بىر ايشى قبول ئالەمەيىنىن ندنىنى باشا دوشە بىلەجک قدر، آنلايىشلى دئىلىدى. اونون دونياسىندا اعدام آپارىجىسى اولان بىر شىخىن يئرى اولا بىلمزدى.

ايندىسە آروادىنىن اۇرقانلارنى باغىشلایىپ، باغىشلاماقدا سۇن قرارى وئرمەيە مجبور ايدى. قالخىپ، اونون باشى اوستە دايندى. اونون گۆزلىرى يومولويدو. هر دۇنە نفس آلدیقجا سىنەسى يئرىندىن قوپان كىمى اولور، نفس قايتاراند، يئرىندە اوتوروردو.

«او سىنە قفسىنىن آلتىندا چىرىپىنان اورەيى، قوشلار قىسقانان اورەيى آيرى اينسانا باغىشلایا بىلەرم؟ عشوئەلە باخدىغى گۆزلىرىنى نئجە؟ بۇيرک، قارا جىيىر؟ دالاق؟..»

ايندىيەجن اينسان اۇرقانلارى بو قدر آيدىن- آشكار اولاراق عئىنىنە گلەمەمىشدى. بىر آن نظرىنە گلدى اۇرقانلارى باغىشلاماق مثە ئالەمک كىمى بىر ايش دىر. يالنىز فرق بوردادى كى مثە تارىخ بويو بىر جزا كىمى حۆكومتلرىن، گوج صاحىبلرىنىن طرفىندىن مخاليفلرىنە وئرىلىپ. اوستەلىك، مثە جزاسى بدنن دىشارى عضولرىنە عايىد بىر جزادىر. بدنن ايچ- آلاتى، بئىين، اورک، بۇيرک يئرىلى يئرىندە قالىر. محكوم

اولان شخصين گۆزو باخا- باخا آل- قۇلو، بورون- قولاغى، جينسل اورقانى كسىلىپ، محكوم ايسه بدنين تيكه- پارچالاريني گۆوده سيندن آييرماغى دويوب، آغرى- آجيسيني حيس ائدير. آما بئىنى اؤلوموش شخص آجى - آغرىنى حيس ائتمزدن ايچ اورقانلاريندان مثله اولور.

آروادينين ايچ اورقانلاريني مثله اولماغا راضى اولمايلىمير. اؤزونو اونون بدنين مالىكى كيمي تانيمير. ايللرجه بيرليكدە ياشاماق، آروادينين بدنين مالكىت حاققيني قازانماق معناسيندا دئييل. حتى اگر قانون اونا بئله بير حاققى وئرسه، هئچ زامان، هئچ اينسان باشقاسينين بدنين مالىكى اولمايلىمير.

«اگر من آرواديمين يئرینه بو ياتاقدا اؤلوم كيمي دوشوب قالسايديم، آرواديم نئجه بير قرار وئردى؟!»

هئچ بير نتيجه يه چاتمير. آروادى ايله اونون دونيا گۆروشلرى، ياشايش فلسفه لرى اوروپا و آسيا قاره لرى قدر بير- بيريله فرقليدير. مثله عمليني تصور ائتيكجه آز قالير اونون اورقانلاريني باغشلاماقدان واز كئچسين. آما يقيني وار سونرا بئله بير قراردادان پئشمانلىق دوياجاق. دؤكتورون دئديى كيمي اينسان ساياق بير قرار وئرمك اوچون هر ايشدن اول مثله سؤزونو ذهنيندن سيلمه ليدير. بونولا بئله مالىكى اولمايان بير جيسمين اورقانلاريني باغشلاماقدان چاش باش قاليب.

ايللر بويو بدنلرى، بير- بيرلريله حيس آليش- وئريشى ائديبلر. بو آليش- وئريش گئنه ده هئچ بيرينه مالكىت حاققى قازانديرمير. آروادينين وارليغى اونون وارليغيندان ايره لى و مستقل بير وارليقدير، ائوليليك قايدالارينا گؤره هر بيريسى وارليغيندان بير پارچا اورتايا قويوب، اورتاق بير حيات قورموشدولار. سرهنگين فيكرجه، هر بدن آغبرليغيني داشيبان، تئپمه سيني چكن اينسانين اؤزونه عايد جانلى بير مالىكانه دير. بعضى اينسانلار ساغلام چاغلاريندا بو

مالىكانەنن تەكلىفنى مەلۇم ئىدەبىلەجك قەدر دۇكايە سەھىب دىلەر. بونۇنلا بئەلە
اينسانلار بىر چۇخۇ ئۇلۇمو ئۇزلىرىدىن ايرەلى و يا ئۇزلىرىدىن چۇخۇ ئوزاقلاردا
گۆرۈرلەر.

آرۋادى ساغلاملىغىندا بىدنىنن ئۇرۇقلارنىن تەكلىفنى بىللى ئىتسەيدى،
ايندى سەھنگ ئۇزۇنو ايكى يولون آيرىمىندا داينمىش كىمى حىس ئىتمىزدى.
آرۋادىنى بىر جىسد كىمى تورپاق آلتىندا تەسۋور ئىلەيىر. قورد- قوش،
ايلان، سىچان آيرى ئۇلۇلرىن قىبىرلىرىنە داراشان كىمى، اونون دا قىبىرىنە
داراشىب، آز مەتدە جىسدنى تىكە پارچا ئىدەجكلەر. ھانسى ايلان اونون
گۆزلىرىندە يوۋا قۇرۇچاق، ھانسى سىچان اونون بىدنىنى گەمىرەجك...

دەھنىدە جانلاناتان تەسۋىرلەردىن جانىنا لىزە دۇشۇر. دئەسەن ھەر گون
اەدام مەراسىمىندە ھازىر اولوب، بو مەراسىمىن آپارىجىسى دئىيلىمىش.

آمما ايندى حىسلىرىنە قاپىلماق زامانى دئىيل. ايللەرچە نىظامى
تەجرىبەلىرىنە دايناراق، اھساسدان قىراق، عاغلىنا داينىب، دۇغرو- دۇرست
بىر قارار وئەمەلىدەر. نىظامى پالتارىنى آينىنە گئىدىيىندىن برى، چتىن
دۇرۇملاردا قارار وئەمەلى، سۇيۇق قانلى داۋرانماغى، ايشلىرىندە اينىباتلى
اولماغى، ھتى سۇگى سىز بىر ياشامى ئۇيرىمىشىدى.

ئۇلۇنون باشىندا اوتۇران كىمى آرۋادىنىن كىنارىندا آيلەشىب. نەنسە
باشىنا گلەلەردىن غەم- غەسەيە بۇرۇنسە دە، ھىچ آغلاماغى گلەمىر. گۆز
ياشلارى دا اونو بئەلە چتىن دۇرۇمدا ئۇزۇباشىنا بۇراخىب.

دۇكتۇرون دئىيىنە گۆرە آرۋادى چۇخۇ ياخىن گلەجكە، آن آزى ايكى
ھەفتە اىچىندە بىر يوللۇق دۇنيانى تەرك ئىدەجك. اونون ئۇرۇقلارنىنى آيرى
اينسانلار پئىۋىند وورماغى دۇشۇندۇكجە، عەجىبە فىكىرلەر دەھنىندىن كئچىر.
گاھدان آرۋادىنىن ئۇرۇقلارنىنى، آيرى اينسانلار باغىشلماق، خەلفە
كىسەسىندىن باغىشلماق كىمى گلەر. بئەلە بىر باخىش اينسانلىغىن ساغلىغىنا

آروادینین بدنیدن پای وئرمک کیمی دیر. بیر جوت بؤیرک؛ هر بؤیرهیی
بیر اینسانا کیفایت ائدر. یقین کی آغ جییرینی گنجه- گوندوز اوکسیژن
کپسولونا باغلی اولان بیر اینسانا پئیوند ووراجاقلار، اونون آغ جییریندن
نفس آلان اینسان نئجه بیر اینسان اولای بیلر؟ جوان، یاشلی؟ آرواد،
کیشی؟ اونون جییریندن نفس آلان اینسان ألینی سینهسی اوسته
قویوب، هاوانی جییرلرینه چکنده، باشقا بیرینین جییریندن نفس
آلدیغینی خاطیرلایاجاق؟ یوخسا اؤز جییری کیمی هاوانین عنصرلرینی
سینهسینه دولدوروب، بوشالداچاق، آه چکهجک... پئیوند آلان شخص
کیشی اولسا، هر دؤنه ألینی سینهسینه چکنده، بیر آروادین جییری
سینهقفسینین آلتیندا اولدوغونا گۆره لطافتلی حیس لر دویا بیله جک؟!

یا قلبی بیر آیری بدنین ایچینده چیرپینسا، بو بدنین صاحبی منه
گۆره نئجه بیر حیسسی اولای بیلر؟! من نئجه؟!... قلبین یئنی صاحبی ایله
منیم نئجه رابیطه م اولای بیلر؟ آروادیمین قلبینی اؤزویله داشییان اینسان،
اونون کیمی قوشلاردان نیفرت ائده جک؟

اگر آروادیمین قلبینی بیر کیشی به پئیوند وورسالار، کیشی نین
دونیا سی دهیشیلر؟ بیر اوووج سئوگی، بیر دونیا نیفرت و او کیمی
حیس لر قلبین هاراسیندا یئرله شیر. گۆزو نئجه؟ اونون قرنیه سینی پئیوند
آلان اینسان، باخاندا اؤز گۆزویله باخاجاق یوخسا آروادینین گۆزویله؟!...
اؤزو نئجه؟ آروادینین گۆزویله باخان بیر اینسانلا نئجه قارشیلایا بیلر؟
آروادینین قلبی بیر آیری سینه قفسینده چیرپینان اینسانلا نئجه سؤز
آل- وئر ائده بیلر؟

عاغلینا سیغمیر آروادینین قلبینی داشییان اینسان، آروادی کیمی
حیس لر دویسون. آمما گئنه ده عجیبه و منطق سیز فیکیرلر باشیندان آل
چکمیر. اونون اؤرقانلاری زاپاس اؤرقان کیمی آیری اینسانلارین چوروموش،
أپریمیش اؤرقانلارینین یئرینی دولدوراجاق.

«ب منفى قان قورۇپوندا بىر بۇيرەيە احتياجىمىز وار. علاقه باغلاماق

اوپون تئلفون نومرەسى...»

ئىشلىتىشىدى بدن اۇرقلارلى پول ايله آل- وئر اولونور، اىقتصادى چىتىنلىكل سبب اولور بىر چوخ اينسان بدنن بىر اۇرقلانىنى ساتىب، عايلهسىنىن گون چۇرەيىنى تاپسىن، آما ايندىيەجن گۈزويله گۇرمەمىشىدى. دئيهسن يالنىز اينسانن باشىنا گلن مصىبتلر گۈز اۇنونده قابارلىير. قاباقلار خىابانلاردا آددىملاندا هئىچ زامان بئله بىر اعلانلار عئىننىه ده گللمەمىشىدى. ايندى كى آروادىنن اۇرقلانلارنىن باغىشلانماغى سۇز قونوسودور، هارا گئدير، هانسى ديوارا باخير، اعلانلار دىققىتىنى چكىر. آما درد بوردادى كى، بو اعلانلارلى يازانلارن بئىنلرلى اۇلمەيىب. جانلى بئىنلرله اۇرقلانلارنىن ساتىش اعلانىنى يازىب، ديوارلارلا ياپىشىدىرانلارن يئرندە اولماغى تصوور بئله اندە بىلمىر. اىقتصادى وضعىتدن استىصالا چاتمىش اينسانلارلى دوشونور. دئمك وارلىغىن آن اۇنملى فاكورو اولان اىقتصاد، اينسان اۇرقلانلارنىن آلىش- وئرىشىنى ده اۇز دايرەسىنه چكىب. بو اىقتصاد و آلىش- وئرىش دايرەسىنىن ايچىندە هم باش دللال كىمى آداملار وارمىش، هم بۇيركلرىنى ساتانلار!

ضدىتلى دوشونجهلر اۇزونو رىققته گتىرىب. بىر ياندان اعدام آپارىجىسى، اۇلوموم ايجراچىسى دىر. بىر ياندان دا آروادىنن اۇرقلانلارنى باغىشلانماقلا اينسانلارلا حىات باغىشلانماقدا اىشتىراك اندەجك. آروادىنن اۇرقلانلارنى پئىوند آلانلار اونون ضدىتلى حالىندان خبرلرلى اولسا، نئجه عكس العمل گۇستىرلر؟ اينسانلارن فرقللى دونيالارنىدا اونون كىمى ضدىتلى شخصلره يئر وار؟ بلكه ده قوللاندىغى عمللرلن قصابىنى تقىدير اۇز قاباغىنا چىخارىر!

اىنسانلارنى دۇنياسىنىن بۇيۇك - كىچىكلىكىنىڭ خىرى يۇخدۇر،
آمما ياخچى بىلىر اونون ئۇدىتلى شىخىتى نە مۇرآغاجىنىن ئىنىنەدىر،
نە قوشلارنىن. قوشلارنى اونو گۇرچك، غرىزە اوزوندن چىين - باشىنا
قونۇب، موسىقى سىنىنە رقص ئىدىرلر. مۇرآغاجى ايسە گۇدەسىندەكى
گۇزە بنزىر دۇيۇنلرە رىغما دىلسىز بىر آغاجدىر اونون سىرلارنى دىنلەيىر.
يارپاقلارنى ائىدىكجە ئىشيتىدىى سىرلارنى ھاۋايا بوراخىر. نە ياخچى كى
اىنسان آغاج دىلىنى كىشف ئىدە بىلمەيىب.

ئوۋە ئىتتىشىب، قوشخانايا گىرمىزدن اول، عادت اوزرە آلاچىق آلتىندا
اىلەشىب، يۇرقلۇغونۇ آلماق اىستەسە دە، ھر اىشدىن اول آغاجىن
گۇدەسىنە دۇيۇنلنىش شالى آچىب، آلاچىق آلتىداكى مىز اوستە آتىر.
مۇرآغاجىنىن گۇدەسىندەكى دۇيۇنلرە زىللەنىر. دۇيۇنلرەن اىچىندە كھربا
رىنگلى كىكىگە آروادىنىن بال رىنگلى گۇز بىكلىرىنى خايطىرلادىر.
باخدىقجا پارلاق كھربا رىنگىنە ھىپنوتىزم اولۇر. دھنىندە بىر سى
آروادىنىن اۇرقانلارنى باغىشلاياجاغىنى سۇىلەيىر.

قاش قارالدىقجا دۇيۇنلرەن اىچىندەكى كھربا رىنگىنىن جاذىبەسى
اىكىلىر. سىرھىنگ ايسە ھىپنوتىزمدىن چىخىمىش كىمىدىر. قوشلارنىن
آج اولدۇغو يادىنا دۇشۇر. مۇرآغاجىنى باخچادا بوراخىب، قوشخانايا
گىتمىزدىن، مىز اوستە بوراخىلمىش داشقاشلى زىنقۇۋۇ گۇتۇرۇب،
جىبىنە سالىر. قوشخانايا گىدىركىن بىر مىئلەدىن يقىنى وار. عۇمۇر بۇيۇ
آروادىنىن اۇرقانلارنى داشىيان اىنسانلارلا قارشىلاشماق اىستەمىر.

سرھنگ طیبین صمیمیتینە دۆزە بیلیمیر. اونون صمیمیتی بال
 آریسینین زەرلی تیکانی کیمی ذھنینە باتیب، ھۆۈشە یارادیر. طیبین
 کھربا رنگلی گۆز لرینە باخدیقجا جانینا ھۆۈشە دوشور.
 «قەھ اھلی منیم کیم اولدوغومدان، نە ایش گۆردویومدن خبرلری
 اولسا؟... جلیل... ایبیش... خالوغلو... میز دالیسیندا چرت ووران دۆھتور...
 ھامیسیندان اۇنملی طیب دیر. اونون خبری اولسا نئچە دفە جوخە پە آتش
 فرمانی وئرمیشم!...»

طیبە باخدیقجا ھۆۈشە سى آر تیر. اۇزونو سورغو- سوالا چکیر.
 «اعدام جوخە سینه آتش فرمانی وئرنە بو گونلری دوشونموشدون؟
 جرئتین وار اعتراف ائلە یەسن؟ ھامیسینی دئمیرم، ھئچ اولماسا طیب
 کیمی لوطو، اۇزگور اینسانین یانیندا اعتراف ائە بیلرسن؟!... قورخوسان؟
 جلاد آدینی دیلیوہ گتیرە بیلیمسن؟ تحقیردن قورخوسان؟ سنە اھانت
 ائە بیلە جکلریندن قورخوسان؟

توتاليم سن او قدر جرئت صاحىبى اولدون كى، قفە اھلىنە دئىدىن كىرىخىسسىز، من معلیم دئىلیم، تقاعد اولموش، اُسكى بىر جلا دام. نىظامى پروندەمى بو اۋلكەنىن اۋزل اينسانلارنىن ادى دولدوروب. باشقالارى ھلە بىر ياندا قالسىن، ھمىن بو طىب، سنىن بۇيرونده ایلەشىب، كىتاب اوخوماغىوا والە اولان طىبىن كېرپا رنگىندە گۈزلىرى تپەسىنە چىخماز؟! سنە ھلو پاى وئرن مېرپان الى بىر آندا حىوان چنگەسىنە دۇنوشوب، خىرخىراندىن ياپىشماز؟

اُسكى جلا دىلارنى سىجىللىلرى آلىنلارنى مۇھورلەنىردى. يندىدىن يىتمىشە آلىن مۇھورونو گۇردوكدە، جلا د اولدوغوندىن خبردار اولوردولار. آما ايندى، مدرنىزە سىستەمدە كىمىن كىم اولدوغو ھىچ كىمە بللى دئىل. آنجاق اينسانلارنى اوزلىرىنە چكدىيى ماسكالار، گئىدىكلرى قالىبلار گۈز اۋنوندەدىر. ھر كس آيرىسىنىن ذھنىندەكى دونياسىندىن خبرسىزدىر.»

ھاوا گورولدايىب، ایلدىرىم شاخدىقچا اونا ائلە گلیر كى رنگبە رنگ قوشلارنى شكىلى ایلە بىزنىمىش قفەخانانىن دیوارلارى اوستونە گلیر، دایاندىغى يئر گئت- گندە دارالیر، جانى سىخیلیر. قوشلار دیوارلاردان قوپوب، اوستونە گلەسىدى، گئە بىر سۇز. قوش تىلكلرىنىن آلتىندا ازیلمەكن جان قورتارا بیلردى، آما ذھنىنىن دیوارلارى آراسىندا سىخیلماغا ھىچ دۈزە بىلمیر.

ساعاتىنا باخیر. آخشام اولمامىش قارا بولودلار ھاوانىن قاشىنى قارالدىب. قارالماقدان علاوه ھاوانىن قاش- قاباغى يئر- گۇيو سوپورور. گئتمەلیدیر. اونو سورغو- سولا چكەمەن قوشلارنىن يانىنا گئتمەلیدیر. اونون سۇزلىرىنە قولاق آسىب، ھوروت- ھوروت اونا باخىب، سۇزلىرىنى دىنلەن مُرّ آغاجىنىن يانىنا گئتمەلیدیر.

چوخ واختلار اونا ائله گلیر کی، ديل سیز حیوانلار و آغاجلارلا
کئچینیپ، علاقه ساخلاماق، ديل بیلن اینسانلارلا کئچینمکدن داها
راحتدیر. بلکه ده قوشلارین و مَرَّ آغاجینین دیلینی باشا دوشه بیلسهیدی،
اونلارلا کئچینمک ده چتین اولاردی.

کیتابیینی قولتوغونا وورور. یاغیش باشلايیب، قفه خانانین شیشه سینه دؤیور.

«دؤز یاغیش کس سین گئت!»، طیب سؤیله ییر.

«بو یاغیش کی من گورورم کسن یاغیشا بنزه میر. دئمیرم بیرى

تاپیلیب گؤیون آغزینا پیچاغ آت سین!»

کور قوجا قفه نین سایه بانى آلتینا سیغینیپ، گؤیه باخیر. بیر قارالتی
قفه نین پیلله لریندن یوخاری قالخیر. قاپی آچیلیر. تک آیاقلى بیر کیشی،
بیر آلینده قارا چتیر، بیر آلینده چلیک ایچری گیریر. طیب کیشینی
گورمکده یئریندن قالخیپ، اونا ساری گئدیپ، چترینی آلیندن آلیر.
کیشی بیر قیچلى تندیس کیمی قفه نین اورتاسیندا دایانیپ، اوجادان سلام
وئریپ، تبسومله بیر نه بیر قفه ده آیله شنلره باخیر. طیب کیشینی چترینی
آچیب، بوکور، آچیب، بوکور... هر دؤنه چتری آچدیقدا چتیرین ائشیک
اوزونده قالمیش یاغیش سویو اطرافا، پنجره اؤنونده قورویوب، مات
قالمیش سرهنگین اوستونه، اوز- گوزونه سیچراییر. بیر قیچلى کیشی
سرهنگه ساری چؤنوب، تبسومله باشینی ترپه دیر. باخیشی اونون تعجبولو
باخیشینا توققوشور. سرهنگین رنگی بوزاریر. اؤزونو ذهنینین دیوارلاری
آراسیندا سیخیلیپ، ازیلمیش کیمی حیس ائدیر. اراده سیز آداملار کیمی
قولتوغو آلتداکی کیتابی میز اوسته قویوب، آللرینی جیب لرینه سالیر. هاوا
بتردن گورولداییب، گئنه ایلدیریم شاخیر. سرهنگ بیر آندا یئریندن
قوپوب، قاپی یا ساری گئدیر. کور کیشی قفه نین قاپی سینی آچیب، ایچری
گلنده اونونلا دؤش- دؤشه گلیر. سرهنگ کور کیشینی سایمازدان ائشییه

چىخىر. قفەننن اؤنۈندەكى ترەزى تىندىسىنن كىرىندىن كىچىندە آياق
ساخلايىپ، آروادىنن داشقاشلى زىنقروۋنو كفەلرەن بىرىنن ايچىنە
آتىر. ياغىش سۈيۈ ترەزىنن كفەلرەندە گۈل دورۇب، دامجى - دامجى
يۈرە دامىر.

طىب سىرەنگىن بىردىن بىرە يۈرىندىن قوپۇپ، گىدىشىنە چاشباش
قالىپ. قارداشىنن چىترىنى مىز اوستە قوياندا، گۈزۈ مىز اوستەكى ھلو،
بىر دە كىتابا ساتاشىر. تىلەسىك اونلارى گۈتۈرۈپ، قاپى يا سارى قاچىر.
سىرەنگى سىسلەيىر. سىرەنگ ايسە شىدىرغى ياغان ياغىش آلتىندا
اوزاقلاشىر. بىرآياقلى كىشى چىلىينە دايانىپ، سىرەنگ گۈزۈندىن ايتىنجە
اونو ايزلەيىر...

سۈن.

۱۳۹۵/۴/۲۳

kabiri41@yahoo.com
<https://t.me/ruqayyekabiri>